

Laadukkaan journalistisen käännöksen jäljillä

Haastattelututkimus toimittajien ja kääntäjien työprosesseista ja laatu käsityksistä

Kaisa Uusitalo
Tampereen yliopisto
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

Tampereen yliopisto
Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta

UUSITALO, KAISA: Laadukkaan journalistisen käännöksen jäljillä – Haastattelututkimus toimittajien ja kääntäjien työprosesseista ja laatukäsityksistä

Pro gradu -tutkielma, 76 sivua + liitteet 3 sivua + saksankielinen lyhennelmä 15 sivua
Huhtikuu 2019

Tämä tutkimus tarkastelee journalistisen kääntämisen asemaa käännöstieteen kentällä. Tutkimuksen tavoitteena on luoda laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä, jonka avulla kääntävät toimittajat voivat parantaa työnsä laatua. Määritelmän luomiseen johdattavat kaksi tutkimuskysymystä: Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä toimittajien ja kääntäjien työprosesseista on löydettävissä? Mikä tekee käännöksestä / uutisesta laadukkaan kääntäjän ja toimittajan näkökulmasta?

Tutkimuksen teoreettisina lähtökohtina ovat uutiskääntämisen eli journalistisen kääntämisen tutkimus sekä laadun tutkimus, joista jälkimmäistä tarkastellaan sekä journalistiikan että käännöstieteen näkökulmasta. Lisäksi merkittävän osan teoriataustaa muodostaa niin kutsutun terminologisen kiistan käsittely. Käännöstieteessä ja journalistiikassa kääntäminen ymmärretään eri tavoilla, mikä on vaikeuttanut journalistisen kääntämisen määrittelyä ja tunnustamista omana kääntämisen alalajinaan.

Tutkimusta varten haastateltiin kahta ulkomaantoimittajaa ja kahta ammattikäntäjää, joiden toinen työkieli oli saksa. Teemahaastattelun ja sisällönanalyysin keinoin tunnistettiin toimittajien ja kääntäjien työprosessit ja kääntämisen osuus niissä sekä eriteltiin laatukäsitykset. Vastauksia vertailemalla ja teoreettiseen viitekehukseen peilaamalla luotiin laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä.

Tutkimuksen tärkein havainto on, että ulkomaantoimittajien ja kääntäjien työprosesseissa on merkittäviä samankaltaisuuksia. Toimittajat käyttävät kääntäessään pitkälti samoja apuvälineitä ja ratkaisevat käännösongelmia samoilla keinoin kuin kääntäjät. Toisaalta siinä missä kääntäjillä kääntäminen oli yksi selkeä osa työprosessia, toimittajilla erityyppistä kääntämistä tapahtui kolmessa viidestä tunnistetusta työprosessin vaiheesta. Toimittajien laatukäsitykset liittyivät ennen kaikkea työskentelyn tapoihin, kun taas kääntäjät korostivat tekstiin liittyviä seikkoja laatuun pyrkimisessä. Laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmässä korostuu, että toimittajien tulisi työssään kiinnittää enemmän huomiota kielellisiin seikkoihin ja vieraan kielen asemaan journalistisen työn asettamisessa raameissa.

Avainsanat: journalistinen kääntäminen, uutiskääntäminen, ulkomaanjournalismi, laatukäännös, laatujournalismi

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Journalistinen kääntäminen	6
2.1 Terminologinen kiista	7
2.1.1 Transeditointi	9
2.1.2 Kääntämistä vai tulkkausta?	11
2.2 Journalistisen kääntämisen erityispiirteet.....	13
2.2.1 Gatekeeping – journalisti portinvartijana	18
2.2.2 Lähteiden asemasta	21
3 Mitä laatu on?.....	24
3.1 Laatu journalismissa.....	24
3.1.1 Laatujournalismin viitekehykset	26
3.1.2 Laatujournalismin haasteet.....	27
3.2 Laatu käänöstieteessä	29
3.2.1 Kääntämisen normit	30
3.2.2 Laatu osana käänösprosessia	33
3.2.3 Laatukäännöksen haasteet	37
3.3 Laatuikäsitusten vertailua.....	38
4 Aineisto ja menetelmä.....	41
4.1 Haastateltavien valinta ja taustat	41
4.2 Teemahaastattelu ja sisällönanalyysi	43
5 Samankaltaista työtä erilaisissa raameissa	45
5.1 Kääntäminen osana toimittajan työprosessia	45
5.1.1 Aiheen valinta	46
5.1.2 Taustatietoihin perehtyminen ja suunnittelu	47
5.1.3 Oma tiedonhankinta	48
5.1.4 Uutisen kirjoittaminen.....	51

5.1.5 Tarkistaminen.....	53
5.2 Toimittajien laatukäsitykset	54
5.2.1 Totuudenmukaisuus	55
5.2.2 Läpinäkyvyys	56
5.2.3 Monipuolisuus.....	57
5.2.4 Sujuvuus	58
5.3 Ammattikäntäjän työprosessi	59
5.3.1 Työtehtävän vastaanottaminen ja neuvottelu	60
5.3.2 Oma tiedonhankinta ja kääntäminen	61
5.3.3 Palaute ja tarkistaminen	63
5.3.4 Oikoluku.....	64
5.4 Kääntäjien laatukäsitykset.....	65
5.4.1 Virheettömyys	66
5.4.2 Tarkoituksenmukaisuus.....	67
5.4.3 Sujuvuus	68
5.5 Yhteenvedo	69
6 Päätelmät	74
7 Lähdeluettelo	77

LIITE 1: Teemahaastattelun runko

DEUTSCHE KURZFASSUNG

1 Johdanto

Torstaina 11. lokakuuta 2012 Mtv3.fi kertoi verkkouutisessaan, että Venäjän euroviisuedustajan Natalya Pugachyovan isä kaatui toisen maailmansodan aikana Nazisin taistelussa – *fighting the Nazis*. Virhe oikaistiin nopeasti, ja hyvän journalistisen tavan mukaisesti virhe myös kuvailtiin oikaisussa: ”Juttua on korjattu. Toisin kuin eilen kerroimme, Natalya Pugachyovan isä ei kuollut Nazisin taistelussa, vaan taistelussa natsseja vastaan” (Vehkoo s. d.). Myöhemmin Mtv3 kuitenkin muokkasi oikaisuaan muotoon, jossa todettiin, että uutisesta on korjattu käännösvirhe virhettä sen tarkemmin erittelemättä (MTV3 2012).

Niin ikään torstaina, 6. syyskuuta 2018, Helsingin Sanomat julkaisi käännöstoimistolla teetetyn käännöksen The New York Timesissa ilmestyneestä kirjoituksesta, jossa Yhdysvaltain presidentti Donald Trumpin hallintoon kuuluva korkea virkamies kertoi Trumpin hallinnon epäkohdista (Helsingin Sanomat 2018a). Käännösuutisen kieliasu oli kömpelö ja tottumatonkin lukija saattoi tunnistaa tekstin käännökseksi – vaikka käännös oli teetetty ammattilaisilla. Myös Helsingin Sanomat päivitti kirjoitusta jälkepäin, mutta päivitetystä aikaleimasta ei selviä, muutettiin käännöksen sisältöä.

Nazisin taistelun tapaus ja yritykset peitellä virhettä herättivät paitsi huvittuneita reaktioita ja toimittajien kustannuksella pilailua internetissä, myös keskustelua journalismin laadusta, käännössammattilaisuudesta ja siitä, pitäisikö toimittajille tarjota kääntäjäkoulutusta Nazisin taistelujen välttämiseksi kansainvälisessä uutismaailmassa. Helsingin Sanomien julkaisema kömpelö käännösuutinen taas ihmetytti lukijoita Twitterissä (Helsingin Sanomat 2018b), mutta sai myös monet toimittajat varpailleen: Jos ammattilaiselta tilattu käännös on tällaista, eivätkö toimittajat voisi kääntää itse?

Sekä journalismia että käännöstiedettä opiskelleena ja toimittajan töitä tehneenä olen saanut tutustua kummankin ammatin erityispiirteisiin ja -vaatimuksiin, ja tätä kautta myös havainnut työkuvien päällekkäisyydet. Sekä toimittajat että kääntäjät ovat kielen ammattilaisia, jotka ainoastaan tarkastelevat työkaluaan, kieltä, eri näkökulmista (Mohan 2009, 83). Toimittaja Ville Eloranta on kuvaillut toimitustyötä uimataidottoman heittämiseksi veteen. Toimittajien odotetaan usein oppivan käytännön kautta sen, mitä he eivät osaa valmiiksi. Tällainen toimintakulttuuri johtuu ennen kaikkea aikataulupaineista, sillä uutiskilpailu on kovaa. (Seikkula 2017.) Elorannan uimataidoton toimittaja syvässä päässä – vieraasta aiheesta kiireessä kirjoittava toimittaja - voi sortua myös Nazisin taistelun kaltaisiin käännösvirheisiin. Toisaalta kokemukseni mukaan toimittajilla on myös vahva luotto omaan osaamiseensa ja siihen, että he tarvittaessa

pystyvät myös kääntämään. Helsingin Sanomien julkaiseman käännöksen jälkeen kävin useita keskusteluita toimittajaystävien kanssa, jotka kuvailivat, kuinka olisivat itse osanneet tehdä The New York Timesin jutusta paremman käännöksen.

Sekä toimittajilla että kääntäjillä on vahva ammatti-identiteetti, mutta kumpikaan ammattikunta ei aina julkisessa keskustelussa saa ansaitsemaansa arvostusta. Toimittaja tai kääntäjä eivät ole suojattuja ammattinimikkeitä, vaan kuka tahansa pystyy ottamaan työtehtäviä vastaan ja kutsu- maan itseään toimittajaksi, kääntäjäksi tai kääntäjä-toimittajaksi. Vaikka työnantajat usein arvostavatkin alan koulutusta, se ei välttämättä ole välttämättömyys. Käännösosalalla poikkeuksen tekee auktorisoidun kääntäjän tutkinto, josta säädetään laissa. Kääntämisen ja toimittamisen alat ovat siis pitkälti avoimia, ja sekä kääntäjä- että toimittajakoulutuksen saaneiden työnkuvat kirjavia. Kääntäjäkoulutuksen saaneita päätyy journalismin pariin esimerkiksi tiedottajina, toi- mittajina, toimitussihteereinä tai kääntäjä-toimittajina (Tampereen yliopisto 2010; Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, s. d.), ja erityisesti verkkotoimituksissa työskentelevät toimittajat tekevät työssään käännösuutisia ja sivuavat näin myös käännöstiedettä. Freelancereina työskenteleville toimittajille taas on tavallista ottaa vastaan myös käännöstoimeksiantoja. Suomen jour- nalistiliiton ylläpitämässä Free-luettelossa huomattavan moni journalistiliiton jäsen listaa osaa- miseensa journalististen tehtävien lisäksi käännöstyöt (Suomen Freelance-journalistit ry s.d.)

Gloaalissa maailmassa kielet ja kääntäminen tulevat osaksi lähes kaikkia ammatteja, ja kone- käännösten yleistymisestä huolimatta käännöstyön tekee yhä usein ihminen. Tässä pro gradu - tutkielmassa olen kiinnostunut tutkimaan työnkuvien päällekkäisyyksiä sekä sitä, millaiset laa- tukäsitykset työtä ohjaavat. Haluan selvittää, miten kääntäminen on osa ammattitoimittajan työprosessia, ja miten se suhteutuu ammattikäntäjän työprosessiin. Samalla haluan selvittää, mitä annettavaa käännösammattilaisilla olisi journalistien tekemään käännöstyöhön, jotta käännöksen laatua voitaisiin parantaa ja kiusallisilta virheiltä välttyä.

Tutkimuksen teoria ponnistaa ennen kaikkea journalistisesta kääntämisestä eli uutiskääntämi- sestä, joka on ammatteja yhdistävä käytännön rajapinta. Journalistista kääntämisestä on tähän mennessä tutkittu ylipäättään vähän. Aiempi tutkimus on käsitellyt aihetta kapeahkosta näkö- kulmasta keskittyen pitkälti lähde- ja kohdetekstien vertailuun uutistoimistoissa tuotettuja teks- tejä tarkastelemalla. Tällainen tutkimus ei ota huomioon, että yksittäisten uutisten kääntämisen lisäksi esimerkiksi ulkomaantoimittajien työhön sisältyy paljon kaksikielisiä haastatteluita ja muuta tiedonhankintaa, eikä kääntäminen näin ollen tapahdu pelkästään kahden tekstin välillä.

Tekstianalyysin avulla voidaan toki selvittää, mitä on tapahtunut, mutta sen avulla ei päästä käsiksi syihin toiminnan taustalla.

Journalistisen kääntämisen prosesseja on Suomessa sivuttu aiemmin lähinnä pro gradu -tasolla. Tampereen yliopistossa Laura Pekosen tiedotusopin tutkielma vuodelta 2005 tutki suomalaisen Yhdysvaltain-kirjeenvaihtajien työtä vuosina 1966–2003 (Pekonen 2005). Suvi Hautasen Helsingin yliopiston pro gradu -tutkimus selvitti tapaustutkimuksena yhden Pariisin-kirjeenvaihtajan työprosessia (Hautanen 2008). Kansainvälisesti journalistisen kääntämisen kattavimpiin teoksiin lukeutuu Bielsan ja Bassnettin teos *Translation in Global News* (2009), joka avaa uutiskääntämisen erityispiirteitä ja asemaa käännöstieteen kentällä. Myös Valdéon (2014; 2015; 2018) on tehnyt ansiokasta työtä journalismin ja kääntämisen tutkimusten yhdistämisen saralla käsittelemällä muun muassa yhtä alojenvälistä tutkimusta hankaloittavaa kipukohtaa, kääntämisen määritelmää koskevaa kiistaa. Suomalaisista aihepiirin tutkimuksista merkittävimpiä on Erkka Vuorisen (1996) lisensiaatintyö, joka tuo viestinnätutkimuksesta tutun portinvartijuuden käsitteen käännöstieteen maaperälle.

Tutkimuksen toisena teoreettisena lähtökohtana toimii laadun tutkimus käännöstieteessä ja journalismissa. Journalismin osalta laatua on oivallisesti käsitellyt Shapiro (2010), jonka laatu-journalismin viitekehykset nousevat erityisesti toimittajan ammatti-identiteetistä ja ammattiyllpeydestä. Käännöstieteen puolella laadukkaan käännöksen prosesseja on kuvailut Drugan (2013), jonka kuvauksessa taas korostuvat ideologiaa enemmän konkreettinen laatuun pykimi-nen käännösprosessin eri vaiheissa.

Tutkielman lopullisena tavoitteena on luoda laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä, jota käännöstyötä tekevät toimittajat voivat hyödyntää työssään. Määritelmä toimii konkreettisenä ohjenuorana toimittajille tai toimittaville kääntäjille, jotka työskentelevät näiden kahden ammatin rajapinnassa. Laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmälle on kysyntää maailmassa, jossa median välittämä informaatio tulee yhä useammasta lähteestä ja yhä useammalla kielellä, mutta mediassa työskentely on yhä nopeatempoisempaa. Lukijakunta voi itsekin mennä alkuperäislähteille ja verrata sitä toimittajan tuottamaan tekstiin. Globaalissa maailmassa korostuu, että ulkomaanjournalistien on oltava myös osaavia kääntäjiä.

Laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmän luomiseen johdattavat kaksi tutkimuskysymystä:

1. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä ammattitoimittajien ja -kääntäjien työprosesseissa on löydettävissä?
2. Mikä tekee käännöksestä / uutisesta laadukkaan kääntäjän ja toimittajan näkökulmasta?

Tutkimuskysymyksiin vastaamiseen ohella laajemmassa kontekstissa näen käsillä olevan tutkielman tärkeimmäksi tavoitteeksi sijoittua tukemaan aiempaa käännöstieteen ja journalismin yhdistävää tutkimusta. Tutkimus asettuu osaksi muun muassa Gambierin (2016), Bielsan ja Bassnetin (2009) ja Valdéonin (2015) näkemysten jatkumoa, joiden mukaan journalistinen kääntäminen on oma kääntämisen alalajinsa, jolla on omat erityispiirteensä. Toivon, että tämä tutkielma voi osaltaan olla vahvistamassa siltaa alojen välillä.

Tutkimus toteutetaan haastattelututkimuksena, jolloin päästään tekstianalyysiä syvemmälle kääntämisen prosesseihin ja käännöstyötä ohjaaviin käsityksiin. Haastateltavina on kaksi kääntäjää ja kaksi Saksassa asuvaa ulkomaantoimittajaa, joiden työssä kääntäminen ja kahden kielen välillä toimiminen ovat jatkuvasti läsnä. Luontevia valintoja aineistonkeruu- ja tutkimusmenetelmäksi ovat teemahaastattelu ja sisällönanalyysi. Toimittajien ja kääntäjien työnkuviissa on sekä päällekkäisyyksiä että eroja, ja löyhät teemat antoivat haastateltaville mahdollisuuden puhua samoista asioista omista näkökulmistaan. Koska aineisto on pieni, laadullinen sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä mahdollisti riittävän yksityiskohtaisen erittelyn aineistosta.

Aloitan tutkielman tarkastelemalla aiempaa journalistisen kääntämisen tutkimusta. Luvussa kaksi käyn ensin läpi aloja yhdistävän tutkimuksen kannalta merkittävää kiistakapulaa, kääntämisen määritelmää koskevaa kiistaa. Tämän jälkeen avaan erilaisia journalistiselle kääntämiselle tutkimuksessa esitettyjä termivaihtoehtoja. Luvun kaksi lopuksi esittelen aiemman tutkimuksen esiin nostamia journalistisen kääntämisen erityispiirteitä.

Luku kolme käsittelee laatua ja laadukkaaseen työhön pyrkimisen kriteerejä sekä journalismin että käännöstieteen näkökulmasta. Esittelen journalismitutkimuksessa luodut laatujournalismin viitekehykset sekä muutamia käännöstieteessä esiin nostettuja laadun kriteerejä ja normeja. Sivuan lisäksi lyhyesti aiemman tutkimuksen esiin nostamia laatujournalismin ja laatuäännöksen haasteita.

Luvussa neljä esittelen tutkimusaineiston, eli kerron haastateltavieni valinnasta ja taustoista, sekä avaan teemahaastattelun ja sisällönanalyysin menetelmiä niin kuin olen niitä tässä tutkimuksessa soveltanut. Luvussa viisi esittelen analyysini tulokset käymällä ensin läpi toimittajien työprosessia ja laatukäsityksiä ja tämän jälkeen kääntäjien työprosessia ja laatukäsityksiä. Luvun lopussa esittelen vertailevan analyysin kautta vastaukset tutkimuskysymyksiini sekä viimeisenä laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmän. Tutkielman päättää luku kuusi, jossa tarkastelen tutkielman kiinnostavimpia tuloksia, jatkotutkimuksen mahdollisuuksia sekä tutkielman merkitystä laajemmassa käännöstieteen ja journalismintutkimuksen kontekstissa.

2 Journalistinen kääntäminen

Kansainvälisesti merkittävien poliitikkojen kansainvälisesti merkittävät toteamukset ovat päivittäin luettavissa kymmenillä, jopa sadoilla kielillä uutisista ympäri maailmaa. Sitaatteja käännetään kieleltä toiselle, eikä suomenkielinen lukija ajattele lehteä avatessaan, että esimerkiksi Angela Merkelin asia on alun perin välitetty julkisuuteen saksaksi. Kääntäminen on mediassa näkymätöntä, mutta päivittäistä (Bassnett & Schäffner 2010, 7–9). Toimittajan ja kääntäjän ammatit yhdistyvät journalistisessa kääntämisessä, jota aiemmassa tutkimuksessa on usein nimitetty uutiskääntämiseksi. Tässä tutkielmassa tarkoitan journalistisella kääntämisellä kaikkea toimittajan työhön sisältyvää kääntämistä ja kaikkia niitä työvaiheita, joihin sisältyy kahden kielen välillä toimimista. Katson, että journalistista kääntämistä tapahtuu paitsi uutistoimistoissa, joissa vieraskielinen uutinen käännetään sellaisenaan uudelle kielelle, myös tavallisissa kotimaantoimituksissa toimittajien etsiessä tietoa vieraskielisistä lähteistä. Lisäksi journalistisia kääntäjiä ovat ulkomaantoimittajat ja -kirjeenvaihtajat, jotka tuottavat uutisia vieraskielisestä ympäristöstä ja tekevät esimerkiksi haastatteluita toisella kielellä.

Journalistisen kääntämisen luonnetta voidaan lähteä tarkastelemaan nostamalla esiin kääntämisen ja toimittamisen yhdistäviä piirteitä. Paitsi että konkreettiset työtehtävät sisältävät samankaltaisia piirteitä, kuten kirjoittamista, editointia, tiedonhakua ja kääntämistä, toimittaminen ja kääntäminen kohtaavat myös abstraktimmalla tasolla. Sekä toimittajat että kääntäjät pyrkivät tekstin luotettavuuteen. Mohan (2009, 82) viittaa Robinsoniin¹ (1997, 8) todetessaan, että kääntämisessä tekstin luotettavuutta määrittäviä tekijöitä ovat tarkkuus ja vastaavuus lähdetekstiin nähden. Toimittajien osalta Mohan (mts. 83) siteeraa McQuailia² (1993, 205), jonka mukaan tekstin luottavuus määrittyy faktapohjaisuuden (objektiivisuuden), tarkkuuden ja täydellisyyden kautta. Journalismissa tarkkuudella taas tarkoitetaan todellisuuden tarkkaa representaatiota ja täydellisyydellä kaiken olennaisen esiin tuomista.

Myös Bielsan ja Bassnettin (2009, 5) mukaan kääntäjän ammattitaitoon kuuluu olla luottamuksen arvoinen: käännökseen vastaanottajan on pystyttävä luottamaan siihen, että kääntäjä välittää tiedon kieleltä toiselle tarkasti ja luotettavasti. Tekstin kuluttajat tai keskustelun osapuolet ovat

¹ Robinson, Douglas (1997): *Becoming a Translator – An Accelerated Course*. New York: Routledge. (Mohan 2009, 87).

² McQuail, Denis (1993): *Media Performance*. London: Sage Publications. (Mohan 2009, 87).

siis riippuvaisia kääntäjän ammattitaidosta. (Mp.) Samanlainen luottamus vallitsee ideaalitalanteessa myös toimittajan ja lukijan välillä. Toimittajan työllä ei ole arvoa, jos hänellä ei ole mediaa seuraavien kansalaisten luottamusta.

Luotettavuuden lisäksi ajankohtaisuus on sekä kääntäjiä että toimittajia ohjaava arvo, jota ammateissa tosin tulkitaan eri tavoin. Journalismissa ajankohtaisuus määrittyy suhteessa siihen, kuinka pitkä aika uutisen tapahtumahetkestä on sen julkaisuun. Kääntämisessä ajankohtaisuutta taas tarkastellaan sen kautta, onko käänös toimitettu tarpeeksi ajoissa, jotta siitä on hyötyä asiakkaalle. (Mohan 2009, 85.)

Missä tahansa ammatissa, johon liittyy tiedon julkaisemista, ammatinharjoittajilla on myös vaikutusvaltaa tiedon vastaanottajiin. Toimittajat muovaavat viestejä julkisuuteen, ja kääntäjät vievät jo muovattua viestiä yli kulttuurirajojen. (Mohan 2009, 86–87.) Ideaalitalanteessa kääntäjä voi avata uusia kommunikaatioväyliä kulttuurien välille, mutta toisaalta myös rajoittaa uusien ajatusten tai kielellisten rakenteiden päätymistä kohdeyleisön tiedoksi (Bielsa & Bassnett 2009, 6). Samalla tavalla toimittaja tasapainoilee työssään vallan vaa’alla. Medialla on valtaa päättää, mitkä aiheet ylipäätään nostetaan julkisuuteen ja millaisilla näkökulmilla – eli mistä aiheista ihmisillä ylipäätään on mielipiteitä.

Toimittamisen ja kääntämisen välisiä yhteyksiä sekä journalistista kääntämistä suhteessa niin kutsuttuun perinteiseen kääntämiseen ei aiemmassa tutkimuksessa ole nähty aivan näin suoraviivaisena. Keskustelua journalistisen kääntämisen sijoittumisesta käänöstieteen kentällä hiertää kiista kääntämisen määritelmästä. Luvussa 2.1 käsittelen alojen välillä hiertävää terminologista kiistaa, journalistista kääntämistä kuvaamaan esitettyjä termejä sekä journalistisen kääntämisen yhteyksiä tulkittuun. Luvun lopuksi perustelen valinnan käyttää tässä tutkimuksessa termiä journalistinen kääntäminen. Luvussa 2.2 esittelen aiempaa tutkimusta journalistisen kääntämisen erityispiirteistä sekä pohdin erityisesti lähteiden asemaa.

2.1 Terminologinen kiista

Käänöstieteen ja journalismin yhdistävän monitieteellisen tutkimuksen tiellä on kääntämisen määritelmää koskeva kiista (Valdéon 2018, 257; 266). Yhtenä tämän tutkimuksen keskeisistä tavoitteista on tarkastella aluetta, jolla toimittajien ja kääntäjien työtehtävät limittyvät, joten on olennaista käsitellä myös yhteistyötä rajoittavaa kiistakapulaa. Kiistan keskiössä on se, että kääntäjät ja toimittajat tarkastelevat kääntämistä luonnollisesti omista näkökulmistaan, ja määrittelevät sen näin ollen hyvin eri tavalla. Käänöstieteen puolella kääntäminen käsittää laajan

skaalan paitsi kieltenvälisiä myös kielensisäisiä muutoksia. Journalismin tutkimuksissa kääntämistä taas katsotaan usein kapeasti ainoastaan tekstin kirjaimellisena muuttamisena kieleltä toiselle, mikä on se tapa, jolla kääntäminen harvoin on läsnä uutistuotannossa. (Valdéon 2018, 257–258.) Journalistit vierastavat kääntämistä terminä, koska he hahmottavat kääntämisen kielellisenä vastaavuutena, uskollisuutena lähdetekstille ja alkuperäisessä kontekstissa pysymisenä (Gambier 2016, 901), mikä todellisuudessa on käännöstieteessä vanhahtava näkemys (Schäffner & Bassnett 2010, 12).

Ulkomaan uutisoinnin parissa työskentelevät toimittajat eivät myöskään ajattele itseään kääntäjinä. Vaikka kääntäminen olisikin osa heidän työnkuvaansa, he haluavat nähdä itsensä ennemminkin kansainvälisinä toimittajina (Bielsa & Bassnett 2009, 1) ja jopa välttävät kääntäminen-termin käyttöä (Bassnett & Schäffner 2010, 9). Toisaalta myöskään yksikään kääntäjä tuskin näkee oman työnkuvansa "pelkkänä kääntämisenä", vaan alkuperäisteksti muokkautuu väistämättä matkalla tietyille kohdeyleisölle suunnatuksi käännökseksi (Bielsa & Bassnett 2009, 15).

Journalistisen kääntämisen tutkimuksen sekä journalismin ja kääntämisen ammattikäytäntöjen perusteella on kuitenkin selvää, että kääntäjän ja toimittajan työnkuvat limittyvät monella tasolla. Silti käännöstieteen ja journalismin yhdistävää harmaata aluetta on tutkittu hyvin vähän, joskin kasvavalla kiinnostuksella (Valdéon 2018, 266; ks. Bassnett 2012; van Doorslaer 2010; Bassnett & Schäffner 2010). Käännöstieteellinen tutkimus on keskittynyt uutistekstien sijaan muihin tekstityyppeihin ja jättänyt uutiskääntämisen vähemmälle huomiolle. Median ja journalismin tutkimuksessa taas on keskitytty yksikielisiin tapauksiin monikielisen viestinnän sijaan. (Bielsa & Bassnett 2009, 17.) Journalismin tutkimuksessa kääntämiselle ja käännöstieteelle on annettu vain vähän tilaa, vaikka suurin osa uutisten kirjoittamisesta on ainakin jollain tasolla kieltenvälistä tiedonsiirtoa (Valdeon 2018, 253). Kuitenkin alojenväliselle maaperälle astumiseksi olisi Valdéonin (mts. 266) mukaan selkeä mahdollisuus ja tarve, jos tutkijat pääsevät yhteisymmärrykseen käytetyistä termeistä.

Mielestäni journalismilla ja käännöstieteellä on paljon annettavaa toisilleen, ja olenkin Valdéonin kanssa samaa mieltä siitä, että aloja yhdistävälle tutkimukselle on selkeä tarve. Uskon kuitenkin myös, että termikiista ei ole este yhteiselle tutkimukselle, vaan kiistan syntyminen osoittaa, että asian kanssa kipuillaan jo ja tarve tunnustetaan. Lienee tavallista, että muutos ja murros herättävät keskustelua. Samansuuntaisia ajatuksia esittää Gambier (2016, 888), jonka mukaan koko käännöstieteen kenttä on murroksessa: "The hesitation to denominate what we do when we translate – or transcreate, transedit, or localice – is palpable". Gambier argumentoi,

että muun muassa digitalisaation myötä kääntäminen on saanut uusia muotoja ja vaihtoehtoisia määritelmiä, kun erilaisten sisältöjen kääntämiselle on muodostettu omia termejään, joilla pyritään korostamaan näiden erityispiirteitä (mt.). Juuri tähän viittaavat myös Bielsa ja Bassnett (2009, 2), joiden mukaan globaalissa mediamaailmassa toimiminen siirtää niitä rajoja, joita kääntämiselle käsitteenä on asetettu. Alohjennuksen kannalta olennaista olisi päästä yhteisymmärrykseen siitä, mitä journalistinen kääntäminen on, ja millä nimellä sitä tulisi kuvata. Seuraavissa alaluvuissa tuon ilmi journalistisen kääntämisen määrittelyn kipukohtia.

2.1.1 Transeditointi

Toimittajien suorittamalle kääntämiselle – josta tässä tutkimuksessa käytetään termiä journalistinen kääntäminen – on esitetty useita vaihtoehtoja. Yksi varhaisimmista pyrkimyksistä kuvata toimittamisen ja kääntämisen välimaastoa on Karen Stettingin (1989) luoma transeditoinnin (*translating + editing = transediting*) käsite. Vaikka Stetting itse oli anglisti eikä käännöstieteilijä, hänen kehittämänsä termi on edesauttanut uutistuotannon ja kääntämisen monimutkaisen suhteen paljastumista (Valdeón 2014, 52). Alkuperäisessä artikkelissaan Stetting mainitsee uutistuotannon vain ohimennen yhtenä esimerkkinä transeditoinnista (Stetting 1989, 374), mutta termi on silti otettu sekä kiitoksen että kritiikin kohteeksi journalistisen kääntämisen tutkimuksessa.

Stetting määrittelee transeditoinnin toimittamisen (tekstin editoinnin, ei journalistisen toimittamisen) ja kääntämisen yhdistelmäksi. Stettingin mukaan editointi kuuluu jossain määrin kaikkien kääntämiseen. Esimerkiksi mailien muuttaminen kilometreiksi, selitysten lisääminen kulttuurispesifeissä asioissa ja kohdekulttuurille irrelevantin tiedon poistaminen ovat Stettingin mukaan esimerkkejä kääntämiseen kuuluvasta editoinnista. Transeditointiin kääntäjät turvautuvat esimerkiksi tapauksissa, joissa alkuperäisteksti on epäselvä, tekstissä on rakenteellisia ongelmia, vanhahtavia kielikuvia tai outoja sanamuotoja. Esimerkkeinä transeditoinnista uutistuotannossa Stetting mainitsee vieraskielisten sitaattien kääntämisen sujuvalle kohdekielelle ja vieraskielisen lähdemateriaalin käyttämisen silloin, kun lopullinen artikkeli kirjoitetaan toimittajan omalla kielellä. (Stetting 1989, 373–375.)

Transeditointi ilmenee Stettingin (mts. 377) mukaan kolmella tavalla:

1. Tekstiä **siistivä transeditointi**, jossa tekstin kieliasua muokataan ja tekstiä tiivistetään tarpeen mukaan ilmaisun terävöittämiseksi.

2. **Kontekstoiva transeditointi**, jossa tekstiä muokataan kohdeyleisön ja tekstin käyttötarkoituksen tarpeet huomioiden. Kontekstointi voi tarkoittaa esimerkiksi tiedon lisäämistä tai poistamista, mutta toisaalta myös kielensisäistä uudelleenkirjoittamista.
3. **Kulttuurinen transeditointi**, jossa teksti sopeutetaan kohdekulttuurin tapoihin ja tyyliin.

Stettingin artikkelissa kulttuurinen ja kontekstoiva transeditointi kuvataan hyvin samanlaisina. Toisaalta ei ole myöskään täysin selvää, miten Stettingin kuvaama transeditointi ja kääntämiin kiinteästi kuuluva tekstin muokkaaminen eroavat toisistaan. Tulkiten kontekstoivan transeditoinnin painottuvan nimenomaan tekstin käyttötarkoitukseen liittyviin lisäyksiin ja poistoihin, jotka helpottavat tekstin ymmärtämistä. Kontekstoiva transeditointi voi olla sekä kielensisäistä että kieltenvälistä, kun taas kulttuurinen transeditointi on poikkeuksetta kahden kielen välistä. Kulttuurisella transeditoinnilla ymmärrän sellaiset kulttuurisensitiiviset poistot, jotka ovat kohdekulttuurissa vaikeasti ymmärrettäviä, hämmentäviä tai asiattomia.

Stetting käsittelee transeditointia erityisesti käännöstieteen ja kääntäjien näkökulmasta esitellessään transeditointiin ryhtymisen eräänlaisena kääntäjän valintana. Stettingin mukaan kääntäjä voi ryhtyä transeditoriksi, joskin se on tavanomaista kääntämistä vaativampaa. Vuodelta 1989 peräisin olevassa artikkelissaan Stetting ennustaa transeditorista jopa virallista ammattinimikettä ja opintosuuntaa yliopistoihin. (1989, 381).

Transeditointi on ansiokas yritys kuvata sitä, että kääntäminen on muutakin kuin sanasanaista vastaavuutta. On kuitenkin huomattava, että transeditointia ei varsinaisesti luotu kuvaamaan journalistista kääntämistä, vaan journalistien tekemä kääntäminen nähtiin vain yhtenä esimerkkinä transeditoinnista. Muun muassa tästä syystä transeditointi on joutunut myös kritiikin kohteeksi. Esimerkiksi Schaffner (2012) pitää transeditointia epäsofivana kuvaamaan journalistista kääntämistä, koska – kuten Stetting itsekin mainitsee – muutokset ja jonkintasoinen editointi ovat osa kaikkea kääntämistä (mts. 866). Schaffnerin huolena on, että jos transeditointi terminä korvaa kääntämisen ja sen ymmärretään olevan jotain enemmän, jää kääntäminen ymmärretyksi kapeassa merkityksessä kirjaimellisena ja sanatarkkana vastaavuutena (mts. 881).

Monet käännöstieteilijät ovat kuitenkin ottaneet transeditoinnin käyttöön kuvatessaan journalistisen kääntämisen uniikkiutta muuhun kääntämiseen verrattuna (Ks. Chen 2011; Cheesman & Nohl 2011; Hursti 2001). Hursti kannustaa transeditointi-termin käyttöön, koska se yhdistää sekä kääntämisen että editoinnin samanaikaisina prosesseina.

Hurstin näkemyksessä Schöffnerin esittämä huoli tulee juuri esiin, sillä siinä kääntäminen nähdään erillisenä osana, johon editointi tuo lisän. Conway (2014) taas puhuu transeditoinnista, mutta toisen termin, uutiskääntämisen, alaisena. Hän kuvailee transeditointia tekstin kirjoitusvaiheeseen liittyvänä osana uutiskääntämistä, mutta toteaa uutiskääntämistä tapahtuvan myös muissa osissa uutisprosessia (mts. 623). Toisessa artikkelissa Conway puhuu transeditoinnista journalistisen tekstin editoinnin yhteydessä (Conway 2010, 188), mutta käyttää tällöinkin katoterminä uutiskääntämistä. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta on, ettei transeditointi ole vakiintunut osaksi journalismin tutkimusta, vaikka sitä käänntietieteessä jonkin verran käytetäänkin (Valdeón 2018, 265). Itse katson, että transeditointi onkin enemmän kiinni käänntietieteessä kuin journalismin tutkimuksessa. Koska termiä ei myöskään juuri tunneta tai käytetä journalismin tutkimuksen puolella, se ei mielestäni ole hyvä lähtökohta alojenväliselle tutkimukselle.

2.1.2 Kääntämistä vai tulkkausta?

Lisää epäselvyyttä journalistisen kääntämisen tutkimukseen tuo se, että sen on esitetty muistut-tavan monella tapaa enemmän tulkkausta kuin kääntämistä. Bielsa ja Bassnett (2009, 16) perustelevat journalistisen kääntämisen ja tulkkauksen yhteyksiä sillä, että tulkki ja kääntävä toimittaja työskentelevät reaaliajassa tuottaen valmista materiaalia hyvin nopeasti ja mahdollisesti ilman selkeää yhtä lähdettä. Sekä tulkki että toimittaja voivat myös työskennellä useamman kielen kanssa samanaikaisesti. Lisäksi Bielsa ja Bassnett (mp.) katsovat, että kotouttaminen kohdeyleisön tarpeisiin on merkittävä tulkkausta ja journalistista kääntämistä yhdistävä tekijä. Heidän mukaansa tulkki pyrkii saavuttamaan tulkkeessaan ennen kaikkea viestinnällisen selkeyden piittaamatta alkuperäisen puheen rakenteista, samaan tapaan kuin toimittajat räätälöivät materiaalia tietyn yleisön tarpeisiin. Käänntietieteen puolella kotouttavaa käänntstrategiaa taas on viime vuosina pidetty monessa tilanteessa epäsopeivana, koska se omii toisen kielen ja kulttuurin piirteitä. (Mp.; ks. Schöffner & Bassnett 2010). Bassnett (2006, 5) myös katsoo, että tulkin on sopeuduttava siihen, mitä puhuja sanoo ja sitten sopeutettava sanottu kuulijoiden mukaan. Hän näkee tässä selkeän yhteyden kääntävään toimittajaan, jonka on leikattava, muokattava, uudelleen muotoiltava ja sopeutettava lähdetekstiään edustamansa median odotusten mukaiseksi.

Olen samaa mieltä siitä, että reaaliaikaisuus lienee merkittävin tekijä, joka tuo journalistista kääntämistä lähemmäs tulkkausta ja vie sitä kauemmas kääntämisestä. Kokemukseni mukaan uutistyössä nopeus on usein ykkösprioriteetti, ja merkittävien uutistapahtumien tai niin sanotun uutiskilpailun yhteydessä tärkeinä voi olla välittää reaaliaikainen tapahtuma mahdollisimman

nopeasti sen sijaan, että ensimmäisen uutisen kieliasua muotoiltaisiin täydelliseksi. Kääntäjä sen sijaan pyrkii jo toimeksiantoa vastaanottaessaan varmistamaan, että hänellä on riittävästi aikaa hyvän lopputuloksen tuottamiseen. Saman toteaa kääntäjien osalta myös kääntämisen ja tulkkauksen eroja tutkinut Daniel Gile, jonka mukaan kääntäjillä on tunteja, päiviä tai viikkoja käytettävissä käännökseensä, kun taas tulkit työskentelevät sekuntien tai minuuttien aikajän- teellä (Gile 2004, 12). On kuitenkin huomattava, että yhtä lailla toimittajilla voi olla tunteja tai päiviä työn valmiiksi saattamiseen. Reaaliaikaisuudessa uutiskääntäminen vaikuttaisi siis si- joittuvan jonnekin tulkkaamisen ja kääntämisen välimaastoon.

Journalistista kääntämistä suhteessa kääntämiseen ja tulkkaukseen voidaan tarkastella myös katsomalla, miten kaksi viimeksi mainittua eroavat toisistaan. Gilen (2004, 13) mukaan keskei- nen ero on lopputuloksessa: Tulkkauksessa tuote on puhuttu (tai viitottu) teksti, jonka vastaan- ottaja prosessoi ja kuluttaa heti sen kuullessaan. Samalla tulkkauksessa on isossa osassa mukana myös tulkin persoona, sillä tulkkeen muoto ei riipu ainoastaan sanavalinnoista, vaan myös esi- merkiksi aksentista, intonaatiosta, artikulaatiosta ja puhenopeudesta, jotka osaltaan ovat per- soonallisia ominaisuuksia. Käänöksessä taas tuote on anonyymejä sanoja, joissa kääntäjän persoona ei tule samalla tavalla esiin kuin tulkkauksessa. Tulkeilla, toisin kuin kääntäjillä, on usein myös suora kontakti asiakkaaseensa työsuorituksen ajan (mp.).

Tälläkin skaalalla journalismin tai uutiskääntämisen voi katsoa sijoittuvan tulkkauksen ja kää- ntämisen välimaastoon. Samoin kuin tulke, journalismikin on usein kertaalleen kulutettava tuote, joka kuitenkin jää usein tuotteena olemaan käännöksen tavalla. Myös toimittaja tekee työtään pitkälti omalla persoonallaan, ja toimittajan tyylillä ja persoonalla on iso vaikutus lopputulok- seen esimerkiksi reportaasihenkisissä jutuissa tai kolumneissa. Toisaalta puhtaassa uutisjour- nalismissa toimittaja on lopputuloksessa samalla tavalla näkymätön kuin kääntäjä – hyvin to- teutetusta uutisesta eivät käy ilmi toimittajan omat ajatukset tai persoona.

Aivan kuten journalismi ja kääntäminen pysyttelevät mieluiten omissa poteroissaan, myös kääntäminen ja tulkkaus tulevat eri lähtökohdista ja niillä on omat tutkimusperinteensä, vaikka aloilla onkin paljon samaa (Gile 2004, 13). Tämän tutkimuksen kannalta onkin kiinnostavaa, että sekä Gile (mts. 31) että Bielsa ja Bassnett (2009, 16) näkevät media- tai uutiskääntämisen tutkimuksen mahdollisuutena tuoda myös tulkkauksen ja kääntämisen tutkimusta lähemmäs toisiaan. Väittely siitä, onko journalistinen kääntäminen kääntämistä vai tulkkausta on turhaa, jos voidaan todeta, että siinä on piirteitä kummastakin.

Tässä tutkimuksessa käytän toimittajien tekemästä kääntämisestä nimitystä journalistinen kääntäminen, sillä mielestäni sen alle mahtuvat parhaiten kaikki kääntämisen tavat ja käänösprosessin osat. Mielestäni transeditointi on terminä liikaa sidoksissa tekstimuotoon, sillä tämän päivän mediamaailmassa kirjoittavat toimittajatkin tuottavat videota ja ääntä tekstin lisäksi. Tämän lisäksi, kuten aiemmin todettiin, transeditointia ei terminä tunnusteta journalismin tutkimuksessa ja se on kiistelty käänöstieteessäkin. Olisi mahdollista puhua myös uutiskääntämisestä, jota ovat laajassa katsauksessaan käyttäneet esimerkiksi Bielsa ja Bassnett (2009). Journalistinen tuotos voi kuitenkin olla paljon muutakin kuin uutinen, ja siksi pidän uutiskääntämisestä terminä melko kapeana. Päädyn siis puhumaan journalistisesta kääntämisestä, joka mielestäni olisi myös kokonaisuutena hyvä ratkaisu termikiistaan. Journalistinen kääntäminen ottaa selkeästi huomioon sekä journalismin että kääntämisen erityispiirteet, mutta ei kuitenkaan rajaa sitä, millaisesta kääntämisestä on kyse. Sanaparin journalistinen kääntäminen alle mahtuvat niin uutisten kääntäminen, reportaasien ja kolumnien kääntäminen, useista lähteistä hankittujen tiedonpalasten yhdistely kääntämisestä apuna käyttäen sekä myös tulkkauksen piirteitä sisältävät haastattelut eri välineissä julkaistavia journalistisia tuotoksia varten.

2.2 Journalistisen kääntämisen erityispiirteet

In other words, a complex set of textual transactions occur between and within languages, so that it is not only possible but it is indeed the case that tens of thousands of words originating in one language find their way into print in another language as a story of no more than 200 words.

Tämä Bassnettin ja Schäffnerin (2010, 9) sitaatti pyrkii kiteyttämään journalistisen kääntämisen monimutkaisen prosessin yhteen lauseeseen. Ennen kaikkea sitaatista käy ilmi, että journalistisessa kääntämisessä tapahtuu paljon samanaikaisesti ja että prosessi on monimutkainen. Tässä luvussa pyrin aiemman tutkimuksen kautta tuomaan esiin, mitä journalistisessa kääntämisessä käytännössä tapahtuu ja millä keinoin kieltenvälisen elementin sisältävä journalistinen tuote syntyy.

Muun muassa Bielsa ja Bassnett (2009), Baumann, Gillespie ja Srenberny (2011) sekä Tapia Sasot de Coffey (1992) ovat pyrkineet erittelemään, mitä journalistisessa kääntämisessä käytännön tasolla tapahtuu. He käyttävät kaikki termiä uutiskääntäminen, sillä heidän määritelmänsä perustuvat pitkälti selkeästi uutisiksi tunnistettaviin journalistisiin tuotteisiin. Edellisessä luvussa mainituista syistä puhun kuitenkin tässäkin yhteydessä journalistisesta kääntämisestä.

Journalistisen kääntämisen tutkimuksen keskeisiin teoksiin lukeutuu Esperança Bielsan ja Susan Bassnettin *Translation in Global News*. Bielsan ja Bassnettin (2009, 10) mukaan journalistinen kääntäminen on muodoltaan ennen kaikkea kotouttavaa kääntämistä, jossa uutismateriaali muokataan täysin kohdeyleisön tarpeisiin sopivaksi ja kaunokirjallisuuden kääntämiselle tärkeät muodollinen ja sisällöllinen vastaavuus menettävät merkityksensä (mp.). Vaikka kielten välillä liikkuvaa uutistuotantoa nimitetään usein kääntämiseksi, ei kyse ole kääntämisestä samassa merkityksessä kuin se yleisesti ymmärretään: journalistisessa kääntämisessä vastaavuus lähde- ja kohdetekstin välillä ei ole tärkeintä. Bielsan ja Bassnettin mukaan tiedon siirtäminen kulttuurisesta kontekstista toiseen voi kyllä sisältää kieltenvälisen elementin, mutta tämä ei ole keskeinen asia uutiskääntämisessä. Tärkeämpää on tiedon uudelleenjärjestely muotoon, joka vastaa kohdeyleisön tarpeita mahdollisimman hyvin. (Mts. 132.)

Kääntäminen on integroitunut kiinteäksi osaksi uutistuotantoa erityisesti kansainvälisissä uutistoimistoissa. Sen avulla varmistetaan, että uutiset löytävät tiensä maailmaan mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. (Bielsa & Bassnett 2009, 122.) Vaikka kääntäminen tunnustetaan uutistoimistoissa olennaiseksi työtehtäväksi, uutistoimistoissa työskentelee vain harvoin kääntäjiä. Kääntämistä ei nähdä erillisenä muusta journalistisesta työstä, vaan kiinteänä osana sitä. Uutistoimistoissa kääntäjän työtehtävän ottaa usein verkkotoimituksessa työskentelevä yksi toimittaja (*editor*), joka editoi ja kääntää uutiset lähetettäväksi eteenpäin. Editoivan toimittajan ja kääntäjän työtehtävien yhteisiä piirteitä ovat esimerkiksi tiedon valikointi, oikaisu, tarkistaminen, täydentäminen, kehittäminen ja poistaminen. (Mts. 57.) Journalismin alalla kääntäminen on näkyvintä juuri kansainvälisissä uutistoimistoissa, minkä vuoksi journalistisen kääntämisen tutkimuskin on pitkälti keskittynyt uutistoimistoissa tapahtuvaan käännöstyöhön.

Suomen kontekstissa on kuitenkin huomattava, että maan mediakentällä toimii vain yksi merkittävä uutistoimisto, STT-Lehtikuva, joka välittää kansainvälisiä uutisia kansallisille ja alueellisille mediataloille. Suomalaisilla mediataloilla on lisäksi omia ulkomaankirjeenvaihtajia eri puolilla maailmaa, mutta myös kansallisten ja alueellisten medioiden rivitoimittajat kääntävät päivittäisessä työssään. Journalistista kääntämistä ei pidä siis rajoittaa ainoastaan suurten uutistoimistojen toiminnaksi, vaikka ensisilmäyksellä siltä näyttäisikin. Kääntäminen eri muodoissaan on näkyvissä useissa uutisprosessin vaiheissa: paitsi uutisten etsimisessä ja ensiraportoinnissa, myös käsittely- ja kirjoitusvaiheessa (van Doorslaer 2010, 181).

Bielsa ja Bassnett kuvailevat käännösuutisten tuotannolle kaksi tapaa: suoran kääntämisen ja uutisten muokkaamisen. Suora kääntäminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi suurten kansainvälisten uutistapahtumien tai suuronnettomuuksien yhteydessä, jolloin mediat saattavat julkaista toistensa sisältöjä käännettyinä. Suora kääntäminen on kuitenkin harvinaisin uutiskääntämisen muoto. Yleisempää on materiaalin kokoaminen ja muokkaaminen kohdeyleisön tarpeisiin sopivaksi tilanteessa, jossa valmista julkaisua ei ole. Sen sijaan valmis uutinen voi koostua eri lähteistä eri tavoilla kerätystä materiaalista. (Bielsa & Bassnett 2009, 12–14.)

Bielsa ja Bassnett (mts. 64) tiivistävät uutiskääntämisen tyypillisen prosessin viiteen kohtaan:

Otsikon ja ingressin muuttaminen: Otsikko ja ingressi korvataan kohdekulttuurin lukijan tai kohdemedian vaatimuksia paremmin vastaaviksi.

Ylimääräisen tiedon poistaminen: Käännösuutiselle ylimääräisenä tietona voidaan pitää joko tietoa, joka on jo tuttua kohdekulttuurin lukijoille tai toisaalta tietoa, joka on liian yksityiskohdista toisesta kulttuurista tai sijainnista tulevalle lukijalle.

Olennaisen taustatiedon lisääminen: Kun uutisen kohderyhmä muuttuu, tulee tarpeelliseksi lisätä tietoa, joka ei ole tuttua uudessa kontekstissa.

Kappaleiden järjestyksen muuttaminen: Tiedon uutisarvo voi vaihdella kulttuurista riippuen. Kappaleiden järjestystä voi olla tarpeellista muuttaa tiedon olennaisuuden tai kohdejulkaisun tyylliseikkojen vuoksi.

Tiivistäminen: Tiedon tiivistäminen on yleinen keino silloin, kun lähdeteksti täytyy saada mahtumaan sovittuun tilaan, tai kun halutaan lyhentää pitkiä kappaleita, jotka eivät ole täysin olennaisia kohdekulttuurin lukijoille.

Journalistisen kääntämisen keinoja sovelletaan ja käytetään uutisarvon ja kohdeyleisön mukaan. Lähdetekstin runsaalla editoinnilla pyritään tekemään lopputuloksesta enemmän oma lähdetekstinsä, uusi uutinen. (Mts. 64.)

Baumann, Gillespie ja Sreberny (2011, 137) katsovat uutiskääntämistä tekstitasoa laajemmasta näkökulmasta ja puhuvat journalistisen kääntämisen prosesseista termillä *the politics of translation*. Baumannin ym. viitekehys pohjautuu Britannian yleisradioyhtiö BBC:n ulkomaanpal-

velun BBC World Servicen toimintaan, mutta on yleistettävissä uutistyyliin missä tahansa mediatalossa. Baumannin ym. (2011, 137) mukaan kääntäminen näkyy journalistisessa työssä neljällä tasolla:

Tiedonsiirto (*transporting*): Kaikki ne prosessit, joilla tieto kulkee kansainvälisen uutistoimiston päämajaan. Tietoa siirtävät niin uutistoimiston kirjeenvaihtajat eri puolilla maailmaa kuin myös lukijat, tavalliset ihmiset, jotka kuvaavat uutistapahtumia puhelimillaan ja välittävät uutisvinkkejä uutistoimistoille.

Kääntäminen (*translating*): Kääntämisellä viitataan niihin tekniikoihin, joilla lähdemateriaali kulkeutuu kieleltä toiselle. Yksinkertainenkin kielellinen käänös on osa journalistista prosessia.

Transeditointi (*transediting*): Niin sanottu tekstin hiljainen muokkaaminen, diskursiivinen editointi. Transeditointi painottaa kääntämisen ja editoinnin samanaikaisia prosesseja.

Uutisvälitys (*transmitting*): Toimintamallit, joilla uutistoimistoissa päätetään, mille yleisöille välitetään mitkäkin uutiset ja mihin aikaan.

Baumannin ym. (2011, 137) näkemys journalistisesta on huomattavasti Bielsan ja Bassnettin (2009, 64) katsontakantaa laajempi, sillä sen mukaan kääntäminen on osa journalistista prosessia alusta loppuun. Bielsan ja Bassnettin kuvaus uutisprosessista taas mahtuisi kokonaisuudessaan Baumannin ym. kohtien 2 ja 3 alle. Jos kääntämistä ajatellaan perinteiseen tapaan lähde- ja kohdetekstin vastaavuutena, voi olla vaikea ymmärtää, miten esimerkiksi uutisvälitys tai aiheiden valikointi tiettyjä yleisöjä varten voisivat olla kääntämistä. Baumannin (ym.) journalistisen kääntämisen prosessi onkin hyvin yleisluontoinen ja jättää lukijalle paljon tulkinnanvaraa. Se on kuitenkin mielestäni tärkeä avaus journalistisen kääntämisen tutkimuksessa juuri siitä syystä, että ottaa huomioon koko uutistuotannon prosessin. Kääntämisen laaja-alaisen tarkastelun etuna on, että siinä journalistista kääntämistä ei katsota pelkällä kielellisellä tasolla, vaan päästään käsiksi myös kulttuuriseen kääntämiseen, jota journalistinen kääntäminen väistämättä on. Kääntäminen ei tapahdu omassa kuplassaan, vaan aina jossain yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Sen vuoksi ei ole mielekästä tarkastella kääntämistä ainoastaan suoraviivaisesti kieltenvälisenä tiedonsiirtona, vaan tulisi tarkastella myös syitä ratkaisujen taustalla ja vallitsevaa kontekstia.

Myös Tapia Sasot de Coffey (1992, 62–63) on eritellyt uutiskääntämisen erityispiirteet viisiosaiseksi listaksi. Tapia Sasot de Coffeyn mukaan uutiskääntäminen sisältää piirteitä sekä kaukokirjallisesta että asiatekstikäntämisestä, mutta on silti tulkittavissa omaksi kääntämisen alalajikseen (mp). Tapia Sasot de Coffeyn käyttää vuonna 1992 luomassa listauksessaan termiä uutiskääntäjä (*el traductor periodístico*). Ammattinimike on 2010-luvun mediakentälle vieras, mutta Tapian listaus kuvastaa silti oivallisesti journalistisen kääntämisen erityispiirteitä, käänsi uutisia sitten toimittaja, editoija tai erityinen uutiskääntäjä.

Journalistisen kääntämisen erityispiirteet Tapia Sasot de Coffeyn (1992, 62–63) mukaan:

1. Uutiskääntäjän ensisijainen tavoite on tiedon välittäminen. Uutiskääntäjä on ennen kaikkea uskollinen lukijalleen, minkä vuoksi hänellä on vapauksia muokata lähdetekstiä.
2. Käännösuutisia tehdään massoille. Käännösuutisessa on syytä käyttää yksinkertaista kieltä ja rakenteita.
3. Käännösuutisia tehdään tietyille kulttuurille tietyssä ajassa ja paikassa. Uudissanojen ja kotouttavien termien käyttö on yleistä.
4. Uutiskääntäjällä on käytössään vain rajallisesti tilaa ja aikaa. Uutiskääntäjän täytyy osata tiivistää.
5. On tyypillistä, että uutiskääntäjä versioi tekstiä uudelleen ja editoi sen tyyliä.

Lisähuomiona Tapia Sasot de Coffey (1992, 63) toteaa, että kokonaisten tekstien tuottamisen lisäksi uutiskääntäjiltä odotetaan kykyä kääntää omia havaintojaan ja tulkita niitä. Nämä Tapia Sasot de Coffeyn lisähuomiona esittämät uutiskääntämisen piirteet erottavat journalistisen kääntämisen selvästi muusta kääntämisestä. Haastattelutilanteissa toimittajat tekevät usein havaintoja ympäristöstä tai haastateltavan käyttäytymisestä ja kirjoittavat havaintonsa osaksi valmista artikkelia. Kahden kielen kanssa operoidessa tämä voitaisiin nähdä epäsuorana kääntämisenä, joka on hyvin journalismille spesifiä toimintaa. Muilta osin Tapian erittelemät uutiskääntämisen piirteet ovat hyvin samankaltaisia Bielsan ja Bassnettin (2009) sekä Baumannin ym. (2011) havaintojen kanssa.

Myös journalististen käytäntöjen asettamat raamit voidaan nähdä erityispiirteenä journalistiselle kääntämiselle. Hollandin (2013, 336–342) mukaan journalismin raamien kääntämiselle asettamia haasteita ovat aikapaine, käytössä olevat tiedonhankintaresurssit, kielelliset ja kult-

tuuriset haasteet, uutistoimistojen vahva rooli tiedonvälittäjänä sekä englannin kielen rooli lingua francana, eräänlaisena yleiskielenä. Kaksi viimeistä liittyvät ennen kaikkea uutistoimistoissa tehtävään käännöstyöhön ja siellä tapahtuvaan vallankäyttöön, mutta kolme ensimmäistä ovat kiinnostavia myös tämän tutkimuksen kannalta. Ensimmäisenä journalistista kääntämistä määrittää aikapaine: uutistuotanto ja kääntäminen tapahtuu nopeissa uutistilanteissa hyvin hektisesti, millä voi olla vaikutuksia lopputulokseen. Toiseksi, mediataloilla (tai tässä tutkimuksessa toimittajilla) ei myöskään välttämättä ole kielellisiä resursseja selvittää esimerkiksi uutistoimiston välittämän uutisen alkuperäislähdettä. Kolmanneksi, toimittajien on huomioitava kääntäessään kulttuurierot ja niiden vaikutus lopulliseen tuotokseen. (Mp.)

Kaikki yritykset määritellä journalistisen kääntämisen käytäntöjä ja toimintamalleja vaikuttavat perustuvan vankasti uutistoimistoissa tehtävään käännöstyöhön. Journalistisen kääntämisen piirteitä on kuvattu sillä oletuksella, että on ylipäätään olemassa lähdeteksti, josta kääntäminen aloitetaan. Näissä lähtökohdissa unohdetaan kokonaan kansallisissa toimituksissa tehtävä käännöstyö sekä sellainen journalistinen kääntäminen, joka ei perustu yhteen uutistoimistojen välittämään uutiseen, vaan jossa luodaan uutta journalismia käyttämällä useita erilaisia lähteitä. Kääntämistä tapahtuu kiistattomasti myös silloin, kun toimittaja esimerkiksi haastattelee vieralla kielellä, mutta kirjoittaa haastattelun perusteella artikkelin äidinkielellään. Bielsa ja Bassnett (2009, 12–14) kyllä viittaavat materiaalin kokoamiseen eri lähteistä uutiskääntämisen muotona, mutta se ei näy heidän kuvauksessaan tyypillisistä uutiskääntämisen piirteistä. Tämän tyyppinen kääntäminen on kuitenkin äärimmäisen kiinnostava tutkimuksen kohde, sillä rivitoimittajien tai ulkomaantoimittajien työssään tekemän käännöstyön voidaan katsoa olevan osin tiedostamatonta ja automaattista, kun taas kansainvälisissä uutistoimistoissa kääntäminen on organisoitua ja valvottua.

2.2.1 Gatekeeping – journalisti portinvartijana

Edellä esiteltyjen journalistisen kääntämisen erityispiirteiden myötä käy selväksi, että journalistisessa kääntämisessä tapahtuu paljon muokkausta, editointia, tiivistämistä ja lyhentämistä, joista toimittaja päättää. Kun journalistista kääntämistä tarkastellaan tällä tavoin valintana, tullaan lähelle portinvartijuuden termiä. Viestintätieteiden teoriassa *gatekeeping*, portinvartijuus, tunnetaan, kun kuvaillaan niitä prosesseja, joilla tieto kulkeutuu yleisölle. Portinvartijuus kuvattiin ensimmäisen kerran sosiaalitieteissä. Termi ei kehittäjensä Kurt Lewinin alkuperäisessä

artikkelissa liittynyt viestintätieteisiin, mutta toisessa artikkelissaan Lewin³ kuitenkin viittasi journalismiin toteamalla, että uutisen julkaisu eri viestintävälineissä on riippuvainen siitä, että jotkut uutisvälityksen osat toimivat portteina. Näitä portteja vartioivat portinvartijat, joilla on valtaa päättää, mitä porteista päästetään eteenpäin ja mitä ei. (White 1950, 383.) Journalismissa toimittajien vodaan siis ymmärtää toimivan portinvartijoina, jotka muokkaavat ja valitsevat sisältöjä yleisöille.

Portinvartijuutta sovelsi viestintätieteisiin ensimmäisen kerran 1950-luvulla David Manning White, jonka tutki, miten lehden sisällöstä vastaava toimittaja teki valintoja kansainvälisistä uutistoimistoista tarjolle lähetetyistä jutuista. White selvitti, millä perusteella toimittaja hyväksyi artikkelia lehteen ja millä perusteella ja minkälaiset artikkelit taas jäivät julkaisematta. Koska uutisprosessissa on portinvartijateorian mukaan useita portteja, uutiset olivat jo ennen tämän yksittäisen toimittajan portille tuloa kulkeneet useamman portinvartijan silmien läpi, esimerkiksi jutun kirjoittanut toimittaja ja jutun editori. (White 1950.) Whiten tutkimuksessa portinvartijuutta tarkasteltiin ainoastaan siitä näkökulmasta, miten jo valmiita juttuja joko hyväksyttiin tai ei hyväksytty julkaistavaksi, eli portinvartijuus nähtiin ainoastaan kyllä/ei-skalaalla tapahtuvana valintaprosessina.

Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavampi portti on kuitenkin se, jonka vartijana on jutun kirjoittava toimittaja. Ulkomaantoimittajan toimiessa portinvartijana hän esimerkiksi päättää siitä, mitä lähteitä käyttää tai mitä tietoja haastatteluista valikoi käytettäväksi valmiissa jutussa. Samalla toimittajaa kuitenkin ohjaavat hänen edustamansa median tai esimerkiksi hänen omien (kieli)taitojensa asettamat rajoitteet. Tämän näkökulman portinvartijuudesta on huomionut esimerkiksi Shoemaker (1991), jonka mukaan yksittäisellä portinvartijalla voi olla omat preferenssinsä siitä, millä perusteella hän tekee päätöksiä. Siltikään hän ei voi tehdä päätöksiä vain oman päänsä mukaisesti, vaan työskentelee viestintäorganisaation asettamissa rajoissa, seuraa organisaation asettamaa tärkeysjärjestystä ja on samalla altis organisaation ulkopuolelta tuleville vaikutuksille. (Mts. 75.)

Yksi ensimmäisistä portinvartijateorian ja journalistisen kääntämisen yhdistäneistä teoksista on Erkkä Vuorisen lisensiaatintyö (1996), jossa hän tutki, millä keinoilla suomalaisessa uutistoimisto STT:ssä (nykyisin STT-Lehtikuva) muokataan kansainvälisistä uutistoimistoista välitet-

³ Lewin, Kurt (1947): *Frontiers in Group Dynamics 2: Channels of Group Life; Social Planning and Action Research*. *Human Relations* 1:2. 143-153 (White 1950, 383)

tyjä uutisia välitettäväksi eteenpäin kotimaiselle medialle, ja miten kääntäminen suhteutuu tähän prosessiin. Vuorisen mukaan uutistekstin reitti kirjoittamisesta julkaisuun on erityisen monimutkainen kansainvälisessä uutistuotannossa (Vuorinen 1997, 161). Lisensiaatintyössään Vuorinen (1996, 200–226) eritteli neljä journalistisen kääntämisen strategiaa, joita hän nimittää portinvartijatoiminnoiksi:

Poistot (*deletion*) olivat Vuorisen aineistossa eniten käytetty portinvartijatoiminto. Poistoja voidaan tehdä joko yksittäisen kappaleen sisällä tai kokonaisia kappaleita voidaan poistaa valmiin uutisen lyhentämiseksi. Kappaleiden sisällä yleisimpiä poistoja ovat esimerkiksi aikaan tai paikkaan liittyvät määreet, henkilöihin liittyvät kuvailut tai taustatietoa tarjoavat kuvailut. Kokonaisten kappaleiden poistot sisältävät usein suoria tai epäsuoria sitaatteja, haastateltavien reaktioita tai antavat lisäkontekstia uutiselle.

Lisäykset (*addition*) olivat Vuorisen aineistossa harvinaisia muiden portinvartijatoimintojen käyttöön verrattuna. Vuorinen jakaa lisäykset selittäviin, täsmentäviin ja taustatietoa antaviin lisäyksiin. Selittävillä lisäyksillä Vuorinen tarkoittaa esimerkiksi maantieteellisen sijainnin tarkempaa kertomista kotimaan yleisölle. Täsmentävillä lisäyksillä tarkoitetaan esimerkiksi aikaan, paikkaan tai tapahtuman yksityiskohtiin liittyviä lisäyksiä, jotka puuttuvat lähdetekstistä. Taustatietoa antavat lisäykset tarkoittavat esimerkiksi uutiskertausta aiemmista tapahtumista tai kulttuurispesifin tiedon selittämistä.

Korvaaminen (*substitution*) näkyi Vuorisen aineistossa esimerkiksi yksityiskohtaisten tietojen yleistämisellä ja uutisessa mainitun henkilön persoonan häivyttämisellä. Lisäksi Vuorinen nostaa valuuttojen aikamääreiden ja mittayksiköiden korvaamisen kohdekulttuurin mukaisilla yleisimmäksi korvaamistaktiikaksi, vaikka se ei hänen aineistossaan selkeästi tullutkaan esiin. Kolmas korvaamisen portinvartijatoiminto on suorien sitaattien korvaaminen epäsuoralla kerronnalla, mikä myöskin oli Vuorisen aineistossa vähäistä.

Uudelleenjärjestely (*reorganization*) tarkoittaa useimmiten lauseiden uudelleenmuotoilua esimerkiksi jakamalla pitkiä tai monimutkaisia lauseita kahdeksi erilliseksi lauseeksi ja muokkaamalla niitä yksinkertaisemmalle kohdekielelle. (Vuorinen 1996, 200–226.)

Portinvartijatoimintojen käyttö journalistisessa kääntämisessä johtaa Vuorisen mukaan siihen, että kohdekielisessä uutisessa on alkuperäistä vähemmän yksityiskohtia, ne ovat vähemmän henkilökohtaisia ja kertovat tapahtumista tai henkilöistä yleisemmällä tasolla ja niissä keskitytään välittömän uutistapahtuman kuvaamiseen taustatietojen tarjoamisen sijaan (Vuorinen

1996, 227). Vuorisen mukaan eri portinvartijatoimintoja ei myöskään voi aina täysin selvärajaisesti erottaa toisistaan, sillä ne eivät ole tiukasti toisistaan erillisiä (mts. 212–213). Kommentti istuu hyvin osaksi edellisessä luvussa kuvattuja journalistisen kääntämisen erityispiirteitä, jotka on aiemmassakin tutkimuksessa todettu monipolvisiksi ja rajoiltaan häilyväksi.

Vuorisen nimeämät portinvartijatoiminnot muistuttavat pitkälti edellä esiteltyjä Bielsan ja Bassnettin sekä Tapia Sasot de Coffeyn erittelemiä journalistisen kääntämisen erityispiirteitä, itse asiassa ne ovat jopa täysin vastaavia. Mielestäni portinvartijuus ja portinvartijateoria voidaan nähdä yhtenä näkökulmana sille, mitä journalistisessa kääntämisessä tapahtuu. Tätä näkemystä tukee se, että useissa journalistista kääntämistä käsittelevissä tutkimuksissa journalistisen kääntämisen erityispiirteet – tai tässä portinvartijatoiminnot – ovat hyvin samanlaisia. Schäffner (2012, 874) on koonnut eri tutkimusten löytämiä journalistisen kääntämisen strategioita: Bani⁴ (2006) listaa leikkaamisen, selittämisen, yleistämisen ja korvaamisen; Hursti⁵ (2001) uudelleenjärjestelyyn, poistot, lisäykset ja korvaamisen sekä Kang⁶ (2007) poistot, lisäykset, yleistykset, tarkennukset sekä näkökulman muutoksen.

2.2.2 Lähteiden asemasta

Journalistisen kääntämisen tutkimuksessa on problematisoitu paljon sitä, onko journalistinen kääntäminen kääntämistä ollenkaan. Journalistisessa kontekstissa tapahtuva kääntäminen nähdään tuskin koskaan oikeana kääntämisenä (*translation proper*), tai kääntämisenä kuten se yleisesti ymmärretään (*translation-as-generally-understood*) (van Doorslaer 2010, 181). Käännösprosessin läpikäynyt lopputuote voi päätyä todella kauas lähdetekstistä, mikä onkin muodostunut yhdeksi journalistisen kääntämisen määrittelyn kiistakapuloista. (Bielsa & Bassnett 2009, 123.) Voidaanko edes puhua kääntämisestä, jos lähdeteksti ei ole tunnistettavissa valmiista käännöksestä?

Muun muassa Gambierin mukaan journalistinen kääntäminen on juuri edellä mainitun vuoksi nähtävissä uniikkina kääntämisen alalajina. Tekstin tuotantoprosessia on vaikea purkaa osiin, sillä journalistinen tuotantoprosessi on luonteeltaan monimutkainen ja siinä käytetään tietoa

⁴ Bani, Sara (2006): An analysis of press translation process. In: Kyle Conway and Susan Bassnett, eds. *Translation in Global News – Proceedings of the Conference Held at the University of Warwick – 23 June 2006*. Coventry: University of Warwick, Centre for Translation and Comparative Cultural Studies, 35-45. (Schäffner 2012, 874.)

⁵ Hursti, Kristian (2001): An insider's view on transformation and transfer in international news communication: An English-Finnish perspective. *The electronic journal of the Department of English at the University of Helsinki*. 1:1-8. (Schäffner 2012, 874.)

⁶ Kang, Ji-Hae (2007): Recontextualization of news discourse: A case study of translation of news discourse on North Korea. *The Translator*. 13(2):219-242. (Schäffner 2012, 874.)

useista lähteistä (Gambier 2016, 900.) Samaa mieltä on van Doorslaer, jonka mukaan journalistisessa kääntämisessä alkuperän konsepti hämärtyy. Lähdetekstejä voi olla useita, ja ne yhdistyvät tiedon prosessoinnin, muokkaamisen ja uudelleenkirjoittamisen jälkeen uudeksi tekstiksi. Kääntäminen ja toimittaminen tapahtuvat niin kiinteästi toisiinsa liittyneinä, että niitä on mahdotonta erottaa toisistaan. Kääntämistä ehdottomasti tapahtuu, vaikka prosessi ei sovikaan yhteen perinteisesti ymmärretyn kääntämisen kanssa, jossa lähdetekstejä on vain yksi. (van Doorslaer 2010, 182–183.)

Vuorisen (1996) mukaan journalistisen kääntämisen tutkimuksessa olennaista on ymmärtää lähdetekstin aseman suhteellisuus. Lisensiaatintyönsä tiivistelmäosassa Vuorinen kiteyttää mielestäni onnistuneesti, miten journalistiseen kääntämiseen pitäisi tutkimuksessa suhtautua:

- - Uutisten kääntämiseen liittyy mittavaa tekstien muokkausta. Uutiskääntämisen tutkimus edellyttääkin ei-normatiivista ja joustavaa kääntämisen käsitettä, jossa **otetaan huomioon uutisen tuotantotapa**. Tällaiseen käsitteeseen liittyy olennaisesti **lähdetekstin aseman suhteellistaminen kääntämistä ohjaavana tekijänä**. [lihavoinnit KU]

Lähdetekstin aseman suhteellisuudella Vuorinen tarkoittaa, että joillain journalistisessa kääntämisessä joillain lähdeteksteillä on toisia suurempi oletusarvo – ne on käännettävä toisia tekstejä tarkemmin ja alkuperäistä vastaavammin. Lähdetekstin oletusarvo määräytyy esimerkiksi sen mukaan, kuka tekstin on kirjoittanut tai millainen kulttuurinen tai historiallinen asema tekstillä on. (Vuorinen 1996, 48.)

Joitakin lähdetekstin oletusarvoon vaikuttavia tekijöitä Vuorisen (1996, 49) mukaan:

- Tekstin saavuttama asema tietyssä kulttuurissa (esim. tekstin tunnistettavuus tai historiallinen merkittävyys)
- Tekstin rooli laajemmassa kontekstissa (esim. lakiteksti osana lakiprosessia)
- Tekstin kirjoittajan rooli tai status (esim. asiantuntija tai yksityishenkilö)
- Tekstin kirjoittajan tain lähteen odotukset tai tietämys jatkokäytöstä (Missä määrin lähde tietää, että tekstiä muokataan alkuperäisestä? Onko hän muokkauksiin suostuvainen?)

Vuorisen mukaan uutistekstin oletusarvo lähdetekstinä on lähtökohtaisesti matala, koska uutisella ajankohtaisena tapahtumana on harvoin historiallista tai kulttuurista merkittävyyttä. Lisäksi Vuorisen mukaan uutistoimistotyössä tekstin tuottaja eli alkuperäinen kirjottaja usein piilotetaan, ja uutisen kirjoittajaksi merkitään vain uutistoimisto. (Vuorinen 1996, 47.) Mielestäni edellä mainitut lähdetekstin arvoon vaikuttavat seikat voivat kuitenkin toteutua myös uutistekstin sisällä, etenkin kun asiaa tarkastellaan muiltakin osin kuin vain uutistoimistoissa tapahtu-

vana journalistisena kääntämisenä. Journalistisessa työssä esimerkiksi asiantuntijahaastateltavat ovat lähtökohtaisesti tavan kansalaista tarkempia siitä, että heidän sitaattiansa asiasisältö on täsmällinen. Samoin uutistekstissä voidaan siteerata jotain historiallisesti tai kulttuurisesti merkittävää teosta, jolle on olemassa vakiintunut käänös, ja jonka kääntäminen toisella tapaa saattaisi aiheuttaa hämmennystä lukijoissa. Tällöin tekstiä tuottava kääntävä toimittaja suhtautuu eri tavalla eri lähteisiin, myös uutisen sisällä.

Toinen journalistiselle kääntämiselle ja sen lähdeteksteille olennainen piirre, joka mielestäni on merkittävä, mutta jonka Vuorinen on maininnut vain alaviitteessä, ovat epäsuorat lähteet osana journalistista käänösprosessia. Vuorinen kirjoittaa, että toimittajat hankkivat lisätietoa ja henkilökohtaista ymmärrystä aiheesta varsinaisten lähdetekstien lisäksi muun muassa aiemmin kirjoitetuista jutuista, kirjoista, muilta kääntäjiltä tai toimittajilta, ulkopuolisilta asiantuntijoilta tai muista suullisista lähteistä. Nämä lähteet lisäävät toimittajan tietämystä käsillä olevasta aiheesta ja saattavat päätyä lopulliseen uutiseen, mutta ovat silti tietoja, jotka eivät ole jäljitettävissä mihinkään yksittäiseen lähdetekstiin. (Vuorinen 1996, 200.)

Samoilta jäljillä on Tsai, joka lähestyy journalistista kääntämistä tv-toimittajan näkökulmasta. Tsain mukaan tv-tuotannossa tapahtuvaa kääntämistä määrittää se, että televisiosta lähetettävään materiaaliin voi sisältyä valmiiksi useita kirjoitettuja tekstejä, puhuttuja tekstejä tai videoita (haastatteluita) sekä arkistomateriaalia. Tsain listaamia lähteitä journalistiselle käänökselle ovat kansainvälisten uutistoimistojen käänösuutiset ja uutissähkeet, muiden uutiskanavien kuva- tai videomateriaali, kansalliset sanomalehdet sekä arkistomateriaali aiheen aiemmasta raportoinnista. (Tsai 210, 179.) Tsain mukaan yksi journalistisen kääntämisen määrittävistä piirteistä on, että kun lähdetekstejä tai lähteitä on useita, kuuluu lopullisen tuotteen koaamiseen enemmän aikaa kuin jos lähdetekstejä olisi vain yksi. Samalla toimittaja voi käsitellä ja rikastaa tekstiä rankalla kädellä, kuitenkin työnantajan asettamissa rajoissa. (Mts. 191–192.)

Yllä esitelty nostaa esiin ajatuksen, että journalistisessa kääntämisessä olisikin ehkä syytä puhua lähdetekstien moninaisuuden sijaan lähdemateriaalien moninaisuudesta. Tässä luvussa esitellyn teorian pohjalta journalistisesta kääntämisestä kokonaisuutena voidaan todeta seuraavaa: Journalistisessa kääntämisessä monipuolisesta lähdemateriaalista tuotetaan uutta tietoa muun muassa valikoimalla, muokkaamalla, tiedonhankinnalla ja editoinnilla huomioiden samanaikaisesti journalististen käytäntöjen asettamat rajat.

3 Mitä laatu on?

Tämän tutkimuksen lopullisena tavoitteena on luoda määritelmä laadukkaalle journalistiselle käännökselle. Tässä tutkimuksessa laadulla tarkoitetaan journalistisen tuotteen tai käännöksen ominaisuutta. Laatu ei ole ominaisuus, jota joko on tai ei ole, vaan sitä voidaan tarkastella erilaisilla skaaloilla. Yhtä yleistävää määritelmää laadulle on mahdotonta antaa, sillä laadun määritelmä riippuu aina siitä, kenen näkökulmasta sitä tarkastellaan ja mihin sitä verrataan. Käsillä olevassa tutkimuksessa laatua tarkastellaan yhtäältä toimittajien ja toisaalta kääntäjien näkökulmasta etsien vastausta kysymykseen, miten ammattilaiset käsittävät laadun ja pyrkivät sitä kohti. Tässä luvussa käyn läpi erilaisia käännöstieteessä ja journalismintutkimuksessa laadulle annettuja määritelmiä ja esittelen käsillä olevan tutkimuskysymyksen kannalta olennaista laatu- ja tutkimusta.

Laatu- ja tutkimuksen ongelmaksi on usein muodostunut se, miten laadukas journalistinen tuotos tai käännös ylipäätään tunnistetaan tai miten sitä voidaan mitata. Luvussa 3.1 käyn ensin läpi laatua journalismissa ammattitieteen liittyvien journalistisen intuition ja journalistisen ideologian käsitteiden kautta. Alaluvussa 3.1.1 esittelen Ivor Shapiron aiemman tutkimuksen pohjalta keräämät laatu- ja journalismin viitekehykset, ja alaluvussa 3.1.2 käyn läpi laatu- ja journalismin haasteita. Luvussa 3.2 käyn läpi, miten laatua on määritelty käännöstieteessä. Alaluvuissa käyn läpi käännösalaan ohjaavia normeja (3.2.1) ja aiempaa tutkimusta korkealaatuisen käännöksen tuotantoprosessista sekä esittelen virallisen käännösalan laatustandardin (3.2.2). Lopuksi alaluvussa 3.2.3 käyn läpi laatu- ja käännöksen haasteita. Luvussa 3.3 vertailen lyhyesti käännöstieteen ja journalismintutkimuksen esiin nostamia laatu- ja tutkimuskohtia.

3.1 Laatu journalismissa

Laatu- ja tutkimus on käsitteenä subjektiivinen, eli se saa eri merkityksiä erilaisten ryhmien keskuudessa. Journalismin laadun mittaamista ja määrittelyä tutkineet Lacy ja Rosenstiel (2015, 54–55) toteavat, että esimerkiksi toimittajilla on hyvin yhtenäiset käsitykset siitä, mitä laatu on, kun taas journalismin kuluttajien keskuudessa laadukkaan journalismin piirteet eivät ole yhteneväisiä. Laatu- ja tutkimus määrittelyä ja tutkimusta hankaloittaa se, että toimittaja/ kuluttaja -jaon lisäksi erilaisia tarkastelun näkökulmia on loputtomiin: toimittajat ja kuluttajat, mutta myös journalismin opettajat, päätoimittajat, korkeakoulutetut lukijat, matalasti koulutetut lukijat tai ammattikriitikot (mts. 8). Ensisijaisesti onkin syytä määrittellä, kenen näkökulmasta laatua tarkastellaan. Tämä tutkimus keskittyy toimittajien kokemaan ja toteuttamaan laatuun.

Toimituksissa laadun takeena ovat paitsi toimitusten omat tyylikirjat, myös Julkisen sanan neuvoston kokoamat Journalistin ohjeet. Ohjeissa ei suoraan puhuta laatujournalismista, mutta ne kuvaavat hyvää journalistista tapaa ja sananvapauden vastuullista käyttöä, minkä voidaan osaltaan katsoa johtavan laadukkaaseen lopputulokseen. (JSN 2011.)

Ida Schultzin (2007, 194) mukaan toimittajien työtä ohjaa journalistinen intuitio. Journalistinen intuitio on ymmärrys siitä, mikä on uutisen arvoista ja miten laadukas uutinen rakentuu, ja se nousee sisäänrakennetusta hiljaisesta tiedosta (mts. 202). Uutisen kriteerit ja tuotantotavat ovat journalisteille itsestään selviä asioita, kun taas esimerkiksi toimitukseen uutena tuleva harjoittelija ei heti tunnista tai tiedä, mitä laatu journalismissa on (mts. 194). Samanlaiseen intuitiiviseen laatukäsitykseen viittaa Deuze (2005), joka mukaan journalistit jakavat yhteisen ammatillisen ideologian, joka näkyy toimituksissa kaikkialla maailmassa ja ohjaa toimittajan työtä. Deuzen (2005, 445–447) mukaan ammatillista ideologiaa voi kuvata viiden piirteen avulla, joita ovat julkinen palvelu, objektiivisuus, riippumattomuus, ajankohtaisuus ja eettisyys.

Julkisella palvelulla tarkoitetaan, että journalistit katsovat palvelevansa suurta yleisöä toimiesaan vallan vahtikoirina, jotka keräävät, suodattavat ja muokkaavat olennaisen tiedon yleisön saataville. Objektiivisuuden arvo viittaa journalistiseen puolueettomuuteen, neutraaliuteen ja luotettavuuteen. Lisäksi journalistinen työ on riippumatonta, vaikutusyrityksistä vapaata ja itsenäistä, ja sitä leimaa ajankohtaisuus: journalistit työskentelevät ajan hermolla ja nopeasti. Työn perusteisiin kuuluu uutisen tunnistaminen. Viidentenä ideologisena arvona on eettisyys, jolla tarkoitetaan, että journalisti pyrkii työssään kaikin voimin eettisyyteen, tiedon oikeellisuuteen ja lainmukaisuuteen. (Deuze 2005, 445–447).

Deuzen ja Schulzin artikkeleissa ei suoraan viitata laatuun, mutta journalistien ideologiset arvot tai intuitio työn ohjaajana voidaan helposti tulkita laadukkaan työn ohjaajiksi. Kiinnostavana journalistiseen kääntämiseen liittyvänä huomiona esiin nousee Deuzen arvoista ensimmäinen, julkinen palvelu. Julkisen palvelun toteuttamista kuvatessaan Deuze tulee nostaneeksi esiin myös monia niistä piirteistä, joita on liitetty erityisesti journalistiseen kääntämiseen. Samalla vallan vahtikoira -metafora voidaan liittää luvussa 2.2.1 esiteltyyn portinvartijuuden käsitteeseen. Toimittajat tekevät valintaa ja vahtivat, mitä tietoa päästetään julkaisukoneiston läpi. Kokonaisuutena Schulzin intuitio ja Deuzen ideologiset arvot ovat kuitenkin journalistisen työn raamit, joiden puitteissa laatuun pyritään. Tutkimuksen tarpeisiin ne eivät yksin riitä kertomaan, mitä laatu käytännössä on journalistisessa työssä.

3.1.1 Laatujournalismin viitekehykset

Journalismin tutkimuksessa on esitetty useita teoreettisia viitekehyksiä, jotka pyrkivät kuvastamaan laatujournalismin kriteereitä. Ne eivät kuitenkaan ole keskenään yhteensopivia tai anna mahdollisuuksia käytännön laadun arvioimiseen. (Shapiro 2010, 143.) Shapiro kokoaa journalistisen työprosessin ja laadun tähänastisen tutkimuksen neljän näkökulman alle. Journalistista työprosessia on lähestytty tutkimalla toimitusten työkuultuuria, journalismia taidemuotona, toimittajien omia näkemyksiä journalismista sekä neljäntenä selvittämällä toimittajien kriteerejä laatujournalismille. (Mts, 146.)

Lukuisat aiemmat laatujournalismin viitekehykset ovat Shapiroon mukaan toimivia siinä osa-alueessa, jota ne pyrkivät kuvaamaan. Alalta puuttuu kuitenkin kokonaisvaltainen laatujournalismin viitekehys, jonka kautta voitaisiin arvioida mitä tahansa journalistista tuotetta missä tahansa kanavassa tai mitä tahansa journalistisen prosessin vaihetta. (Shapiro 2010, 150.) Aieman tutkimuksen pohjalta Shapiro esittää viisiportaisen laatujournalismin viitekehyksen, jossa hän on määritellyt erilliset kriteerit laatujournalismille ja erinomaiselle journalismille:

Aiheen valinta: Laadukkaassa journalismissa toimittaja on aihetta valitessaan riippumaton tarkkailija. Toimittajan henkilökohtaisilla suhteilla tai kiinnostuksenkohteilla ei ole vaikutusta journalistiseen tiedonhankintaan, ja jos on, se on tuotava ilmi. Erinomaisen laadukkaassa journalismissa aiheet ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä. Toimittajat pyrkivät kunnianhimoisella työskentelyllä parantamaan kansalaisten ymmärrystä maailmasta ja tuomaan merkittäviä aiheita julkiseen keskusteluun. (Shapiro 2010, 155–158.)

Lähdekritiikki ja tiedonhankinta: Laatujournalismissa toimittajat pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin varmistamaan tiedon paikkansapitävyyden. Toimittajat tarkistavat sekä itsenäiset faktat että erillisten tietolähteiden väliset riippuvuussuhteet. Erinomaisen laadukkaassa journalismissa toimittajat eivät sorru käyttämään kaikkein itsestään selvimpiä tai helpoimpia lähteitä eivätkä tyydy ensimmäiseen uskottavaan narratiivin tai näkemykseen. Erinomaisen laadukkaassa journalismissa toimittajat pyrkivät valottamaan monimutkaisia aiheita ja tutkivat valtaapitäviä instituutioita ja ihmisiä erityisen tarkasti. (Shapiro 2010, 155–158.)

Tulkitseminen: Laatujournalismi on läpinäkyvää ja arvostelulle avointa. Mielipiteet ja faktalähteet on eroteltu selkeästi, eikä asiasisällön ymmärtämisen kannalta olennaisia tietoja ole jä-

tetty kertomatta. Erinomaisen laadukkaassa journalismissa faktat ja mielipiteet esitetään oikeassa kontekstissaan ja totuudenmukaisessa suhteessa niin, että tapahtumien kulku tulee selkeästi esille. (Shapiro 2010, 155–158.)

Tyyliseikat: Laatujournalismi on editoitua tekstiä. Toimittajan lisäksi se on kulkenut vähintään yhden ja usein useamman silmäparin tarkastelun läpi ennen julkaisua. Erinomaisen laadukas journalismi koskettaa, osallistaa ja kiinnostaa yleisöä usealla tasolla sekä näkökulman että kirjoitusteknisten seikkojen kautta. (Shapiro 2010, 155–158.)

Esitystapa: Laatujournalismi on sensuroimatonta. Median omistajuussuhteet, tietolähteet, mainostajat, valtio tai poliittiset toimijat eivät vaikuta journalistiseen prosessiin. Laatujournalismi tarkastelee erilaisia näkökulmia ja antaa monipuolisesti tilaa aiheille riippumatta niiden saavutettavuudesta, suosioista tai yleisestä mielipiteestä. Erinomaisen laadukas journalismi on lisäksi aiheiltaan ainutlaatuista ja omaperäistä. (Shapiro 2010, 155–158.)

Laatujournalismi on siis riippumatonta, tarkkaa, avointa, editoitua ja sensuroimatonta. Erinomaisen laadukas journalismi on kunnianhimoista, rohkeaa, kontekstoitua, houkuttelevaa ja alkuperäistä. (Shapiro 2010, 144.)

Shapiron laatujournalismin viitekehyksen ansiona on, että se kuvailee yksityiskohtaisesti, millaista laadukas journalismi on. Toisaalta viitekehys ei kuitenkaan tarjoa ratkaisuja sille, miten laatujournalismia kohti konkreettisesti pyritään. Toisena pulmana Shapiron viitekehysissä on monitulkintaisuus: kuinka arvioidaan ja arvotetaan esimerkiksi aiheiden ainutlaatuisuutta tai omaperäisyyttä? Mikä katsotaan valtaapitävien instituutioiden erityisen tarkaksi tutkimiseksi? Shapiron viitekehys myös esittää laatujournalismin varsin idealistisena tilana, johon käytännön työn asettamien rajoitteiden vuoksi arjen journalismi harvoin pääsee. Esimerkiksi mediatalojen laskevat mainostulot ja huono taloudellinen tilanne vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaista journalismia niissä tehdään.

3.1.2 Laatujournalismin haasteet

Laadukas journalismi ei synny ainoastaan ihanteita katsomalla, vaan sen tiellä on useita haasteita. Median murroksella tarkoitetaan laajamittaisen digitalisaation aiheuttamaa ansaintalogiikan ja median käytön muutosta ja sen esiintuomia haasteita. Ennen internetiä journalisteilla oli monopoliasema tiedon välittämisessä julkisuuteen. Medioituneessa maailmassa, jossa kuka tahansa voi välittää luotettavaa tai siltä näyttävää tietoa kenelle tahansa, myös toimittajan rooli

on muuttunut (Shapiro 2010, 143.) Tämä aiheuttaa useita haasteita laatujournalismille sellaisena, kuin se aiemmin on ymmärretty.

Nykyisessä mediamaisemassa toimittaja ei ole enää välttämätön osa tiedonvälityksen ketjua, koska tieto on kenen tahansa saatavilla eri tavalla kuin aiemmin. Toimittajien työnkuva onkin muuttunut puhtaasta faktojen keräämisestä ja eteenpäin välittämisestä tiedon suuntaamiseen ja julkisen keskustelun ohjaamiseen, mikä tarkoittaa esimerkiksi tiedon taustoittamista, selittämistä ja kommentoimista. Samalla journalismin keskiöön nousee sisällön tarjoamisen sijasta tiedon asettaminen kontekstiin. Journalismin tehtävä on yhä enemmän suodattaa valtavasta tietovirrasta merkittävät asiat segmentoituneelle yleisölle. (Bardoel 1996, 296–297.) Vaikka Bardoelin analyysi on jo 23 vuoden takainen, se on edelleen osuva. Uudessa mediaympäristössä, jonka toimittajat jakavat kansalaisjournalistien ja bloggajien kanssa, toimittajien on pystyttävä jatkuvasti todistamaan ammattitaitonsa, ja ennen kaikkea se, että ammattitaidosta kannattaa maksaa.

Suomen mediakenttä on pärjännyt tässä todistelussa hyvin, sillä Reuters-instituutin katsauksen mukaan Suomessa luotetaan uutisiin yleisemmin kuin muissa maissa: 62 prosenttia suomalaisista pitää uutisia pääosin luotettavina. Suomessa eri medioiden luotettavuusarviot ovat myös lähellä toisiaan, eivätkä ne eriydy kansalaisten poliittisten mielipiteiden mukaisesti. Syynä voi olla se, että Suomessa toimittajilla on vahva ammatillinen kulttuuri, eivätkä valtavirran viestimet ole poliittisesti sitoutuneita. Tilanne on toinen esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä medioiden poliittiset agendat jakavat kansalaisten mielipiteitä uutisten luotettavuudesta. (Reunanen 2018, 19–23.) Kansalaisten luottamus uutisoinnin laatuun ja toimittajien ammattitaitoon on olennainen tekijä median murroksen tuomien haasteiden ylittämiseksi.

Kuitenkin Szabon ja Petrovicin (2017) mukaan alan kehityssuunta on vaikeuttanut laadukkaan journalismin tuotantoa. Levikkien ja sitä kautta tulojen laskiessa yhteiskunnallisesti merkittävä, laadukas journalismi on joutunut antamaan tilaa sensaationhakuisuudelle ja yksittäisten ihmisten tunnelatautuneille tarinoille. (Mts. 21–22.) Toimituksissa tämäntyyppiseen sisältöön viitataan usein niin sanottuina ”helppoina maaleina” – pienellä vaivalla syntyvinä artikkeleina, jotka keräävät paljon lukijoita, mutta joilla ei ole suurta yhteiskunnallista merkitystä. Toisen haasteen journalismin laadulle asettavat kansalaisjournalistit, jotka tekevät journalistiselta näyttäviä tekstejä ilman tarvittavaa ammattitaitoa. Kansalaisjournalistien journalistisilta näyttäviä tuotoksia julkaistaan tarkistamattomina, ja ne voivat sisältää sekä kieli- että faktavirheitä. (Mts. 22.)

Ongelmia syntyy, kun lukijalle käy mahdottomaksi varmistaa tekstin paikkansapitävyys, luotettavuus ja laatu. Journalistisilta teksteiltä näyttävät, harrastelijoiden tekemät heikkolaatuiset julkaisut heikentävät koko alan arvostusta ja ovat siksi ongelmallisia. Szabo ja Petrovici eivät totea kansalaisjournalismia poikkeuksesta huonoksi journalismiksi, mutta ammatillinen journalismi sen sijaan on heidän mukaansa aina laatujournalismia (Szabo & Petrovici 2017, 21). Itse pehmentäisin ilmaisua toteamalla, että ammatillinen journalismi *pyrkii* aina olemaan laatujournalismia. Ennen kaikkea ammattilaisella on Deuzen ja Schultzinkin kuvailema *intuitio* siitä, mitä laatu journalismissa on. Alan ulkopuolelta tuleville ja harrastukseen kirjoittaville journalistiset käytännöt eivät välttämättä ole selkeitä.

3.2 Laatu käänntieteessä

To determine whether someone has attained translation quality, one must be able to measure it. To measure translation quality, one must be able to define it. (Koby, Fields, Hague, Lommel & Melby 2014, 413.)

Laatu on käänntieteessäkin nähty pitkälti riippuvaisena tarkastelun näkökulmasta ja tilanteesta (Drugan, 2013; ks. myös Vandepitte, 2017; Gouadec, 2010). Kuten journalisminkin puolella, myös käänntieteessä käänntöprosessin eri toimijat voivat siis käsittää laadun eri tavoin ja myös vaatia siltä eri asioita. Palvelun tilaajan tai käänntöksen loppukäyttäjän käänntökselle asettamat kriteerit voivat olla alhaisemmat kuin ne kriteerit, jotka kääntäjä ammattitaitonsa kautta pyrkii täyttämään. Yleispäteviä laadun mittareita tai edes laadukkaan käänntöksen määritelmiä ei ole onnistuttu luomaan, vaikka asiaa voisi nimittää ikuisuuskysymykseksi (Koby & Lacruz 2017, 1–2). Kobyn ym. (2014) kaksi kilpailevaa laatukäänntöksen määritelmää havainnollistavat käsitteen suhteellisuutta:

Kapean määritelmän mukaan laatukäänntöksessä lähdetekstin viesti siirtyy kokonaisuudessaan kohdetekstiin. Käänntöksessä on huomioitu lähdetekstin konnotaatiot, denotaatiot, tyyli ja nyanssit, ja se on kirjoitettu kieliopillisesti ja sanastollisesti hyvällä kohdekielellä. Käänntös ei ole tunnistettavissa käänntökseksi, vaan sen olisi voinut kirjoittaa kohdekieltä äidinkielenään puhuva kirjoittaja. (Mts. 416.)

Laajan määritelmän mukaan laatukäänntös on tehty yleisön tarpeita huomioiden niin tarkaksi ja sujuvaksi, kuin käänntöksen käyttötarkoitus edellyttää. (Mts. 416–417.)

Laatukäänntöksen kapea määritelmä sisältää selkeitä ohjeistuksia kääntäjille. Se implikoi, että tekstin sujuvuudelle ja tarkkuudelle on olemassa jonkinlaiset standardit, joihin käänntöstä voi

verrata (Koby & Lacruz 2017, 2). Kapea määritelmä nojaa perinteiseen käsitykseen virheettö-
mästä, täydellisestä käännöksestä, joka vastaa lähdetekstiä sataprosenttisesti. Kapeassa määri-
telmässä käännöksen laatua katsotaan hyvin tekstilähtöisesti. Laajan määritelmän mukaan
käännöksen laatu taas on aina riippuvainen käyttötarkoituksesta ja asiakkaan tarpeista. Koby ja
Lacruz (mp.) tulkitsevat tämän tarkoittavan esimerkiksi sitä, että jos alhainen hinta on asiak-
kaan ensisijainen kriteeri käännökselle, tekstin ei tarvitse olla täysin virheetöntä ja sujuvaa.
Laadun määritelmän voidaan siis katsoa riippuvan muun muassa siitä, onko kyse ihmis- vai
konekäännöksestä. Ihmisen tekemää käännöstä verrataan usein hypoteettiseen ”täydelliseen
käännökseen”, joka on täysin virheetön kaikilla mahdollisilla tasoilla. Konekäännöksessä laa-
tustandardiksi riittää usein ”riittävän hyvä tullakseen ymmärretyksi”. (Mts. 3.)

Käännöksen laatua määrittelevässä artikkelissaan Koby ym. (2014) eivät löydä yhteisymmär-
rystä siitä, voidaanko koneen tekemästä, mahdollisesti virheitä sisältävästä raakakäännöksestä
käyttää termiä *quality translation*, vaikka käännös täyttäisikin juuri kyseisessä projektissa sille
asetetut kriteerit. Chesterman ja Wagner (2014, 81) toteavat käännöksen laadun arvioimisen ja
määrittelyn olevan haastavaa, sillä teemaa voidaan tarkastella usealta eri kantilta, jotka ovat
kaikki oikeita: Käännös on yhtä lailla tuote, prosessi, palvelu ja alkuperäisestä tekstistä riippu-
vainen kopio. (Mp.) Tärkeimmäksi nousee jälleen tarkastelun näkökulman määrittely. Tässä
tutkimuksessa laatua tarkastellaan käännösprosessin näkökulmasta, jossa laadun määrittelee
kääntäjä itse. Hypoteesina on, että kääntäjä pyrkii lähtökohtaisesti suoriutumaan työstään par-
haalla mahdollisella tavalla, ja näin ollen myös hänen käsityksensä laadusta ei ole niinkään
riittävän hyvä vaan ennemminkin *paras mahdollinen*.

3.2.1 Kääntämisen normit

Kuten journalismin laadusta puhuttaessa, myös käännöksen laatuun on tutkimuksessa liitetty
normeja tai hyvän käännöksen kriteereitä, jotka ohjaavat kääntäjää työssään. Kääntämisen nor-
mit voidaan nähdä kääntäjän sisäisinä motivaattoreina, eräänlaisina kirjoittamattomina sään-
töinä. Ensimmäisenä ajatuksen kääntämisestä normien ohjaamana toimintana esitteli Gideon
Tourey (1995, 54–55), jonka mukaan normit on jo pitkään ymmärretty yhteisössä jaetuiksi ja
hyväksytyiksi arvoiksi siitä, mikä on oikein, väärin tai riittävää. Samalla normit muodostavat
ohjenuoran tiettyihin tilanteisiin ja määrittelevät mikä on hyväksyttyä, kiellettyä tai tavoitelta-
vaa kyseisessä tilanteessa. (Mp.) Myös kääntäminen on Touryn mukaan normien ohjaamaa toi-
mintaa. Kääntämisessä on aina läsnä vähintään kaksi kieltä ja kaksi kulttuurista traditiota, eli
vähintään kaksi toisistaan poikkeavaa normijärjestelmää. (Mts. 56.)

Näitä kahta vaihtoehtoa voi Touryn (1995, 56) mukaan kuvailla kahdella tavalla:

(1) being a text in a certain language, and hence occupying a position, or filling in a slot, in the appropriate culture or in a certain section thereof

(2) constituting a representation in that language/culture of another, pre-existing text in some other language, belonging to some other culture and occupying a definite position within it.

Valintaa kahden kääntämistä ohjaavan periaatteen välillä Toury kutsuu termillä *initial norm*. Käytännössä kääntäjä voi lähteä kääntämään kohdetekstin ja -kulttuurin näkökulmasta (1) tai lähdetekstin ja -kulttuurin näkökulmasta (2). Ensimmäisessä vaihtoehdossa kääntäjä ajattelee käännöksen olevan yksinomaan kohdekielen tuotos. Toisessa vaihtoehdossa käännös on vain esitys toisen kulttuurin tuotteesta. Valinta vaikuttaa siihen, minkälaiset normit kääntämistä ohjaavat ja millaiseksi lopputulos muodostuu. (Mts. 56.) Todellisuudessa kääntämisen normien kahtiajako ei ole näin yksiselitteinen, vaan käännösratkaisuja tehdään tilannekohtaisesti. Kumpikin näkökulma voi olla esillä saman käännöksen sisällä tehdyissä käännösratkaisuissa (Toury 1995, 57). Touryn näkemys normeista onkin hyvin teoreettinen, eikä erittele kääntämistä ohjaavia normeja tarkemmin käytännön näkökulmasta. Toury ei esimerkiksi ota kantaa siihen, miten valinta kahden normin välillä näkyy käännöksen lopputuloksessa.

Selkeämmän käännöstieteen normiston esittelee Chesterman⁷ (Chesterman & Wagner 2014, 90–92), jonka mukaan kääntämisessä vallitsee neljä perustavanlaatuaista normia, jotka yhdessä määrittävät laatukäännöksen. Laatu ei ole ainoastaan virheiden puuttumista, vaan myös käännöksen ansiokkaiden puolten korostumista. Virheet voidaan nähdä normista poikkeamisena (mts. 91).

Chestermanin neljä kääntämisen normia ovat:

Hyväksyttävyyys (*acceptability norm*): Laadukas käännös on riittävän lähellä kohdekielen muita saman tekstilajin tekstejä. Se on siis hyväksyttävä osana kohdekielisten tekstien joukkoa, ja vastaa lukijan odotuksiin siitä, miltä käännöksen pitää kyseisessä kontekstissa näyttää. (Chesterman & Wagner 2014, 92.) Hyväksymisen voi katsoa viittaavan siihen, että käännös ei ole

⁷ Andrew Chesterman on käännöstieteen emeritusprofessori Helsingin yliopistossa. Hänen yhdessä kääntäjä ja käännöskoordinaattori Emma Wagnerin kanssa kirjoittamansa *Can theory help translators?* on dialogimuotoinen teos, jossa kääntäjien ja tutkimuksen näkökulmat yhdistyvät. Teos on kirjoitettu dialogimuotoon, joten Chestermanin ja Wagnerin kannat on esitetty selkeästi erillisinä.

tunnistettavissa käännökseksi, vaan se on luettavissa ikään kuin kohdekieli olisi tekstin alkuperäinen kieli.

Suhteellisuus (*relation norm*): Laadukkaassa käännöksessä lähde- ja kohdeteksti ovat aina suhteessa toisiinsa. Kahden tekstin välillä on oltava merkittävää samankaltaisuutta, eli tekstien on muistutettava toisiaan. Tekstien välinen suhde on kuitenkin kontekstista riippuvaista, sillä käännöksiä tehdään eri tarkoituksiin, ja toiset tekstit on käännettävä toisia kirjaimellisemmin. (Mts. 93.) Kontekstiriippuvaisuus tulee esiin esimerkiksi juuri journalistisessa kääntämisessä, missä yhden kohdetekstin tuottavia lähdetekstejä voi olla useita. Tällöin lähde- ja kohdetekstin välinen suhde on usein hyvin hatara. Jollakin tasolla lähde- ja kohdeteksti kuitenkin muistuttavat aina toisiaan, vaikka muistuttavuus voikin olla hyvin pientä.

Kommunikatiivisuus (*communication norm*): Laadukkaan käännöksen täytyy olla optimaalisen selkeä ja edesauttaa halutun viestin välittymistä alkuperäiseltä kirjoittajalta tai viestin välittäjältä lukijalle. (Mp.)

Vastuullisuus (*accountability norm*): Kääntäjä on kääntäessään vastuullinen ja kaikkien kommunikaatiotilanteen osapuolten on voitava luottaa siihen, että käännös on totuudenmukainen. Vastuullisuusnormi viittaa erityisesti kääntäjän ammattietiikkaan. (Mp.)

Kääntämisen normistoilla voidaan osaltaan selittää, miksi käännösratkaisut ovat sellaisia kuin ovat. Samalla ne kertovat siitä, millaiseen käännökseen tulisi pyrkiä. Normien muotoilu ohjaa tarkastelemaan käännöksiä tuotenäkökulmasta (Chesterman & Wagner 2014, 92), mutta joiltain osin ne ovat sovellettavissa myös käännökseen prosessina. Samassa teoksessa Wagner (Chesterman & Wagner 2014, 94) tarjoaa keinon soveltaa teoreettisia normeja käytännön työhön. Neljän normin pohjalta käännökselle voi tehdä laatutarkistuksen seuraavien kysymysten kautta:

Taulukko 1. Wagnerin ja Chestermanin (2014, 94) kääntämisen normit käytännössä

Kääntämisen normi	Mitä normi mittaa?	Normin täyttymistä / laatua testaavat kysymykset
Hyväksyttävyyys	Käännöksen sopiminen muiden kohdekielisten tekstien joukkoon	Ovatko käännöksen muotoilu ja kielioppi tarkkoja? Onko käännös tyylijajinsa ja toimeksiannon genren mukainen?
Suhteellisuus	Käännöksen suhteellinen samankaltaisuus lähdetekstiin nähden	Ovatko käännöksessä esiintyvät numerot yhdenmukaisia alkuperäistekstien kanssa? Onko käännös kattava? Onko kaikki toimeksiannolle olennaiset osat käännetty?
Kommunikatiivisuus	Optimaalinen ymmärrettävyys	Välittykö viesti? Ovatko käännöksen syntaksi ja tyyli selkeitä?
Vastuullisuus	Käännöksen luotettavuus	Kuinka hyvin käännös vastaa edellisiin kysymyksiin?

Normisto ei kuitenkaan ole täydellinen, vaan Chesterman ja Wagner päätyvät myös kritisoi-
maan luomustaan. Esimerkiksi kommunikatiivisuus-normin ideaali ”viestin välittyminen” ei
välttämättä ole käännökselle mahdollista, jos jo lähdeteksti on viestinnällisesti puutteellinen.
Kommunikatiivisuus normina herättääkin virheellisen ajatuksen siitä, että lähdetekstit olisivat
aina täydellisiä (mts. 95). Vastuullisuus-normin ristiriita taas syntyy vaatimuksesta, että kään-
täjän tulisi olla uskollinen kaikille käännösprosessin osapuolille: alkuperäistekstin kirjoittajalle,
asiakkaalle, lukijalle ja myös käännösosalalle kokonaisuutena. Wagnerin mukaan tällainen ideaali
ei todellisuudessa ole mahdollinen, vaan kääntäjän on valittava. (Mts. 96.)

Chestermanin ja Wagnerin kääntämisen normit voidaan osaltaan nähdä käännöstieteen versiona
Schulzin journalistisesta intuitiosta tai Deuzen journalistien ammatillisesta ideologiasta, jotka
on esitelty luvussa 3.1. Normit eivät ole pakottavia toimintaohjeita, joita kääntäjät orjallisesti
noudattavat, vaan ennemminkin ammattikäntäjän tiedostamia ihanteita, joita kohti pyrkii.

3.2.2 Laatu osana käännösprosessia

Kuten aiemmin on mainittu, käännöksen laadun tarkastelun lähtökohtana voi olla useita eri nä-
kökulmia. Samoin käännöstieteellinen tutkimus voidaan erotella (käännös)tuotteen ja prosessin
tutkimukseen. Käännöksen laadun tutkimus on pitkälti keskittynyt ensimmäiseen vaihtoehtoon
jättäen käännösprosessin vähemmälle huomiolle. Tästä aiheutuu, että useista käännöksen laa-
dun määrittelyyn ja mittaamiseen pyrkivistä malleista puuttuu prosessin – tekemisen – näkö-
kulma kokonaan. (Drugan 2013, 45.) Tuote-orientoitunut tutkimus on pitkälti tekstianalyysiä ja
korpus-tutkimusta, eikä siinä voida päästä käsiksi syihin käännösratkaisujen taustalla. Tämän
tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on, että sama tuotteeseen keskittyvä näkökulma vallitsee
myös journalistisen kääntämisen tutkimuksessa (Valdéon 2015, 648).

Ansiokas yritys teoretisoida laatua käännösprosessissa on Druganin (2013) laaja empiirinen
tutkimus, jossa hän selvitti alalla toimivien ymmärrystä laadusta ja laadunvarmistamisen konk-
reettisia käytäntöjä. Tutkimukseen sisältyi satoja haastatteluita ja kyselyitä sekä vierailuja alan
toimijoiden työpisteisiin. Druganin aineisto kattaa koko käännösalan mukaan lukien kääntäjät
ja käännöskoordinaattorit, alan laatustandardien kehittäjät, projektipäälliköt, asiakkaat, termi-
nologit ja käännöstyökalujen kehittäjät (Drugan 2013, 3), joten tuloksia voidaan pitää hyvin
edustavina. Druganin mukaan laadun käsite ja laatuun pyrkiminen on eri muodoissaan läsnä
läpi koko käännösprosessin. Hän tunnisti tutkimuksissaan käännöstyön ja siihen liittyvän laa-

dunvarmistuksen kolmivaiheiseksi: *pre-translation stage* eli vaihe ennen varsinaista käännös-toimeksiantoa, *translation stage* eli varsinainen kääntäminen ja *post-translation stage* eli vaihe kääntämistyön jälkeen. (Drugan 2013, 77–80.)

Ensimmäisessä vaiheessa ammattilaiset pyrkivät luomaan asiakkaalle kuvaa laadukkaasta työstä muun muassa hinnoittelun, teknisen valmistelun ja käännösnäytteiden avulla. Haastattelut eivät välttämättä ajatelleet toimintaa laadun varmistamisena, mutta Drugan tulkitsee alkuvaiheesta valmistelun ja asiakaskontaktiin liittyvät toimintamallit olennaisena pohjana laatukäännökselle. Toisen vaiheen eli kääntämisen Drugan määrittelee alkavan, kun käännettävä materiaali lähetetään kääntäjälle ja päättyvän, kun oikolukematon valmis käännös palautetaan arvioijalle, käännöstoimistoon tai asiakkaalle. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa käännöstä arvioidaan ja siitä annetaan palautetta. (Drugan 2013, 77–80.) Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin on toinen vaihe eli laatu käännösprosessin aikana, joten käsittelem sen seuraavaksi tarkemmin.

Kääntämisen vaiheessa Drugan (2013, 79) tunnisti haastattelujen pohjalta seitsemän toimintamallia, joiden hän katsoi vaikuttavan käännöksen laatuun tai edesauttamaan laadukkaan käännöksen syntymistä:

Perehtyminen: Kääntäjä pyrkii ymmärtämään lähdetekstin ja siihen liittyvät erityistermit tai kohdekielen normit. Kääntäjä voi reflektoida lähdetekstiä asiakkaan, lähdetekstin kirjoittajien tai käännöstoimiston apua käyttäen.

Apuvälineiden valmistelu: Kääntäjä valmistelee työpisteensä ja kääntämisen apuvälineet kukin projektia varten.

Kääntäminen: Kääntäjä tekee tekstistä luonnosversioita ja käyttää apuna käännösmuistiohjelmiä tai muita kääntäjän työkaluja. Konekäännöksissä kääntäjä editoi koneen kääntämää tekstiä.

Valvonta: Kääntäjä tarkkailee projektin edetessä syntyviä kuluja ja pysyy sovitussa budjetissa sekä aikataulussa.

Suunnittelu: Tarvittaessa kääntäjä on valmis muuttamaan tai järjestelemään uudelleen budjetia tai aikatauluja ja neuvottelee näistä.

Itsearviointi: Kääntäjä tarkistaa tuottamaansa tekstiä itse ennen kuin luovuttaa sen eteenpäin. Keinoja ovat esimerkiksi oikolukeminen sekä termien, oikeinkirjoituksen ja tekstityylin tarkistaminen.

Palaute: Kääntäjä antaa ja vastaanottaa palautetta asiakkaalta projektin aikana.

Druganin tuloksista on nähtävissä selkeitä yhtymäkohtia laadukasta käännöspalvelua määrittelevään kansainväliseen ISO 17100 -laatustandardiin. Standardi ei ole lakisääteisesti velvoittava, mutta käännösalan toimijat voivat sertifiointin kautta sitoutua sen noudattamiseen. Drugan toteutti tutkimuksena laajana haastattelututkimuksena, joten on ymmärrettävää, että alan toimijoilta kerätyt vastaukset nojaavat joiltain osin ISO-standardiin. ISO 17100 (International Organization of Standardization [ISO], 2015) määrittelee käännöspalveluiden vaatimuksia koko käännösprosessin laajuudelta. Se sisältää suosituksia muun muassa kääntäjältä vaaditusta kompetenssista ja koulutuksesta, käännösprojektin organisoimisesta, käännöksen tuotantoprosessista käännöskoordinaattorin näkökulmasta sekä itse käännösprosessista, joista viimeisin on tämän tutkimuksen kannalta olennainen osa.

ISO 17100 -standardi jakaa käännösprosessin vaatimukset kuuteen alakohtaan:

Kääntäminen: Käännöstyötä ohjaavat projektille asetetut tavoitteet ja ohjeet sekä kohdekielen kielelliset konventiot. Käännös on terminologisesti johdonmukainen ja noudattaa mahdollisia asiakkaan tarjoamia referenssimateriaaleja. Käännös on semanttisesti tarkka, sanastollisesti ja fraseologisesti yhdenmukainen ja noudattaa kohdekielen lauseoppia. Kääntäjä noudattaa mahdollista tyylikirjaa esimerkiksi rekisterin, kielen varianttien tai erikoisalan osalta sekä huomioi muotoilut, lokalisoinnin tarpeen sekä käännöksen kohdeyleisön ja tarkoituksen.

Tarkistus: Kääntäjä tarkistaa ja arvioi tekemänsä käännöksen itse ja tekee siihen tarvittavat korjaukset ennen luovuttamista eteenpäin. Tarkistus sisältää vähintään kieliopin, kirjoitusasun ja mahdollisten poistojen tai virheiden läpikäymisen. Lisäksi kääntäjä varmistaa, että käännös täyttää sille toimeksiannossa asetetut mahdolliset erityisvaatimukset.

Vertaisarviointi: Käännöspalvelun tarjoaja varmistaa, että käännös käy läpi vertaisarvioinnin. Vertaisarvioija ei saa olla kääntäjä itse, ja hänellä täytyy olla riittävät taidot lähtö- ja kohdekielistä. Vertaisarvioinnin tekijä vertailee lähde- ja kohdetekstiä ja tarkastelee käännöksen tarkoituksenmukaisuutta kohdassa 1 mainittujen vaatimusten pohjalta. Sovitusta riippuen hän joko korjaa mahdolliset virheet tai muut käännöksen ongelmat itse tai kertoo niistä kääntäjälle.

Arviointi: Jos toimeksiannossa on sovittu käännöksen arvioinnista, käännöspalvelun tarjoajan velvollisuus on teettää se. Arvioinnissa tarkastellaan, soveltuuko käännös tarkoitukseensa sekä arvioidaan käännöksen tarkkuutta ja tekstilajityypillisten konventioiden toteutumista.

Oikoluku: Jos toimeksiannossa on sovittu käännöksen oikoluvusta, käännöspalvelun tarjoajan velvollisuus on teettää se. Oikolukuvaiheessa mahdollisesti ilmenevät ongelmat tai virheet on korjattava.

Verifiointi ja valmis käännös: Käännöspalvelun tarjoajalla on oltava ohjeistus käännöksen viimeiseen tarkistukseen ja valmiiksi toteamiseen. Kun käännös on toimitettu asiakkaalle, käännöspalvelun tarjoajalla on oltava toimintamallit laskutukselle. (ISO 2015, 10–11.)

Hyvän käännösprosessin erittelyn lisäksi standardi listaa kääntäjälle tarpeelliset ammatilliset kompetenssit. Näiden voidaan osaltaan nähdä edesauttavan laadukkaan käännöksen syntymistä ja vaikuttavan keinoihin, joilla kääntäjä laatuun pyrkii.

Kääntäjän ammatillinen kompetenssi ISO 17100 -standardin mukaan:

Käännöskompetenssi: Kyky kääntää sisältöä vaatimusten mukaisesti sekä kyky tunnistaa tekstin ymmärtämiseen ja tuottamiseen liittyviä ongelmia.

Lingvistinen kompetenssi lähde- ja kohdekielillä: Kyky ymmärtää lähdekieltä, sujuvuus kohdekielessä sekä ymmärrys eri tekstilajeille tyypillisistä piirteistä. Kyky soveltaa lingvististä osaamista käännöstyössä.

Tutkimus-, tiedonhankinta ja prosessointitaidot: Kyky hankkia lähdetekstin ymmärtämiseksi vaadittavat kielelliset tai erikoisalaan liittyvät tiedot. Kyky käyttää apuvälineitä tiedonhankintaan ja prosessoida tietoa tehokkaasti.

Kulttuurinen kompetenssi: Kyky käyttää ajankohtaisia termejä ja sekä lähde- että kohdekielille kulttuurityypillisiä lokalisoiteja.

Tietotekniset taidot: Kyky käyttää käännösprosessissa tarvittavia teknisiä työkaluja.

Erikoisalojen kompetenssi: Kyky ymmärtää lähdekieltä ja tuottaa se kohdekielille sopivaa tyyliä ja käsitteitä käyttäen. (ISO 2015, 6.)

Druganin (2013) yhteenvedossa ja ISO-standardissa käännösprosessin vaiheet ovat pääpiirteittäin samat. Druganin tuloksissa korostuu kääntäjä aktiivisena toimijana esimerkiksi budjettsuunnittelussa ja käännöksen tarkistamisessa, kun taas ISO-standardi viittaa käännöspalvelujen tarjoajaan viimeisenä vastuutahona. ISO-standardi kuvaa käännösprosessia erityisesti tekstinäkökulmasta ja erittelee Druganin listausta tarkemmin käännösprosessissa olennaiset huomion kohteet. Druganin listauksessa mainitut reflektointi ja aiheeseen perehtyminen vastaavat

ISO-standardin mukaista käännöskompetenssia. Molemmissa prosessikuvauksissa korostuvat käännöksen, termien ja tyylin moninkertainen *tarkistaminen* ja *oikoluku* laadukkaan lopputuloksen takaajina.

3.2.3 Laatukäännöksen haasteet

Druganin (2013) laaja empiirinen tutkimus käännösten laadusta sivuaa myös alan negatiivisia kehityskulkuja. Yhtenä haasteena laadun hallinnalle Drugan mainitsee globalisaation. Yhtäältä globalisaatio on kasvattanut käännösten tarvetta ja käännösmarkkinoita, sillä ihmisten ja yritysten vapaa liikkuvuus on lisännyt tarvetta kääntämiselle ja uusille kielipareille. Toisaalta kasvaneeseen kysyntään ei aina pystytä vastaamaan, jos kaivatun kieliparin ammattilaisia ei ole saatavilla. Kääntäjät joutuvat yhä useammin työskentelemään B- ja C-työkieliensä välillä, mikä ei ole ideaalitalanne. Uusien kieliparien ammattilaisia ei myöskään saada alalle nopeasti, sillä vieraan kielen opettelu ammattilaistalalle on luonnollisesti hidasta. (Drugan 2013, 25.) Käännöstieteen kentällä ollaan huolestuneita myös amatöörikäännösten vaikutuksista käännösten laatuun. Amatöörikääntäjiltä puuttuu kokemus ja koulutus, millä on väistämättä vaikutuksia lopputulokseen. (Mts. 3.) Keskustelu on sama, jota journalismin alalla käydään kansalaisjournalistien asemasta.

Toisaalta käännöstieteessä amatöörikäännösten ja joukkoistamisen yleistymisen ovat näkyneet myös positiivisesti. Esimerkiksi pelien tai sarjakuvien kääntämisessä alaan perehtyneet harrastajat kritisoivat hyvin nopeasti virheellisiä termejä tai sanamuotoja, mikä parantaa näiden erikoisalojen käännösten laatua markkinoilla. Vaikka kritisoijat eivät ole käännösalan ammattilaisia, heillä on merkittävää sisäpiiritietoa oman erikoisalansa termeistä ja ilmaisutavoista. (Drugan 2013, 26.) Samankaltainen välitön kritiikki ja lukijapalaute tunnetaan myös journalismissa. Laatuun pyrkimisessä ei kuitenkaan liene kannattavaa luottaa ulkopuolelta tulevaan palautteeseen, vaan käännöksen tai journalistisen tuotteen virheet tulisi korjata jo ennen valmiin tuotteen julkaisua.

Kolmantena käännöstieteen laatukseskustelun ajankohtaisena seikkana Drugan mainitsee käännösten lähdemateriaalin, joka on nykyään erilaista kuin ennen. Druganin tutkimuksessa haastatellut kääntäjät raportoivat, että esimerkiksi tekniikan erikoisalan lähdetekstit on yhä useammin kirjoittanut henkilö, joka ei puhu lähdetekstin kieltä äidinkielenään, mikä aiheuttaa ongelmia tekstin selkeydessä ja tarkkuudessa. (Drugan 2013, 22.) Ammattitaitoisella kääntäjällä juuri tällaisiin ongelmiin keskittyminen on olennainen osa työnkuvaa, ja hän kykenee tunnistamaan lähdetekstin puutteet. Tilanne on toinen, kun samantyyppistä lähdetekstiä käyttää toimittaja,

jolle kääntäminen on vain yksi osa työtehtävää ja lähdeteksti ehkä yksi monista. Lähdetekstin virheillä on näin suurempi todennäköisyys periytyä lopputuotteeseen. 2010-luvun kääntämisessä lähdetekstit ovat moninaisia, mutta kuitenkin eri tavalla kuin journalistisessa kääntämisessä. Aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu, että journalistisessa kääntämisessä lähdetekstin moninaisuudella ymmärretään valmiin journalistisen tuotoksen koostuvan useista lähteistä. Druganin (2013, 21) mukaan käännöstieteessä lähdetekstien moninaisuus näkyy esimerkiksi siinä, että sama lähdeteksti täytyy kääntää useilta eri alustoilta, joilla kaikilla on omat erityispiirteensä.

Pymmin (2010) näkemys tämän päivän kääntämisestä tulee jo hyvin lähelle journalistisen kääntämisen piirteitä. Perinteisen yhdestä lähdetekstistä yhteen kohdetekstiin -näkömyksen sijaan Pym toteaa, että kääntäminen on yhä useammin yksittäisten lauseiden, ilmaisujen ja termien kääntämistä ilman kontekstia. Tällaiseen kehitykseen ovat johtaneet erilaiset nopeasti päivittyvät ja uudenlaiset digitaaliset käyttöympäristöt (mts. 128), jotka asettavat myös haasteita kääntäjille ja pakottavat alalla toimijat jatkuvasti päivittämään osaamistaan. Pymmin toteamus kääntämisestä ilman kontekstia on hieman harhaanjohtava, sillä myös digitaalisessa käyttöympäristössä kääntäminen antaa kääntäjälle jonkinlaisen kontekstin. Journalistista kääntämistä Pymmin määritelmä kuvaa kuitenkin varsin hyvin, sillä se hyödyntää usein yksittäisiä tietolähteistä, ilmaisuja tai lauseita ja yhdistää ne uudeksi konseptiksi.

3.3 Laatuksitysten vertailua

Perinteinen käsitys käännöksen laadun mittaamisesta pohjaa vankasti vertailuun lähde- ja kohdetekstin välillä. Kuten Reiß (1971, 11) varsin yksiselitteisesti toteaa: ”Keine Übersetzungskritik ohne Vergleich zwischen Ziel- und Ausgangstext”. Lähdetekstin merkityksen korostaminen on käännöstieteelle luonnollista, sillä suuressa osassa käännöksiä lähdeteksti on olemassa ja sitä on mahdollista tarkastella. Journalistisen kääntämisen kaltaiset, myöhemmin keskusteluun nousseet kääntämisen alalajit eivät kuitenkaan aina istu perinteiseen käsitykseen kääntämisestä. Kuten luvussa 2 todetaan, journalistisessa kääntämisessä (yhtä) lähdetekstiä ei välttämättä ole olemassa.

Vaikka toimittajat ja kääntäjät työskentelevät osin yhteisellä maaperällä, pysyy tutkimus tiukasti omissa poteroissaan. Sharpiron (2010) esittelemästä laatujournalismin viitekehystä ei ole suoraan löydettävissä mitään kääntämiseen viittaavaa. Myöskään käännöksen laatua käsittelevä teoria ei ota huomioon sellaisia kääntämisen alalajeja, jotka eivät ole lähdetekstistä riip-

puvaisia. On selvää, etteivät käännöstieteen laatukäsitykset ja määritelmät sellaisenaan ole sovellettavissa journalismiin tai journalistiseen kääntämiseen. Yhteistä tarttumapintaa kuitenkin on. Tarkastelen seuraavaksi luvuissa aiemmin luvussa 3 esiteltyjen laatujournalismin ja laatukäännöksen välisiä suhteita. Teoriasta nousee samankaltaisuuksia tiedon tarkistamisessa ja editoinnissa sekä ammattitaidossa ja -etiikassa. Sen sijaan isona erona näyttäytyvät työn lähtökohdat.

Tiedon tarkistaminen ja editointi: Laatujournalismin ja laatukäännöksen teoriasta nousee yhteisenä piirteenä esiin tiedon *tarkistaminen* ja *editointi* eri muodoissaan. Laatujournalismin viitekehysten asettaman ideaalin mukaan toimittaja tarkistaa faktat ja journalistinen teksti on kulkenut vähintään yhden silmäparin tarkastelun läpi ennen julkaisua (Shapiro 2010, 155–158). Myös laatukääntämisen teoriassa korostuvat itsearvioinnin, vertaisarvioinnin ja palautteen merkitys sekä se, että kääntäjä tarkistaa tekstinsä tyyllillisesti, kieliopillisesti ja virheiden varalta (Drugan 2013, 79; ISO 2015, 10–11).

Ammattitaito ja etiikka: Journalismiin ja käännöstieteen teorioilla on yhteistä tarttumapintaa myös siinä, millaisten ammattitaitoon sidottujen piirteiden katsotaan edistävän laatua. Kääntäjän ammattitaidolle olennaisina mainitaan tehokkaat tutkimus-, tiedonhankinta- ja -prosessointitaidot (ISO 2015, 10–11) sekä lähdetekstiin perehtyminen ja sen ymmärtäminen (Drugan 2013, 79). Chestermanin ja Wagnerin kääntäjän työtä ohjaavissa normeissa mainitaan vastuullisuus, jolla viitataan kääntäjän vastuuseen siitä, että käännös on totuudenmukainen ja luotettava (Chesterman & Wagner 2014, 93). Kyseiset piirteet korostuvat myös journalistin ammattitaidossa, sillä toimittaminen on tiedonhankintaa ja prosessointia. Shapiro mukaan laatujournalismi käsittelee monipuolisesti aiheita riippumatta niiden saavutettavuudesta, eivätkä toimittajat käytä kaikkein itsestään selvimpiä tai helpoimpia lähteitä tiedonhankinnassaan (Shapiro 2010, 155–158). Lisäksi kääntäjän vastuun tapaan journalisteilla on vastuu olla objektiivisia, puolueettomia, neutraaleja ja luotettavia (Deuze 2005, 445–447).

Julkinen palvelu / Asiakaslähtöisyys: Alojen laatukäsitysten suurin ero juontuu työn lähtökohdista. Siinä missä journalismi pääasiassa pyrkii riippumattomuuteen, julkisen palvelutehtävän täyttämiseen ja vallan vahtikoirana toimimiseen, kääntämiseen vaikuttavat aina asiakkaan tarpeet. Käännöspalveluiden laatustandardin mukaan laadukas käännös on käännetty vaatimusten mukaisesti ja noudattaa asiakkaan tarjoamia referenssimateriaaleja (ISO 17100 2015, 6; 10–

11). Laatujournalismissa tilanne on päinvastainen. Median omistajuussuhteet, tietolähteet, mainostajat, valtio tai poliittiset toimijat eivät saa vaikuttaa journalistiseen prosessiin (Shapiro 2010, 155–158). Kääntäjällä asiakassuhde on siis huomattavasti toimittajaa tiiviimpi.

Aiemman journalismin ja käännöstieteen aloilla tehdyn laatu tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että laatukäsitysten samankaltaisuus tarjoaa hyvät lähtökohdat laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmän luomiselle, mikä on tämän tutkimuksen tavoite. Haasteita voi aiheutua siitä, että aiemman tutkimuksen perusteella työn lähtökohdat näyttävät olevan varsin kaukana toisistaan, vaikka ammattietiikka ja työtä ohjaavat normit ovatkin osin limittäiset. Käännöstieteen vankka asiakaslähtöisyys ja asiakkaan ehdoilla toimiminen eivät sovi journalistien yleiseen ideaaliin siitä, että journalismiin ei kohdistu minkäänlaisia ulkopuolisia vaikutusyrityksiä.

4 Aineisto ja menetelmä

Tämän tutkielman tavoitteena on luoda laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä avuksi kääntäjän ja toimittajan ammattien rajapinnassa työskenteleville. Kriteerien luomisen apuna käytetään kahta tutkimuskysymystä:

1 Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä ammattitoimittajien ja -kääntäjien työprosesseissa on löydettävissä?

2 Mikä tekee käännöksestä / uutisesta laadukkaan kääntäjän ja toimittajan näkökulmasta?

Tutkielmaa varten haastateltiin kahta toimittajaa ja kahta kääntäjää, joiden vastauksia analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Esittelen seuraavaksi luvussa 4.1 tarkemmin haastateltavien valintaa ja heidän taustojaan, jotta lukijalle selviää, millaisista lähtökohdista tutkimesta tehdään. Tämän jälkeen luvussa 4.2 esittelen teemahaastattelun ja sisällönanalyysin ja kerron, kuinka niitä tässä tutkielmassa sovelletaan.

4.1 Haastateltavien valinta ja taustat

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto on pieni, mutta siihen perehdytään syvällisesti ja tarkasti. Pienestä aineistosta nousevat tulokset nähdään esimerkkeinä tutkittavasta ilmiöstä, mitä laadullisessa tutkimuksessa kutsutaan teoreettiseksi edustavuudeksi (Eskola & Suoranta 2014, 65). Tutkimusaineiston ei siis ole tarkoitus sisältää kaikkia ilmiöön liittyviä puolia, mutta sen on oltava riittävän edustava, jotta ilmiötä voidaan tarkastella halutulla tarkkuudella. Aineisto on niin kutsuttu harkinnanvarainen otanta, eli tutkimukseen valikoidaan tutkimuskysymysten kannalta sopiva aineisto. Päädyin valitsemaan yhteensä neljä haastateltavaa, joista kaksi oli kääntäjiä ja kaksi toimittajia. Eskolan ja Suorannan (2014, 62) mukaan aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät enää tuota uutta tietoa. Omien haastateltavieni työnkuvat ovat melko spesifit, joten kaksi haastateltavaa kummaltakin alalta riittää siihen, että vastauksista nousee esille kyseiselle alalle tyypillisiä toimintamalleja. Neljä haastateltavaa mahdollistaa syvällisen analyysin, mutta koko alaa koskevia yleistyksiä näin pieni aineisto ei mahdollista. Tämän tutkimus pyrkiikin ennen kaikkea luomaan siltaa journalismin ja käännöstieteen välille ja pohjaa tulevalle tutkimukselle.

Ensisijaisena määrittävänä kriteerinä haastateltavien valinnassa oli saavutettavuus. Vaikka kääntäjien ensisijaisella työkielellä ei ollut tutkimuskysymyksen kannalta merkitystä, etsin silti ensisijaisesti saksa–suomi-kieliparin kääntäjiä. Toisena kriteerinä haastateltujen kääntäjien

osalta oli, että he käänsivät pääasiassa asiatekstejä, sillä asiatekstit vastaavat muodoltaan journalistista tekstiä paremmin kuin esimerkiksi AV-käännökset tai kaunokirjalliset käännökset. Toinen kääntäjähaastateltavista löytyi tutkielman ohjaajana keväällä 2018 toimineen Annikki Liimataisen suosituksesta. Toinen kääntäjähaastateltava löytyi ensimmäisen haastateltavan kontaktien kautta.

Kääntäjähaastattelut toteutettiin kasvotusten Tampereella syksyllä 2018 ja keväällä 2019. Haastatelluilla kääntäjillä oli alan työkokemusta 20 ja 10 vuotta. 20 vuotta kääntäjänä työskennellyt haastateltava (K1) oli tehnyt koko työuransa yrittäjänä. Hänen erityisosaamiseensa kuuluivat aikakauslehtikäännökset, mikä tarjosi heti selkeän yhtymäkohdan journalismiin. Saksa-suomikieliparin lisäksi K1 teki käännöksiä tanskasta ja ruotsista suomeen. Toisella kääntäjähaastateltavalla (K2) oli työkokemusta 10 vuotta, joista kuusi vuotta hän oli työskennellyt sivutoimisena kääntäjänä ja neljä vuotta kokopäiväisenä kääntäjäyrittäjänä. K2 ei tutkimuksen tekohetkellä enää työskennellyt kääntäjänä, vaan oli siirtynyt vuotta aiemmin muihin tehtäviin. K2 oli kääntänyt pääasiassa EU-tekstejä, mutta myös erilaisia markkinointiin ja matkailuun liittyviä tekstejä sekä aikakauslehtitekstejä saksasta ja englannista suomeen.

Toimittajien haastattelut toteutettiin Skypeä videohaastatteluina syksyllä 2018, koska kumpikin asui haastattelu-aikaan Saksassa. Toimittajahaastateltavien kriteereinä oli, että he ovat työssään tehneet kieltenvälisen elementin sisältävää journalismia, mutta eivät kuitenkaan työskennelleet varsinaisesti kääntäjinä. Lisäksi etsin nimenomaan saksankielentaitoisia ja saksaa työssään käyttäviä toimittajia, joten ulkomaankirjeenvaihtajat olivat luonteva valinta. Toimittajahaastateltavat löytyivät ottamalla suoraan yhteyttä kahden suuren suomalaisen mediatalon ulkomaantoimittajiin. Toimittajahaastateltavista toinen (T1) oli työskennellyt Berliinin-kirjeenvaihtajana kolme vuotta ja kokonaisuudessaan hänellä oli kokemusta toimittajantyöstä noin 15 vuotta. Myös Suomessa työskennellessään T1 oli ollut useaan otteeseen toimittajana eri lehtien ulkomaantoimituksissa, eli tehnyt ulkomaan uutisia kotimaasta käsin. Tutkimuksen tekohetkellä T1 ei ollut enää virallinen ulkomaankirjeenvaihtaja, mutta asui Saksassa. Toisella toimittajahaastateltavalla (T2) oli ulkomaantoimittajan työkokemusta noin kuusi vuotta. T2 työskenteli freelance-toimittajana Saksasta käsin, eli hän myi yrittäjäpohjalta journalistisia juttujaan kotimaisiin medioihin. T2 teki tutkimusentekohetkellä toimittajan töitä sivutoimisesti, ja hänen pääasiallinen työnsä oli viestinnän parissa.

4.2 Teemahaastattelu ja sisällönanalyysi

Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna, joka Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 47) on niin sanottu puolistrukturoitu tai puolistandardoitu haastattelu. Teemahaastattelussa valitaan teema-alueita, jotka ovat niin väljiä, että tutkittavan ilmiön kaikki puolet on mahdollista saada selville. Vaikka teemat ovat ennakkoon valittuja, haastattelua voi jatkaa ja syventää myös teema-alueiden yli. (Mts.67.) Joistakin teemoista voidaan siis keskustella enemmän kuin toisista. Teemahaastattelu sopii tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi erityisen hyvin, sillä haastateltavat puhuvat eri näkökulmista – toiset ovat kääntäjiä ja toiset toimittajia – joten luonnollisesti heille ei voikaan esittää samoja kysymyksiä. Valmiit teemat auttavat kuitenkin muotoilemaan kysymykset halutusta näkökulmasta.

Mertonin, Fisksen ja Kendallin (1990, 3–5) mukaan teemahaastattelu, *focused interview*, perustuu siihen, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn saman tilanteen tai ilmiön, jonka rakennetta tai ominaisia piirteitä tutkija on jo etukäteen selvittänyt ja tehnyt tältä pohjalta haastattelurungon. Teemahaastattelu pyrkii selvittämään haastateltavien subjektiivisia näkemyksiä heidän kokemastaan ilmiöstä. Lisäksi Mertonin ym. mukaan teemahaastattelua käyttävällä tutkijalla on etukäteen hypoteeseja, joihin teemahaastattelun pohjalta vastataan (mp). Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymysten luonne on sellainen, ettei hypoteeseja ole syytä esittää.

Tässä tutkimuksessa haastateltavia yhdistävä tilanne on kääntäminen osana työprosessia, jota he tarkastelevat eri näkökulmista. Luvuissa 2 ja 3 esiteltyjen journalistisen kääntämisen ja laatukäsitysten teorian sekä käytännön työn pohjalta nostin esiin neljä tutkimuskysymysten kanalta merkittävää teemaa, joiden pohjalta loin haastattelurungon (Liite 1). Taustatietoina haastatelluilta kysyttiin koulutustausta, työpaikka ja työkokemus alalta sekä kääntäjiltä työkielet. Tämän jälkeen toteutettiin yksilöhaastatteluina noin tunnin mittainen sessio, jossa keskusteltiin työnkuvasta, työprosessista, ammattitaidosta sekä laatukäsityksistä. Teemahaastattelun periaatteiden mukaisesti kysymysrunko oli kaikille sama, mutta joihinkin teemoihin saatettiin haastateltavasta riippuen perehtyä toisia syvemmin, jos haastateltavalla oli jostain teema-alueesta paljon sanottavaa.

Teemahaastatteluiden kautta hankittua aineistoa tarkasteltiin sisällönanalyysin avulla. Siinä tutkittua ilmiötä pyritään kuvaamaan tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Aineistosta nostetaan esiin tutkimuskysymysten näkökulmasta olennaiset seikat ja järjestellään ne merkitykselliseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 115–117.) Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa use-

alla eri tavalla ja se voidaan ymmärtää paitsi analyysimenetelmänä myös teoreettisena kehyksenä, jonka sisällä voidaan käyttää useita analyysimenetelmiä (Mts. 103; ks. Eskola ja Suoranta 2014). Laadullisen tutkimuksen analysointi on siis hyvin usein jonkinlaista sisällönanalyysiä.

Omassa analyysissäni lähdin liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaan kvalitatiivisen aineiston analyysi on paitsi analyysiä, myös synteisiä, jossa aineistosta esiin nostetuista asioista luodaan kokonaiskuva ja se esitetään uudessa perspektiivissä (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 143.) Käytin oman analyysini mekaanisena ohjenuorana Hirsjärven ym. mallia, jossa analyysi etenee kokonaisuudesta osiin, aineiston luokitteluun ja luokkien yhdistelyyn. Tämän jälkeen edetään synteisin kautta takaisin kokonaisuuteen, tulkintaan ja ilmiön teoreettiseen uudelleenahmottamiseen (mts. 144). Omassa tutkimuksessani sovellan mallia erittelemällä aineistosta ensin kääntäjien ja toimittajien tyypilliset työprosessit (analyysi) sekä kummankin ammattiryhmän laatu-käsitykset, ja luomalla näitä vertailemalla sekä yhdistämällä määritelmän laadukkaasta journalistisesta käännöksestä (synteesi).

Muodoltaan sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, mikä edellyttää luonnollisesti haastattelumateriaalin litterointia. Litteroin tekemäni haastattelut niin sanotun peruslitteroinnin mallin mukaan, sanatarkasti ja puhekieltä noudattaen. En merkinnyt toistoja, täytesanoja, keskenjääviä tavuja tai nousevaa tai laskevaa intonaatiota. Näin yksityiskohtainen litterointi ei ollut tarpeen, koska tutkimuskysymyksiäni kannalta olennaista oli analysoida puheen asiasisältöjä sen sijaan, miten ja milloin jotakin sanotaan. (Ks. Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 424–425; Aineistonhallinnan käsikirja s.d.). Litteroinnin jälkeen luin haastattelut kahdessa osassa useamman kerran, ja merkitsin tekstistä yhdellä värillä kohtia, joissa haastateltavat kuvailivat työprosessiaan, ja toisella värillä kohtia, joissa he kuvailivat laatua tai ammattitaitoa. Näiden vaiheiden tunnistamiseksi käytin apukysymyksiä seuraavia: Millaisia vaiheita työprosessista on tunnistettavissa? Miten kääntäminen on osa näitä vaiheita? Miten haastateltavat kuvailevat laatu-työtä?

Tämän jälkeen etsin merkityistä kohdista samankaltaisuuksia ja pyrin niiden kautta tunnistamaan ensin toimittajien ja sitten kääntäjien tyypillisen työprosessin vaiheet sekä muodostamaan laatu-käsityksistä kokonaisuuksia. Kun kummallekin ammattiryhmälle oli muodostettu tyypillinen työprosessi, vertasin näitä malleja toisiinsa ja tarkastelin niitä teoreettisen viitekehyksen kautta, tavoitteena vastata tutkimuskysymyksiini. Hyödyntämällä työprosessien vertailua, laatu-käsityksiä sekä aiempaa teoriaa loin laadukkaasti journalistisen käännöksestä määritelmän.

5 Samankaltaista työtä erilaisissa raameissa

Toimittajien ja kääntäjien työprosesseista paljastui analyysissä sekä yhdistäviä että erottavia piirteitä. Esittelen seuraavaksi ensin analyysin tulokset toimittajien osalta: Alaluvussa 5.1 käsittelem kääntämistä osana journalistista työprosessia ja sen jälkeen alaluvussa 5.2 toimittajien laatukäsityksiä. Alaluvut 5.3 sekä 5.4 esittelevät vastaavat tulokset haastateltujen kääntäjien osalta. Luvussa 5.5 kokoan erillisten analyysien tuloksia yhteen vertailevasti ja esittelen lopuksi aineistosta ja teorian pohjalta nousevan laadukkaan journalistisen käännökseen määritelmän. Analyysissä käytän toimittajahaastateltavien sitaateista koodeja (T1) ja (T2) ja kääntäjähaastateltavien sitaateissa koodeja (K1) ja (K2).

5.1 Kääntäminen osana toimittajan työprosessia

Toimittajahaastateltavien vastauksista nousi vahvasti esiin se, että käänösprosessi ja kääntämisen osuus jutun teossa voi olla hyvin erilainen työtehtävästä riippuen. Yksinkertaistettuna toimittajat tekivät vastauksissaan selvän eron niin kutsuttuihin breaking news -tilanteisiin, joissa olennaista on saada mahdollisimman paljon tietoa mahdollisimman nopeasti julki, ja hitaampiin, reportaasimaisiin juttuihin, joissa aikaa perehtymiseen, kirjoittamiseen ja tietojen tarkistamiseen oli enemmän. Kolmantena vaihtoehtona journalistiselle jutulle on näiden välimuoto: uutinen, jossa yhdistellään sekä muista medioista hankittuja tietoja että omaa tiedonhankintaa ja haastatteluja.

Toimittajat kokivat työprosessistaan kääntämiseksi tietojen poimimisen useista lähteistä, kuten lähdekielisistä medioista tai tiedotustilaisuuksista, vieraskielisten haastattelujen kääntämisen ja myös haastattelupyyntöjen lähettämisen lähdekielen konventioiden mukaisesti. He kuvailivat kääntämistä toimittajan työkaluksi ja yhdeksi osaksi työprosessia.

(1) ”Mä en ainoastaan käännä, vaan mä rupean sen jälkeen editoimaan, muokkaamaan ja mä saan aika rajustikin käsitellä tekstiä, jotta vastaanottaja ymmärtää sen” (T2)

Vaikka toimittajat kuvailivat työnkuvaansa vaihtelevaksi, aineistosta nousi tyypillisenä tai yleisenä työtehtävänä esiin ajankohtaisen uutistapahtuman raportoiminen samana päivänä. Haastatteluiden perusteella ulkomaantoimittajan työprosessista voidaan eritellä viisi vaihetta, jotka ovat aiheen valinta, taustatietoihin perehtyminen ja suunnittelu, oma tiedonhankinta, kirjoittaminen sekä tarkistaminen.

Toimittajien käytännön kokemukset kääntämisen luonteesta työssä vastaavat hyvin aiemman tutkimuksen laajalti esittelemää mallia, jonka mukaan uutiskääntämisessä useat lähdetekstit yhdistyvät tiedon prosessoinnin ja muokkaamisen kautta uudeksi tekstiksi (esim. van Doorslaer

2010; Bielsa & Bassnett 2009). Toisaalta van Doorslaerin (2010, 182–183) mukaan kääntämistä on mahdotonta erottaa journalistisesta tuotantoprosessista. Aineistosta tämä näkemys ei noussut vahvasti esiin, vaan toimittajat kyllä tiedostivat kääntävänsä ja pystyivät erittelemään kääntämistä osana työprosessiaan. Käsittelen seuraavaksi toimittajien vastauksista nousseiden työvaiheiden erityispiirteitä ja kääntämisen osuutta niissä omista alaluvuissaan.

5.1.1 Aiheen valinta

Kahden kielen välillä operoiminen tuli esiin jo aiheen valinnassa. Haastateltavat korostivat, että ulkomaantoimittajan täytyy olla perillä siitä, mitä kohdealueella tai -maassa tapahtuu. Haastateltavat kuvailivat päivän alkavan paikallisen median seuraamisella ja ”uutistilanteen tsekkauksella”, jonka perusteella muodostuu kuva päivän työtilanteesta. Aiheet voivat nousta paitsi nopeista uutistilanteista, myös asioista, joita toimittajat ovat seuranneet jo pitkään. Olennainen osa ammattitaitoa onkin, että toimittaja on perillä lähdemaan asioista kokonaisuutena.

(2) ”- ja keskustellaan, onko päivän nopeat uutiset sellaisia, että niihin täytyy reagoida, kiinnostako ne suomalaisia vai voiko tehdä jotain muuta - - projektia.” (T1)

(3) ”Ennen kaikkea seuraan jatkuvasti saksalaista mediaa ja yritän sieltä kelata että mitä täällä on tapahtumassa.” (T2)

Jälkimmäinen sitaatti osoittaa, että valintaan liittyvää kääntämistä ei aina suoraan voi liittää osaksi tiettyä journalistista juttua, sillä aiheenvalintaprosessi on jatkuvaa. Toimittajat saattavat saada vieraskielisistä lähteistä ideoita tai kuulla aiheista, jotka tulevat tuotantoon vasta myöhemmin. Näin ollen voidaan todeta, että aiheenvalintavaihe sisältää kielten välisen elementin, mutta suoraa kääntämistä ei välttämättä tapahdu.

On myös huomattava, että toimittajien keskinäisissä työprosesseissa oli myös suuria eroja. Esimerkiksi freelance-toimittajalle (T2) olennainen työvaihe oli juttujen myyminen julkaisevalle medialle, kun taas palkkatyössä oleva ulkomaankirjeenvaihtaja (T1) sai uutisaiheita esimiehiltään kotimaassa tai neuvotteli niistä heidän kanssaan. Selkeä yhteinen nimittäjä kuitenkin oli ajankohtaisuus ja se, että päivän työtehtävä kirkastuu lopullisesti vasta työpäivän aamuna.

Aiheen valinnassa merkittävänä tekijänä nousi esiin kohderyhmäajattelu. Toimittajien aiheenvalinnan kuvauksista nousivat esiin kansainvälinen sekä kansallinen merkittävyys. Lähtökohteisesti kansallisen mediatalon kohderyhmä on ”kuka tahansa suomalainen”, jolla ei välttämättä ole, mutta jolla voi olla, erityisen syvällistä tietoa uutisoidusta tapahtumasta tai ilmiöstä. Toimittajat siis joutuvat arvottamaan myös aiheiden merkittävyyttä jatkuvasti. Aihevalinnan arvottaminen tapahtuu paitsi esimiesten kanssa keskustelemalla, myös seuraamalla muuta mediaa.

Saksassa asuva toimittaja kuvaili kiinnostavalla tavalla tarkastelevansa myös omaa arviointikykyään aihevalinnassa:

(4) ”- sanotaan, että joku uutistapahtuma on Saksassa kuohuttava, ja täällähän kuohahtaa aina jostain saksalaisesta syystä. - - Silloin on ihan terveellistä lukea vaikkapa BBC:n tai NYT:n juttu asiasta, tai ruotsalaisten juttu asiasta, ja katsoa onko itsekin Saksassa elävänä tempautunut liiaksi Saksassa sisäänpäinlämpiävään kokuun, joka ei muualla kiinnosta.” (T1)

Toimittajat ymmärtävät kieltenvälisen elementin selkeästi osaksi ulkomaantoimittajan työprosessia alusta asti, mikä vastaa muun muassa van Doorslaerin (2010, 181) sekä Baumannin, Gillespien ja Sreberнын (2011, 137) näkemyksiä. Baumannin ym. kuvaavat kääntämisen näkyvän ”kaikissa niissä prosesseissa, joilla tieto kulkee kansainvälisen uutistoimiston päämajaan” (mp.). Toimittajien kuvaukset aiheen valinnasta avaavat, mitä nämä prosessit voivat olla. Aiheen valinnassa esiin nousee myös Vuorisen (1996) esiin nostama portinvartijuus: ulkomaantoimittajan ensimmäinen portti on se, jossa hän valitsee, mitkä aiheet ylipäättään otetaan tuotantoon. Kieltenvälinen elementti aiheen valinnassa voidaan tulkita myös osoituksena niin ikään Vuorisen (1996) kuvaamasta lähdemateriaalin moninaisuudesta. Aiheen valinnan ja varsinaisen työprosessin ulkopuolella tapahtuvasta seurannasta voi päätyä lopulliseen juttuun osia, joiden selkeää lähdettä ei ole lopullisesta tekstistä tunnistettavissa.

5.1.2 Taustatietoihin perehtyminen ja suunnittelu

Konkreettista kääntämistä, kieltenvälistä tiedonsiirtoa, tapahtuu ensimmäisen kerran työprosessin toisessa vaiheessa. Taustatietoihin perehtyminen ja oma tiedonhankinta ovat usein limittäisiä työprosessin vaiheita, mutta tutkimuksen näkökulmasta on mielekäästä erottaa ne toisistaan. Haastateltavat korostivat voimakkaasti aiheeseen perehtymisen merkitystä ennen omaa tiedonhankintaa. Käytännössä ensiperehtyminen aiheeseen tapahtui lukemalla saksalaismedioiden julkaisemia uutisia. Määrittävää oli, että samaa asiaa luettiin useasta lähteestä, minkä jälkeen toimittajille muodostui jonkinlainen kokonaiskuva käsillä olevasta uutisesta tai ilmiöstä. Ensimmäinen työprosessin konkreettinen käännöstyö tapahtui tässä vaiheessa: haastateltavat kuvailivat luovansa vieraskielisen uutisoinnin pohjalta suomenkielisen synopsiksen tai draaman kaaren uutiselle.

(5) ”Tavallaan sellanen kolme lähdettä, valitse yksi ja lähde rikastamaan sitä – se on mun mielestä nopein työtapa. - - Se on yrityksen ja erehdyksen tie, että löytää mikä on luotettavaa ja minkälaisia painopisteitä vaikka saksalaisilla medioilla on.” (T1)

Tässä työprosessin vaiheessa toimittajat eivät vielä välttämättä käyttäneet varsinaisia kääntämisen apuvälineitä, vaan työ oli ennemminkin silmäilevää ja suunnittelevaa. Samalla tehtiin

päätöksiä siitä, millä tavalla juttua voi kiinnostavasti rikastaa omalla tiedonhankinnalla. Valmistautumisen rooli nähtiin erittäin tärkeänä, sillä sitä kautta haastateltavat myös kirkastivat jutun näkökulmaa ja muodostivat ajatuksia siitä, mitä jutulta halutaan.

(6) ”Se juttu pitää olla niin että ennen kuin lähdetään tekemään haastattelua niin sulla pitää olla kotityöt tehtynä. - - Et se juttu pitää olla päässä. Mulle ei oikeastaan koskaan tapahdu näin, että mä menisin tuonne ottamaan jotain spontaania haastattelua niin että en tiedä mitä tulee.” (T2)

(7) ”- - haalitaan mahdollisimman paljon tietoa eri lähteistä, jotka ovat usein paikallisia medioita - - ja sitten mietitään, millaisia suoria lähteitä on.” (T1)

Haastateltavat kuvailivat valmistautumista kokonaisvaltaisena prosessina, jossa useiden uutisten ja haastateltavien etsimisen kautta myös vieraskielisissä haastatteluissa tarvittava sanasto tulee tutuksi ilman erillistä sanastotyötä. On kuitenkin huomioitava, että vaikka toimittajat eivät erikseen kertoneet tekevänsä sanastotyötä, he tekevät sitä alitajuisesti jatkuvasti asuessaan ja toimiessaan saksankielisessä ympäristössä. Lisäksi tähän työprosessin vaiheeseen liittyy kiinteänä osana myös lähteiden luotettavuuden arviointi, jota käsittelen tarkemmin osana kääntäjien laatukäsityksiä.

Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu, journalistisen kääntämisen teoriassa ei ole aiemmin eritelty käytännön kääntämisen muotoja toimittajan työprosessin eri vaiheissa, vaan tutkimus on keskittynyt kuvaamaan sitä, mitä lähdetekstille tapahtuu matkalla kohdetekstiksi. Tämän tutkimuksen aineistosta nousee esiin, että kääntämistä tapahtuu jo suunnitteluvaiheessa. Van Doorslaerin (2010, 182–183) kuvaaman mukainen lähdetekstin alkuperän hämärtyminen ja tiedon prosessointi sekä siihen liittyvä materiaalin kokoaminen eri lähteistä (Bielsa & Bassnett 2009, 12–14) alkavat jo aiheeseen perehtyessä.

5.1.3 Oma tiedonhankinta

Toimittajien omaa työnkuvaa ja ammatti-identiteettiä eniten määrittävä osa työprosessia oli oma tiedonhankinta. Työnkuva ulkomaantoimittaja linkittyi vahvasti siihen lisäarvoon, että toimittaja on itse paikan päällä. Pelkkien toissijaisten lähteiden perusteella uutisointi nähtiin jopa tylsänä tai asiana, joka on mahdollista tehdä myös kotimaasta käsin. Vastauksista oli tulkevissa, että juuri juttukeikalle lähteminen ja asioiden selvittäminen paikan päällä olivat toimittajille työprosessin mieluisimpia tehtäviä.

(8) ”Kyllä se [muiden medioiden siteeraaminen] on tosi epäkiitollista varsinkin kohdemaassa paikan päällä, missä idea on olla siellä ja kokea ja nähdä.” (T1)

(9) ”- - koska olen ulkomaanavustaja, se lisäarvo tulee siitä että en tee samaa tekstiä mitä uutistoimistot syöttää, vaan meen vaikka haastatteleen.” (T2)

Toimittajat nostivat suoraan omassa tiedonhankinnassaan merkittäviksi tekijöiksi kiinnostavuuden ja ihmisläheisyyden. Toinen haastateltavista kuvaili etsivänsä haastateltaviksi esimerkiksi sellaisia henkilöitä tai asiantuntijoita, joita saksalaismediat eivät ole vielä haastatelleet ja ”joka tuo suomalaisille lisää”. Toinen toimittaja kuvaili tyypillisenä haastateltavana kokemus-asiiantuntijaa, joka kertoo, miten käsillä oleva uutistapahtuma tai tilanne häntä koskettaa. Kolmantena tyypillisenä oman tiedonhankinnan tapana toimittajat mainitsivat tiedotustilaisuudet, joissa paikalla on usean eri median edustajia, ja joista hankittua tietoa toimittajat käyttivät ”uutena tietona” jutuissaan.

Kumpikin haastateltava pyrki nauhoittamaan vieraskieliset haastattelut tai tiedotustilaisuudet, mutta teki näiden lisäksi muistiinpanoja. Haastateltavien omassa tiedonhankinnassa nousivat esiin uutiskääntämisen ja tulkkauksen yhteydet, sillä haastattelutilanteessa kääntämisessä oli piirteitä tulkin muistiinpanotekniikoista. Toinen haastateltava jopa kuvaili kääntävänsä haastattelutilanteessa ”tulkkityyliin”. Toimittajat kuvailivat merkitsevänsä nopeasti muistiin haastattelujen tärkeimmät kohdat ja nauhoittavansa haastattelut varmuuden vuoksi.

(10) ”Usein ne on sellasia että sana on kirjoitettu nopeasti puoliksi tai sellasia. Mutta jos joutuu tekemään niin nopeat muistiinpanot niin silloin luen ne heti sen haastattelun jälkeen läpi ja täydennän ne, jopa käsin.” (T1)

Toimittajilla oli erilaisia käytäntöjä muistiinpanojen kielestä. Toinen kirjoitti muistiinpanot suoraan suomeksi, mutta toinen koki tarkemmaksi vaihtoehdoksi muistiinpanojen tekemisen haastattelukielellä. Hänkin kuitenkin turvautui tärkeäksi arvottamissaan asioissa suomenkielisiin muistiinpanoihin.

(11) ”- - niitä [muistiinpanoja] kun katsoo ne ovat suomen ja saksan sekoitusta, yleensä parempaa tulee, jos pystyy kirjoittamaan sillä kielellä millä puhuu ja kuuntelee. - - huomaa muistiinpanoista sen, että tärkeät kohdat tulee merkattua suomeksi niihin muistiinpanoihin.” (T1)

Muistiinpanojen kielivalinta näytti toimittajilla vaikuttavan suoraan siihen, kuinka alkuperäis-tekstiä tai -puhetta vastaavia muistiinpanot ovat. Toinen toimittajista koki alkuperäiskieliset muistiinpanot tarkempina ja parempina, ja niiden muokkaus journalistiseksi tekstiksi alkoi vasta jälkikäteen. Toisen työprosessissa tekstin editointi ja muokkaus näkyivät jo haastattelujen kääntämisessä.

(12) ”Se on ollut paljon helpompaa näin, että käänän sen valmiiksi suomeksi ja lyhennän sen ikään kuin jo. Se myös tarkoittaa sitä, että mulla ei edes ole välttämättä sitä, miten se on ihan täsmällisesti sanonut, vaan se joka tapauksessa lähtee elämään omaa elämäänsä.” (T2)

Toisaalta sama toimittaja kuitenkin teki eron esimerkiksi korkeiden poliitikkojen haastattelun ja tavallisen kansalaisen välillä todetessaan, että tarkistaisi esimerkiksi liittokansleri Angela

Merkelin lausunnon tallenteelta ennen siteerausta. Voidaan tulkita, että toimittajat arvottavat osin myös lähteitään ja sitä, millä tarkkuudella haastattelut on syytä dokumentoida. Toimittajilla oli selkeästi erilaisia ajatuksia siitä, millä tarkkuudella haastattelut dokumentoidaan, eikä aineiston perusteella ole mahdollista löytää yksiselitteistä syytä eroille tässä työprosessin vaiheessa.

Journalistisen kääntämisen vapaus tuli esiin siinä, miten toimittajat kuvailivat kääntävänsä haastatteluja. Jo haastateltavien valinta on tehty juttuun suunnitteluvaiheessa valitun näkökulman pohjalta, ja toimittajat tietävät jossain määrin jo etukäteen, millaista sisältöä lähtevät haastattelusta hakemaan. Sen vuoksi toimittajien muistiinpanoissa ei ole koko haastattelua, vaan tärkeimmät ja kiinnostavimmat osat.

(13) ”- - en kirjoita kaikkea alas. Kyllä siinä vaiheessa alat jo valitsemaan, mikä on oikeeta asiaa. Eli kyllä siinä tehdään jo ne oleelliset käännökset.” (T2)

Toimittajien kuvaukset omasta tiedonhankinnasta sisältävät useita piirteitä Bielsan ja Bassnettin (2009) keräämistä uutiskääntämisen erityispiirteistä. Erityisesti työprosessin tässä vaiheessa nousevat esiin materiaalin muokkaaminen yleisön tarpeita vastaavaksi (hankkimalla kohdeyleisöä kiinnostavaa lisätietoa esimerkiksi haastatteluilla) sekä tiedon tiivistäminen (valikoimalla kiinnostavimmat osiot haastatteluista). Lisäksi Vuorisen (1996) esittelemä ajatus lähteiden arvottamista näkyy selkeästi toisen haastateltavan kuvailussa siitä, kuinka tarkistaisi Merkelin haastattelun tarkan sanamuodon ennen julkaisua. Toimittaja käytännössä antoi lähteelle oletusarvon (Vuorinen 1996, 49) lähteen statuksen (tässä: poliitikko) perusteella.

Myös luvussa 2.1.2 esitellyt yhteydet tulkkaamiseen nousivat esiin toimittajien omassa tiedonhankinnassa. Toimittajat kuvaavat tekevänsä haastattelutilanteessa muistiinpanoja nopeasti ja vaihtelevasti eri kielillä. Tältä osin tiedonhankintatyö muistutti Gilen (2004, 12) kuvailemaa tulkintotyötä, jossa aikaa on vain sekunteja tai minuutteja. Samoin tiedonkeruuvaiheessa tuli esiin Bielsan ja Bassnettin (2009, 16) toteamus siitä, että tärkeintä on viestinnällinen selkeys tarkan rakenteellisen vastaavuuden sijaan, näkyy vastauksissa – toimittajien on tehtävä muistiinpanonsa nopeasti, mutta sellaisella kielellä, että he saavat niistä myöhemmin selvää. Olennaista on merkitä muistiin vain tärkeimmät ja kiinnostavimmat osat. Voidaan ajatella, että vaikka uutinen kirjoitetaan ja käännetään lopulta tekstimuotoon, tiedonhankintavaiheessa käytetään hyväksi tulkkauksen keinoja.

5.1.4 Uutisen kirjoittaminen

Varsinaista uutisen kirjoittamista määrittivät ennen kaikkea journalistisen työn raamit, joiden vaikutus näkyi myös siinä, miten toimittajat tuottivat journalistista käännoästä. Ulkomaantoimittajien työprosessia päivittäisen uutistyön osalta määritti työtapä, jossa ensin kerätään kaikki tieto saksankielisistä lähteistä, sitten tehdään oma tiedonhankinta esimerkiksi haastatteluilla tai tiedotustilaisuuksista, ja tämän jälkeen aloitetaan varsinaisen uutisjutun kirjoittaminen. Poikkeuksena tästä mallista on mainittava niin sanotut breaking news -tilanteet, joissa mediat kilpailevat selkeästi keskenään. Näissä tilanteissa ”jokainen tiedonmuru ja sana on merkittävä” (T1) ja ”tehdään vaan niin nopeasti kuin ikinä mahdollista” (T2).

Valmis uutinen koostui useista eri lähteistä eri tavoin kerätystä materiaaleista. Tietoja on voitu hankkia muita medioita siteeraamalla, omilla haastatteluilla tai omalla tiedonhankinnalla muista kuin medialähteistä. Kääntäjät kuvailivat lyhentävänsä yksittäisiä lähdetekstejä, esimerkiksi haastatteluista, valmiin tekstin tarpeisiin ja koostavansa sitten valmiin journalistisen jutun työprosessin ensimmäisessä vaiheessa tuotetun suunnitelman pohjalta.

(14) ”Lyhentelen sitä [lähdetekstiä] ja hyödynnän tässä ulkomaantoimittajan vapautta. Lyhentelen ja teen siitä ytimekkäämpää, ja katson että pihvi säilyy. Hyvin harvoin se on ihan sanasta sanaan.” (T2)

(15) ”Se kääntäminen toimii niin, että poimii eri lähteistä täydentäviä tietoja jonkunlaiseen sillisalaattityyliin ja koettaa ommella niistä sellaisen lopputuloksen, joka olisi mahdollisimman monipuolinen mutta selkeä.” (T1)

Toimittajien työtä ohjaavat journalistisen työn raamit ja uutiskriteerit vaikuttavat väistämättä myös kääntämiseen ja siihen, miten käännoäsongelmiin suhtaudutaan ja miten niitä ratkaistaan. Toimittajien kohtaamia käännoäsongelmia olivat vaikeasti ymmärrettävät tekstin osat, sävyerot lähdemateriaalissa sekä kulttuurispesifit ilmiöt, ilmaisut tai termit. Hankalia sanoja tai tekstin osia toimittajat käsittelivät yleisyysjärjestyksessä Google translate -palvelun, rinnakkaistekstien, sanakirjojen ja asiantuntijoilta tai natiiveilta kysymisen avulla. Nettihaku oli yleisin ja monessa tapauksessa myös toimivin apuväline.

(16) ”Kun heitän jotain sanontaa tai sanaa googleen, niin seulon sieltä ne tekstit mitkä on mun mielestä uskottavia, että ei välttämättä mitään foorumikeskusteluja, vaan pitää löytää viisi sellaista tilannetta missä sitä sanontaa on käytetty ja sitten katsoa, että oonko ymmärtänyt sen oikein.” (T1)

Toimittajien vastauksissa oli eroja siinä, kuinka paljon he käyttivät vaikeissa tilanteissa apuna muiden ulkomaantoimittajien tekstejä samasta aiheesta. Toinen toimittaja kertoi katsovansa vinkkejä esimerkiksi samassa tiedotustilaisuudessa olleen kollegan jutusta tai kysymällä käännoästä suoraan. Toinen taas ei kokenut toimittajien rinnakkaistekstejä tarpeelliseksi, koska ”ei

ole oikeaa tapaa kääntää, ja sen takia kollegat on ihan yhtä hukassa ja on joutunut arvaamaan sen jutun yhtä paljon.” (T2)

Toimittajat eivät kuitenkaan kokeneet sanatason käännoongelmia kovin suureksi työtään vaikeuttavaksi asiaksi, sillä yksittäiset sanat harvoin estävät kontekstin hahmottamista. Journalistiselle tekstille tyypillinen epäsuora kerronta myös mahdollistaa vaikeiden asioiden kiertämisen tai jättämisen kokonaan pois lopullisesta tekstistä.

(17) ”Tietysti on aika paljon sellaista, että on muutama sana jota en ymmärrä, mutta ymmärrän siitä asiayhteydestä että tämä ei ole oleellista niin se menee sitten ohi. - - Mulla on ehkä 1, 2 tai 3 suoraa sitaattia, mutta muuten se on aika lailla toimittajan omaa käännoästä, jolloin yksittäisillä sanoilla ei ole juuri väliä.” (T2)

Kulttuurispesifien ilmiöiden kääntäminen oli toinen usein esiintyvä käännoongelma toimittajien käännoäprosessissa. Hankalina esimerkkeinä toimittajat mainitsivat esimerkiksi politiikkaan ja hallintoon liittyvät tittelit tai rakenteet, joita Suomessa ei tunneta sekä slangisanat. Tyypillisiä tapoja kulttuuritietoutta vaativien käsitteiden tai ilmaisujen kääntämiseen olivat poisjättäminen ja olennaisen taustatiedon lisääminen.

(18) ”- - sitten täytyy selittää semmosella kiilalauseella välissä jutussa, vaikka se tuntui itelle kuinka tyhmältä tahansa, se silti kannattaa selittää.” (T1)

Jos termi tai käsite oli käsillä olevan aiheen kannalta olennainen, toimittajat pyrkivät ensin selittämään termin ja sitten käyttämään sitä tekstissä. Esimerkiksi saksalaisessa politiikassa usein esiintyvän *Spitzenkandidat*-termin kääntämisestä toinen toimittaja kertoi seuraavasti:

(19) ”Eka kerralla kun puhutaan en välttämättä käännä koko termiä kärkiehdokas suoraan ollenkaan, vaan sanotaan vaikka Saksan sosiaalidemokraattien liittokansleriehdokas. Ja sitten myöhemmin rupean puhumaan kärkiehdokkaasta. Ensin kerrotaan mikä se on.” (T2)

Toimittajien vastauksissa korostui journalistisen kääntämisen tiivistävä luonne. Lähdeaineistosta journalistiseen juttuun päätyvät ainoastaan kiinnostavimmat, tärkeimmät ja olennaisimmat asiat.

(20) ”kun teen kirjoitettua juttua, mulla on vain 3000 merkkiä siinä mun pääjutussa. Se on aika taloudellista toimintaa. - - Saattaa ollakin niin että osaa haastattelusta ei vain kunnolla tajua, mutta sillä ei ole väliä. - - Kiinnitän huomiota pihviin. Mikä tässä nyt on se pointti, sen pointin löytäminen. Otetaan se sieltä sanahelinän takaa ja sitten laitetaan ytimekäs lause siitä lehteen.” (T2)

Toimittajat pyrkivät pääosin kirjoittamaan heti valmista tekstiä. Työtahti voi olla niin nopea, että kirjoittamiselle on aikaa vain hetkiä tai tunteja, minkä vuoksi päivänpäällisen uutisoinnin moninkertainen versioiminen ei ole toimittajille kannattavaa. Vaikka tekstistä pyrittiin tekemään heti valmista, sitä käytännössä vielä muokattiin usein loppuvaiheessa.

(21) ”- - jos on yrittänyt saada yhden valmista tekstiä olevan version, niin sitten ehkä vaihtaa kappaleiden paikkoja tai lyö sitaattia eteenpäin tai kärjistää alkua, mutta joo, yritän saada valmista tekstiä suoraan.” (T1)

Bielsan ja Bassnettin (2009, 64) kuvailemista uutiskääntämisen tyypillisistä piirteistä toimittajien vastauksista tulivat esiin ylimääräisen tiedon poistaminen, olennaisen taustatiedon lisääminen, kappaleiden järjestyksen muuttaminen ja ennen kaikkea tiivistäminen. Valmis uutinen koostuu Bielsan ja Bassnettin määritelmän mukaisesti useista eri lähteistä eri tavoilla kerätystä materiaalista. Myös Tapia Sasot de Coffeyn kuvaamat tekstin vapaa muokkaaminen, uudelleenversiointi ja editointi (1992, 63–64) tulivat vahvasti esiin toimittajien vastauksissa. Ulkomaantoimittajien kokonaisvaltaisessa työprosessissa kääntäminen toteutuu siis hyvin samalla tavalla kuin uutistoimistojen tehdessä yksittäisiä käännösuutisia. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin tarkasteltu lähinnä uutistoimistoissa tehtävää käännöstyötä, ja ulkomaantoimittajan käännösprosessi on sitä paljon monipuolisempi. Esimerkiksi kappaleiden järjestyksen muuttaminen ei toteudu aina samalla tavalla kuin uutistoimistoissa, koska kyse ei ole yhden vieraskielisen uutisen kääntämisestä toiselle kielelle. Sen sijaan toimittaja kerää tietoja eri lähteistä ja järjestää ne uutiseksi, jossa tiedot ovat mahdollisesti eri järjestyksessä kuin saksankielisissä, vastaavista aiheista kertovissa uutisissa, joista tietoja on otettu.

Uutisen kirjoittamisvaiheesta kertoessaan toimittajat nostivat myös esiin journalistisen työn raamit työtä ohjaavana seikkana. Hollandin (2013) toteamuksen mukaisesti aikapaineella ja käytettävissä olevalla ajalla on merkittävä vaikutus siihen, miten työtä tehdään. Breaking news -tilanteet erosivat selvästi sellaisesta työstä, jossa aikaa oli esimerkiksi päivä aikaa uutisen tuottamiseen. Hollandin näkemyksestä poiketen toimittajat eivät kuitenkaan nähneet kielellisiä haasteita suurena työtään määrittävänä piirteenä. Toisaalta toimittajien subjektiivisen näkemyksen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista sanoa, kuinka paljon kielelliset haasteet todellisuudessa vaikuttavat.

5.1.5 Tarkistaminen

Ennen jutun eteenpäin lähettämistä ja julkaisua toimittajat pyrkivät tarkistamaan uutisen totuudenmukaisuuden. Tarkistusvaiheessa varsinaista kääntämistä ei enää tapahdu, vaan toimittajat tarkistavat, että jo käännettyt asiat ovat varmasti oikein. Ensisijaisesti toimittajat kertoivat tarkistusvaiheessa kiinnittävänsä huomiota nimiin, sitaatteihin ja paikallisista lähteistä otettuihin tekstin osiin.

(22) ”- - on oltava ihan jokaisen faktan ja sitaatin sävynkin kanssa, tai miten se lyhennetään ingressiin, supertarkkana. Koska tiettyjä aihepiirejä seuraa ihmiset, jotka myös osaa sitä kieltä ja menee myös itse suoraan alkulähteille.” (T1)

(23) ”Mä vastaan itse täsmälleen omasta sisällöstä. - - katson, että suorat sitaatit on about oikein, nimet ja vastaavat pitää ehdottomasti tarkistaa että ne on oikein.” (T2)

Todennäköisesti juttu luetaan vielä kotimaantoimituksessa ennen julkaisua, mutta toinen tarkastuskerta on enemmän oikolukua kuin faktantarkistusta. Ulkomaantoimittaja on itse kääntänyt vieraskielisen lähdemateriaalin ja vastaa käännetystä materiaalista itse. Työsuhteessa olevan toimittajan tarkistusprosessi erosi jonkin verran freelance-toimittajan tarkistusprosessista, sillä hänellä tarkistuksessa oli käytettävissä myös työyhteisön apu.

(24) ”Ehkä kaikista arvokkainta on se, että on muutama semmonen kollega, jotka osaa myös sitä lähdekieltä, ja lähettää niille sen jutun ennen julkaisua. - - Joissakin tapauksissa pitää pyytää toimituspäällikkötasoa ihmisiä lukemaan niitä, jos on jotain arkaluontoista asiaa siellä.” (T1)

Journalistisen kääntämisen teoriassa tiedon tarkistaminen ei nouse lainkaan esille, ja myös tässä tutkimuksessa tarkistaminen liittyy enemmän journalistiseen työhön kuin käännoistyöhön. Toimittaja on käytännössä tarkistanut käännoksen paikkansapitävyyden jo siinä vaiheessa, kun hän käännostratkaisun tekee.

5.2 Toimittajien laatukäsitykset

Toimittajien laatukäsityksissä näkyivät selkeästi luvussa 3 esitellyt Schultzin (2007) ja Deuzen (2005) käsitykset journalistisesta intuitiosta ja journalistien ammatillisesta ideologiasta. Toimittajat kokivat erityisesti objektiivisuuden, riippumattomuuden ja julkisen palvelun olevan työtään kuvaavia arvoja. Schultzin journalistinen intuitio näkyi erityisesti siinä, miten toimittajat kuvailivat tunnistavansa luotettavat lähteet ja osaavansa arvottaa niitä kokemuksen kautta.

Suurimmaksi haasteeksi journalismin kokonaisvaltaisen laadun toteuttamisen tiellä nousi kiire. Kiireen tuntu oli toimittajien puheissa ristiriitainen käsite, koska se nousi esiin laatua heikentävänä tekijänä, mutta samalla toimittajat kokivat sen ikään kuin tekosyyksi heikolle laadulle.

(25) ”Vaikka monet sanoo, että älkää valittako että tää ois ollu kiireen syytä, et aina voi sanoa että nyt tarvii lisää aikaa. Mutta kyllä se julkasupaine ja tahti on aika kova.” (T1)

Käsittelen seuraavaksi toimittajien vastauksista nousseita laatujournalismin piirteitä, ja peilaan niitä luvussa 3.1.1 esiteltyihin Ivor Shapiroin laatujournalismin viitekehyksiin. Toimittajien vastaukset eivät koske pelkästään journalistisen kääntämisen laatua, mutta tarkastelen erityisesti sitä, miten laatukriteerit vaikuttavat journalistisessa kääntämisessä ja ulkomaantoimittajan työssä. Vaikka haastateltavien toimittajien työnkuvat ja työtavat olivat osin erilaiset, heidän näkemyksensä laadukkaasta tekemisestä olivat hyvin yhteneväiset. Toimittajien mukaan laadukas journalismi on totta, läpinäkyvää, monipuolista ja sujuvaa.

5.2.1 Totuudenmukaisuus

Kaikkein merkittävimmäksi laadukkaan journalismin kriteeriksi nousi toimittajien vastauksissa luotettavan ja totuudenmukaisen tiedon levittäminen. Totuudellinen tiedonvälitys oli myös ainoa neljästä kriteeristä, josta toimittajat eivät missään tilanteissa nähneet mahdollisuutta joutua. Totuudenmukaisuus voidaan myös nähdä eräänlaisena journalismin selkärankana, johon kaikki muut laatukriteerit jollain tavalla kytkeytyvät. Totuutta kohti pyrkiessään toimittajat kuitenkin tiedostivat, että yksinkertaisia faktoja on olemassa vähän. Totuuteen pyrkimisen ytimessä on tiedon jatkuva tarkastaminen ja luotettavuuden arvioiminen, jota kuvailtiin osana työprosessia edellisessä luvussa.

Medioiden välinen kilpailutilanne ja eri medioiden erilaiset painotukset aiheuttivat suurimmat haasteet totuuden selvittämisessä. Esimerkiksi terrori-iskujen tai epäselvien mellakkatilanteiden kaltaisissa uutistapahtumissa ulkomaantoimittajilta odotettiin nopeaa raportointia, vaikka he eivät itse välttämättä olleet tapahtumapaikalla ja heidän lähteinä käyttämänsä mediat raportoivat samasta asiasta eri tavoin. Näissä tilanteissa oli toimittajan oman ammattitaidon varassa selvittää, mitkä lähteet tarkastelivat kokonaisuutta niin objektiivisesti ja luotettavasti, että niiden uutisoimia tietoja voi välittää eteenpäin. Jos lähdemateriaalin luotettavuudesta ei voinut varmistua, epävarmat faktat jätettiin joko kokonaan pois tai lähteytettiin tekstiin. Lähteiden luotettavuuden jatkuva arviointi korostui vastauksissa.

(26) ”Kölnin uudenvuoden yö oli tosi vaikea, koska siinä kaikki saksalaisetkin mediat oli perässä ja oli hyvin vaikeaa se että mitä siellä oli tapahtunut . - - joissain tilanteissa saksalaisilla medioilla oli niin kova uutiskilpailu tai sitten vähän spinausta johonkin suuntaan, että ne tilanteet vedettiin ehkä jopa vähän överiksi.” (T1)

(27) ”Lähtökohta on se, että menee alkuperäislähteelle. Itsekin tietää toimittajana miten joskus vähän pyöristelee niin se voi mennä kauaskin siitä asiasta. - - Jos mä Der Spiegelistä huomaan jonkun jutun ja lähdän siitä tekemään juttua, niin kyllä mä katson mikä Der Spiegelin lähde siihen asiaan on. Ja tarkistan sen.” (T2)

Peruskeinona luotettavuuden arvioinnissa käytettiin saman asian tarkistamista useammasta lähteestä. Toimittajat kuvailivat myös kertyneen kokemuksen kautta tietävänsä ja tunnistavansa eri medioiden tavat ja tyylit tehdä, ja osasivat näin ollen jo arvottaa eri lähdemedioiden luotettavuutta. Erityisesti kääntämiseen ja ulkomaanjournalismin liittyvänä laatuhaasteena nousivat esiin sävyerot paitsi eri lähdetekstien, myös lähdetekstin ja toimittajan itsensä tuottaman kohdetekstin välillä. Väärinymmärryksen mahdollisuus nähtiin laatua heikentävänä tekijänä toimittajan omassa tekstissä.

(28) ”Mun täytyy toimittajana ja kääntäjänä nimenomaan sitä miettiä, että käännän oikein, mutta jos joku voi ymmärtää sen jollain tavalla väärin, niin silloin ois pitänyt kääntää se jollain eri tavalla niin, että riski väärinymmärtämiseen pienenee.” (T2)

(29) ”- - sieltä tulee saman tien palautetta että sä olet käsittänyt tän väärin tai sä muuntelet totuutta. Ja se ei oo koskaan tarkoitus että muuntelis totuutta.” (T1)

On kiinnostavaa ja toisaalta osoitus toimittajien ammattitilpeydestä, että haastatellut toimittajat tunnistivat ja toivat esiin eri medioiden erilaiset painotukset ja niiden mahdolliset vaikutukset lopulliseen journalistiseen tuotokseen. Toisaalta tämä on hyvinkin ymmärrettävää, sillä koko journalismin uskottavuus perustuu siihen, että tiedonvälitys on totuudenmukaista ja mahdollisimman objektiivista.

Toimittajien kertomukset totuuteen pyrkimisestä ovat verrannollisia Shapiroin laatujournalismin viitekehysten lähdekritiikkiin ja tiedonhankintaan, joiden mukaan toimittajat pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin varmistamaan tiedon paikkansapitävyyden (Shapiro 2010, 155–158). Shapiroin kuvaaman ulkopuolisiin lähteisiin kohdistuvan lähdekritiikin lisäksi kriittinen tarkastelu näkyi myös suhteessa omaan tekstiin: toimittajat pyrkivät kääntämään paitsi oikein, myös lähdetekstin sävyt huomioiden, jotta väärinymmärryksen mahdollisuus jäisi mahdollisimman pieneksi.

5.2.2 Läpinäkyvyys

Toimittajat näkivät journalismin läpinäkyvyyden tai avoimuuden laatua parantavana tekijänä erityisesti sitä kautta, että kriittinen arvostelu osoittaa yhtäältä toimittajien itsensä tekemät virheet ja toisaalta mahdolliset lukijoiden tekemät virhetulkinnat, joita teksti voi synnyttää. Läpinäkyvyys linkittyy myös keskeisesti totuudenmukaisuuteen. Läpinäkyvä journalismi kertoo lukijalle, mistä tai keneltä tiedot ovat peräisin ja antaa sitä kautta myös lukijalle mahdollisuuden arvioida tekstin totuudenmukaisuutta.

Eryityisesti läpinäkyvyyden merkitys korostui epäselvien uutistilanteiden yhteydessä. Tilanteissa, joissa kilpailu on kovaa ja uutistilanteen kulku epäselvä, toimittajat lisäsivät juttunsa läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta merkitsemällä tekstiin suoraan, mistä tieto on peräisin.

(30) ”En ollut paikan päällä todistamassa, ja silloin nimenomaan täytyy laittaa se, että muiden lähteiden mukaan. Sun täytyy se laittaa, jos et voi omin silmin tarkistaa.” (T2)

Vastauksista oli tulkittavissa myös eräänlainen virheen tekemisen uhka, joka nousi siitä, että julkinen työ on aina kritiikille avointa. Osaltaan tämä uhka painosti ja motivoi toimittajia tarkistamaan omaa tekstiään erittäin tarkasti. Yleisö vaatii paljon, joten toimittajien on vastattava vaatimukseen. Kääntävillä toimittajilla arvostelu nousee usein juuri kielellisistä seikoista: lukijoissa on ihmisiä, jotka osaavat itse kohdekieltä ja erityisesti polarisoituneissa aiheissa menevät itse alkuperäislähteelle tarkistamaan toimittajan työn.

(31) ”Koen kriittisen palautteen kauhean hyvänä, että en sitten tekisi niitä samoja tyhmiä juttuja.” (T2)

(32) ”Lukijakunta on kriittistä ja niin pitääkin olla, jos kääntää liian nopeasti eikä tarkista, niin siinä voi mennä moni asia aivan päin mäntyä. - - mieluummin vaikka sitten vähän hitaammin, mutta todella tarkasti, koska siitä tulee niin sanottu paskamyrsky aika nopeasti.” (T1)

Myös Shapiron (2010) viitekehyksissä mainitaan läpinäkyvyys ja arvostelulle avoimuus laadukkaan journalismin kriteerinä. Shapiron viitekehyksessä todetaan ainoastaan, että laadukas journalismi asetetaan arvostelulle avoimeksi (mts. 155–158). Tämän tutkimuksen aineiston perusteella ajatusta voitaisiin jatkaa toteamalla, että journalismia kohtaan esitetty kritiikki ja sen seuraaminen ovat myös keinoja edistää laadukasta työtä.

5.2.3 Monipuolisuus

Asian kaikkein puolien esiintuominen ja monipuolinen raportointi oli aineiston perusteella kolmas selkeä laatujournalismin osatekijä. Myös monipuolisuuden kriteeri kytkeytyy tiiviisti totuudenmukaisuuteen, sillä toimittajat katsoivat tiedon muuttuvan sitä varmemmaksi, mitä useammasta lähteestä se tarkastetaan.

(33) ”- - maailmassa on hyvin vähän yksinkertaisia faktoja, mutta sitä pyrkimystä helpottaa, jos koittaa lähestyä sitä asiaa monesta eri näkökulmasta ja nähdä sen myös niiden silmin, joiden kanssa journalisti ei itse ole samaa mieltä.” (T1)

Monipuolisuudella toimittajat viittasivat sekä aiheiden monipuolisuuteen että monipuoliseen tarkasteluun yhden aiheen sisällä. Ulkomaantoimittajan työssä monipuolisuus korostuu jälkimmäisessä merkityksessä, koska kuten edellisessä luvussa todettiin, ulkomaantoimittajan työprosessissa aihevalinnassa korostuu kohderyhmäajattelu – mikä kiinnostaa suomalaisia.

Journalistisessa kääntämisessä olennainen seikka, joka haittaa monipuolisuuteen pyrkimistä, oli tiedon saavuttamattomuus. Toinen toimittajista kuvaili useita tilanteita, joissa tieto on ollut vaikeasti saatavilla hänelle suomalaisen median edustajana. Tällaisissa tilanteissa toimittaja oli täysin saksankielisten medioiden tietojen varassa, joiden luotettavuutta hän itse arvioi.

(34) ”Mediaa on paljon, eikä kuitenkaan ole aikaa puhua kaikille, niin on varaa valita. - - varsinkin joku suomalaismedia on ihan varmasti viimeisenä listalla, ketä se kiinnostaa. - - Jos olisin FAZin [Frankfurter Allgemeine Zeitung] toimittaja, niin varmana palveltais toisella tavalla.” (T2)

Kiinnostavana havaintona kumpikin haastatelluista toimittajista mainitsi yksittäisenä vaikeana asiana sveitsiläisen murteen ymmärtämisen. Toinen toimittaja totesi ”pelkäävänsä mennä Sveitsiin tekemään juttua”. Havainto on sinänsä marginaalinen, että ulkomaantoimittajat joka tapauksessa kohtaavat erilaisilla murteilla puhuvia henkilöitä ja tekevät juttuja eri puolilla saksankielistä maailmaa. Voidaan kuitenkin esittää kysymys, vaikuttaako kielimuuri tai vaikeiden tilanteiden pelko alitajuisesti journalismin monipuolisuuteen ja siihen, mitkä näkökulmat ja

ketkä ihmiset valikoituvat haastateltaviksi juttuihin. Shapiron (2010, 155–158) laatujournalismin viitekehysten mukaan laatujournalismi antaa monipuolisesti tilaa aiheille riippumatta niiden saavutettavuudesta tai yleisestä mielipiteestä. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella aiheiden tai haastateltavien saavutettavuus voi joskus tulla laadukkaan tekemisen tielle.

5.2.4 Sujuvuus

Toimittajat kuvailivat laatujournalismin olevan sujuvaa paitsi kielellisesti, myös sillä tavalla, että se herättää ja ylläpitää lukijan kiinnostusta. Ulkomaantoimittajan työssä sujuvuus nousee siis paitsi kirjallisesta ilmaisukyvystä äidinkielellä, myös lähdekielen taidosta.

(35) ”Kun toimitaan usealla kielellä, niin mun mielestä on osa ammattiylpeyttä, että se toimittaja näkee mahdollisimman paljon vaivaa, että kohtelee sitä lähdekieltä mahdollisimman hyvin. Eli ymmärtää kieltä, ymmärtää sävyt - - ja sen kontekstin missä se on, eli pitää tuntea sitä yhteiskuntaa, jotta voi selittää suomalaiselle lukijalle.” (T1)

(36) ”Mun tehtävä on tehdä oudoista asioista ymmärrettäviä juttuja. - - Niin kyllä mä käytän aika paljon aikaa siihen, että miten ihminen, jolla ei ole taustatietoa pystyy tämän asian ymmärtämään” (T2)

Kahden kielen välillä operoidessa toimittajien on kiinnitettävä tekstin sujuvuuteen jopa enemmän kuin silloin, kun työprosessin kaikki vaiheet ovat yksikielisiä. Kun toimittajat tarkastelivat sujuvuutta tästä näkökulmasta, esiin nousi kiinnostavalla tavalla journalistisen kääntämisen vapaus. Toimittaja katsoi, että jos teksti ei ollut sujuvaa, sitä ei ollut käännetty *tarpeeksi vapaasti*.

(37) ”Yleensä siellä on oltu nimenomaan liian uskollisia alkuperäislähteelle, ja se on kömpelöä kieltä. Se voi olla niin sanottua oikeaa käännöstä, mutta en ole sitä tarpeeksi vapaasti tehnyt ymmärrettävälle kunnon suomelle.” (T2)

Toisaalta sujuvuus nähtiin myös synonyyminä kiinnostavuudelle. Teksti on tyyliältään niin kiinnostavaa, koskettavaa tai viihdyttävää, että lukija ei huomaa saavansa lisää tietoa tuntemattomasta aiheesta.

(38) ”- - lukija nauttii kun se lukee sitä. Se voi tulla viihdytetyksi samalla, vaikka oliskin kyseessä uutinen, ja sillä herää ehkä vielä kysymys, että haluaisin tietää tästä asiasta vielä lisää.” (T1)

Sujuvuuden kriteerin voidaan katsoa vastaavan hyvin Shapiron tulosta, jonka mukaan laadukkaassa journalismissa toimittajat pyrkivät parantamaan kansalaisten ymmärrystä maailmasta. Shapiron kriteereissä tämä kuitenkin linkittyy ensisijaisesti aiheen valintaan: laadukkaassa journalismissa toimittajat eivät pelkää tarttua vaikeisiin aiheisiin. Tähän tutkimukseen haastatellut toimittajat taas liittivät sujuvuuden ja ”maailman selittämisen lukijoille” ennemminkin kirjoitusprosessiin.

5.3 Ammattikäntäjän työprosessi

Haastatellut käntäjät kuvasivat toimittajien tapaan työtehtäviään vaihteleviksi. Työtehtävät ja aiheet olivat hyvin erilaisia keskenään, mutta tyypillisesti tehtävät olivat ajattomia tai eivät ainakaan hyperajankohtaisia, ja käntäjillä oli usein enemmän kuin yksi päivä aikaa tehdä työ valmiiksi. Käntäjät olivat ehkä erikoistuneet tiettyihin aihealueisiin, mutta käytännössä tekstityypit vaihtelivat journalistisista aikakauslehtiteksteistä asiakirjoihin, mainoksiin, uutiskirjeisiin ja nettisivuihin.

Vaikka työtehtävissä ja aiheissa oli runsaasti vaihtelua, käntäjien työprosessista muodostui haastatteluiden perusteella toimittajien työprosessia suoraviivaisempi kuva. Ulkomaantoimittajien työprosessissa erityyppistä käntämistä tapahtui lähes kaikissa työprosessin vaiheissa ja käntäminen oli jatkuva osa työtä, kun taas käntäjien työprosessissa käntäminen nähtiin luonnollisesti itseisarvona, pääasiallisena työtehtävänä. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava havainto on, että myös käntäjät selkeästi tunnistivat journalistisen käntämisen omaksi käntämisen lajikseen, mutta käyttivät siitä eri termejä. Toinen käntäjistä puhui toimittavasta käntämisestä ja toinen transkreatiosta.

(39) ”- - käntäjän lähtökohtaisesti ei tarvi ruveta alusta asti omasta päästään sitä juttua keksimään, vaan joku muu on sen jo keksinyt ja käntäjä siirtää sen sitten toiseen kulttuuriin. Tässä **toimittavassa käntämisessä** toki sitten täydentää, vaihtaa tai muuttaa kokonaisia tekstiosioita jos se on tarpeen.” (K1)

(40) ”Siinä [transkreatiossa] on kyse enemmän siitä, että lähdetään tekemään ihan uutta juttua uuden yleisön tarpeisiin, ja siinä on paljon vapaammat kädet. - - Myös ajankäytöllisesti jos miettii, että myisi transkreatiota niin kyllä se ois kalliimpaa, koska siinä pitäis ihan eri tavalla miettiä ja pohtia ja se veis enemmän aikaa.” (K2)

Käntäjien näkemykset kuvastavat hyvin luvussa 2.1 esiteltyä termien moninaisuutta ja toisaalta myös sitä hankaluutta, mikä journalistisen käntämisen erottamiseen perinteisestä käntämisestä liittyy:

(41) ”Ja pitää aina vähän muistuttaa, että käntäminen on kuitenkin aina myös vähän muokkaamista, että ei kukaan käännä sana kerrallaan, paitsi jos on pakko.” (K2)

Työtehtävästä riippumatta käntäjien työprosessista oli tunnistettavissa neljä vaihetta: työtehtävän vastaanottaminen ja siitä neuvottelu, oma tiedonhankinta ja käntäminen, oikoluku sekä palaute ja tarkistaminen. Käntäjien kuvaama työprosessi osuu melko hyvin yksiin Druganin (2013, 77–80) kuvaaman laadukkaan kännösprosessin vaiheiden kanssa. Druganin tavoin myös tätä tutkimusta varten haastateltujen käntäjien työprosessiin kuuluivat varsinaisen käntämisen lisäksi olennaisena osana asiakaskontaktin ammattimainen ylläpito sekä kännöstyön

jälkeen palautteen vastaanottaminen ja oman työn arviointi. Käsittelen seuraavaksi kääntäjien työprosessin vaiheita ja niiden yksityiskohtia omissa alaluvuissaan.

5.3.1 Työtehtävän vastaanottaminen ja neuvottelu

Haastatellut kääntäjät työskentelivät yrittäjinä, joten heidän työprosessiinsa kuului olennaisena osana työtehtävän vastaanottaminen ja työn ehdoista neuvottelu. Kääntäjillä oli kuitenkin vakioasiakkaina esimerkiksi käännöstoimistoja tai tiettyjä aikakauslehtiä, jotka tarjosivat heille työtehtäviä.

(42) ”- - sieltä lehden toimituksesta otetaan muhun yhteyttä ja kysytään, että ehtisitkö ja haluaisitko tehdä näin ja näin pitkän jutun tästä ja tästä aiheesta, mä saatan tehdä vielä jotain tarkentavia kysymyksiä että - - onko siinä vaikka kauheen paljon jotain, että pitää kaivaa esiin. Että osaan arvioida, paljonko mulla menee siihen aikaa. Ja mitä he maksaa, niin lasken että pääsen tuntilikoille ja yleensä otan työn vastaan.” (K1)

Miettiessään työtehtävän vastaanottamista kääntäjät kiinnittivät huomiota erityisesti käännöksestä maksettua hintaan, työn aikatauluun ja käännettävän tekstin vaikeusasteeseen suhteessa edellä mainittuihin. Kääntäjien työtahti oli sellainen, että päivän työtehtävät olivat jo tiedossa pitkään etukäteen.

(43) ”- -Se mulla oli aina linjauksena, että en koskaan ottanut töitä, joiden olisi pitänyt olla saman päivän aikana valmiita. - - mä vaadin aina että siinä on vähintään se yks yö välissä.” (K2)

Kääntäjät saattoivat kieltäytyä työstä myös sisällöllisen arveluttavuuden vuoksi. Toinen kääntäjä esimerkiksi kertoi kieltäytyneensä natsuja käsittelevän tekstin kääntämisestä, koska ei tiennyt käännöstoimiston loppuasiakasta, sekä toisesta toimeksiannosta, jonka kääntäjä arveli liittyvän pyramidihuijaukseen.

(44) ”Muistan vaan sitten - - ajatelleeni, että se oli tosi hiljainen kuukausi ja se ois ollu kuuden tuhannen euron käännösprojekti, että oiskohan se sittenkin pitänyt ottaa, mutta en ottanut. - - Koen sen paremmaksi, että mä en ala niin että pitää miettiä minne se käännös on menossa, että parempi sitten vaan kieltäytyä.” (K2)

On huomioitava, että kääntäjien tilanteet ovat hyvin erilaisia. Aikakauslehtikääntäjän käänssi pääasiassa aina samoihin lehtiin, joten aiheiden vaihtelusta huolimatta tekstityyppi on aina sama – journalistinen teksti. Käännöstoimistoilta toimeksiantoja saavalle kääntäjälle taas saatettiin tarjota mitä tahansa tekstejä, joten tarjottuja toimeksiantoja täytyi tarkastella tarkemmin. Työprosessin tässä vaiheessa varsinaista kääntämistä ei vielä tapahdu. Työtehtävien vastaanottaminen ei myöskään ole päivänpäällistä, vaan deadlineja saattaa olla sovittu jo pitkälle ajalle eteenpäin. Etenkin aikakauslehtikääntäjä saattoi tietää tulevat työnsä jo kuukausiksi eteenpäin, koska lehtien julkaisuaikataulut on päätetty etukäteen.

5.3.2 Oma tiedonhankinta ja kääntäminen

Kääntäjien työprosessissa oma tiedonhankinta ja kääntäminen limittyivät yhtenäiseksi osaksi työtä, koska kaikissa käänöksissä oma tiedonhankinta ei ollut suuressa roolissa. Käännösvaiheessa kääntäjät ensin silmäilevät tekstin läpi ja lähtevät sitten kääntämään usein alusta alkaen. Erillistä perehtymistä aiheeseen tai lähdetekstiin kääntäjät kertoivat käyttävänsä vain silloin, kun aihe on erityisen vaativa.

(45) ”Sen tekstin käy kuitenkin niin monta kertaa läpi ja se muuttuu niin monta kertaa, että ehtii siinä matkan varrella tavallaan perehtyä. Ja usein ei ollut edes aikaa siihen, että ois etukäteen perehtynyt.” (K2)

(46) ”Että kyllä mä yleensä alotan ihan, vilkasen sen ensin vaan läpi ja alotan ihan alusta.” (K1)

Toimeksiannon vastaanottamisen jälkeen kääntäjät hyppäävät siis hyvin suoraviivaisesti käännöstyöhön. Haastatellut kääntäjät vaikuttivat käsittelevän käännösongelmia ja vaikeita kohtia sitä mukaa, kun ne tulevat kääntäessä vastaan. Vaikeimmista kohdista aloittamisen sijaan kääntäjät saattoivat jopa kääntää ensimmäisenä helpommilta tuntuvia kohtia tai lyhyempiä tekstin osia, ”jos näyttää siltä että mä pääsen siihen aiheeseen paremmin sisään” (K1).

Kääntäjien käännöstyötä määrittivät ensisijaisesti kohderyhmä / käännöksen tarkoitus ja tekstityyppi, jotka vaikuttivat myös olennaisesti siihen, millä tavalla käännöstä työstettiin. Esimerkiksi journalististen artikkeleiden tai muiden vapaampien tekstien kääntämisessä kääntäjät kiinnittivät erityistä huomiota tekstin sujuvuuteen ja ymmärrettävyyteen, kun taas virallisissa, esimerkiksi EU-asioita käsittelevissä teksteissä kääntäminen tapahtuu tarkkuus, täsmällisyys ja vastaavuus edellä.

(47) ”Kyl mun mielestä se tärkein tavoite - - on se, että se palvelee tarkoitustaan ja on kohderyhmälleen oikea. Et jos on myyntiteksti, niin sillä saa myytyä. Tai jos on tollanen eu-teksti, niin palvelee sitä laissa määriteltyä tavoitetta.” (K2)

Kääntäjien yleisimmin kohtaamia käännösongelmia olivat uudissanat tai kohdekuulttuurille vielä vieraat termit, kulttuurisidonnaiset ilmiöt, puutteet lähdetekstissä sekä mittaan tehtävissä käänöksissä mittaan kirjoittaminen. Kääntäjien apuvälineitä taas olivat internet-hakujen, sanakirjojen ja asiantuntija-avun ohella käännösmuistiohjelmat, jotka ehdottavat mahdollista käännöstä aiempien käännösratkaisujen pohjalta.

Kääntäjät mainitsivat useita tapoja käännösongelmien ratkaisuun. Aineistosta nousivat esiin tiivistäminen, poistot, kiertoilmaisut ja lisäykset sekä uudelleenkirjoittaminen. Myös käännösongelmiin suhtautumisessa näkyi kääntäjien kohdeyleisölähtöinen ajattelutapa, sillä käännösongelmat muodostuivat sitä hankalimmiksi, mitä suurempaa vastaavuutta lähde- ja kohdetekstillä vaadittiin.

(48) ”Varsinkin niissä eu-jutuissa mitään ei voinut jättää pois eikä mitään voinut korvata vaikka yleisemmällä käsitteellä. - - Ne oli paljon semmosia uusia tuotteita tai innovaatioita, asiaa mitä ei löydy vielä mistään.” (K2)

Tilanteissa, joissa kääntäjä epäili täsmällisen käännöksen puuttuvan, hän oli aina yhteydessä asiakkaaseen ennen kuin käytti mahdollista kiertoilmaisua. Sama toimintatapa näkyi myös sellaisissa käännöksissä, joissa tekstin käsittelemää tuotetta tai ilmiötä ei ollut olemassa kohde-kulttuurissa. Vapaammassa käännöksissä, kuten aikakauslehtikäännöksissä, kääntäjillä taas on enemmän vapauksia muokata kohdetekstiä jälleen kohderyhmälähtöisesti. Jos muutokset olivat merkittäviä tekstin sisällön kannalta, kääntäjät neuvottelivat niistä asiakkaan kanssa tai vähintään mainitsivat asiasta palauttaessaan käännöstä.

(49) ”Ja niissä olikin usein se, että saikin muokata ja oli hyväksi, että muokkasi kunnolla, ja sitten usein jos olin tehnyt jotain vähän radikaalimpia siellä, niin sanoin palautuksen yhteydessä.” (K2)

(50) ”- - kyllä mulla on sit vapaus keksiä sinne ihan omiani, mikä nyt aiheeseen vaan sopii. - - Toki sinne voi laittaa huomautuksen mukaan, että sävelsin tähän vähän omiani tai laitoin tähän vähän tarkemmin.” (K1)

Käännöstyöhön liittyy harvoin varsinaista omaa tiedonhankintaa, mutta tekstin luova muokkaus ja uudelleenkirjoittaminen ovat tulkittavissa sellaiseksi käännöstyössä. Lisäksi aikakauslehtien erityispiirteenä toinen kääntäjä mainitsi tekevänsä myös käytännön toimittajantyötä täydentämällä käännöstä haastattelulla.

Kääntäjät ovat ennen kaikkea kielen ammattilaisia, mikä näkyi siinä, että lähdetekstin ymmärtämiseen liittyvät ongelmat eivät nousseet vastauksissa esiin. Sen sijaan ongelmat muodostuivat ennen kaikkea kulttuurieroista. Kiinnostava seikka aineistossa oli, että vaikka kääntäjät työskentelivät hyvin erityyppisten tekstien kanssa, kumpikin mainitsi esimerkkinä käännösongelmasta kulttuurienväliset erot naisten asemassa, joita he käsittelivät esimerkiksi häivyttämällä tai muuttamalla tekstistä sukupuolirooleja.

(51) ”- - niitä pitää vähäsen suomalaisten käytöstapojen tai tämmösten konventioiden mukaisiksi muokkailla tai silleen lieventää, ei kauheesti muuttaa välttämättä, mut sellasia sävy- ja tyylijuttuja.” (K2)

(52) ”Oli lähdeteksti ja tarkoitus oli kääntää kaikki sisällöt, mutta loppujen lopuksi siinä oli ehkä puolet sellaista sisältöä mistä piti sanoa, että ei sun tätä kannata kääntää, et tehään tähän jotain ihan muuta.” (K1)

Kääntäjät pyrkivät tekemään jo ensimmäisellä kirjoituskerralla suhteellisen valmista tekstiä. Aikakauslehtikäntäjä esimerkiksi kuvaili työstävänsä tekstiä suoraan taitto-ohjelmassa niin, että hän näki koko ajan, miltä teksti näyttää ja miten se vertautuu lähdetekstiin.

(53) ”Mun temperamentille ei oikein sovi semmonen tekstin kauheen moneen kertaan työstäminen. Et muokkaan mieluummin suoraan siihen vanhan päälle siihen taittoon, et mä nään heti jos mun pitää muuttaa sitä. - - et mä oon kääntänyt jo muutaman kappaleen niin nyt mä huomaa, että tää on liian pitkä ja tiivistän heti.” (K1)

(54) ”Niissä tapauksissa missä kyse on rutiinihommista, se ensimmäinen on yleensä lopullinen, josta vaan jotain kirjoitusvirheitä tai artikkeleita korjaa.” (K2)

Vastauksista kävi myös ilmi, että vaikka kääntäjät ajattelivat ensimmäisen käännöksen olevan lopullinen, he käytännössä kävivät sitä läpi useita kertoja, mutta pienemmissä osissa.

(55) ”- - yleensä meni silleen, et mä käänsin vähän, ja sitten pidin taukoa, jatkoin ja sit kun joku palikka oli valmiina, niin tarkastelin sitä kokonaisuutena ennen kuin jatkoin.” (K2)

Kääntäjien käännösprosessi vastasi melko hyvin Druganin (2013, 79) kuvaamaa laatukäännöksen prosessia. Esiin tulivat käännösmuistiohjelmien ja muiden apuvälineiden käyttö, valmius tarkastella ja tarvittaessa neuvotella käännöksen aikatauluja sekä palautteen vastaanottaminen ja antaminen projektin aikana. Viimeisin on myös mainittu osana käännösalan laatustandardia (ISO 2015, 10–11). Druganin prosessista poiketen haastatellut kääntäjät eivät aloittaneet käännöstyötä käymällä läpi erikoistermejä tai muita vaikeita kohtia. Toki on huomattava, että kääntäjien työprosesseissa ja työtahdissa on yksilökohtaisia eroja, joten asiasta ei sinänsä voi vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä hyvästä tai huonosta työtavasta. Toinen ero Druganin prosessista nousi tekstin versioimisessa. Druganin (2013, 79) mukaan kääntäjän työprosessiin kuuluu olennaisena osana luonnosversioiden tekeminen, kun taas haastatellut kääntäjät pyrkivät tekemään jo ensimmäisellä kerralla valmista tekstiä. Toisaalta haastatteluissa nousi esiin, etteivät kääntäjät pitäneet useiden versioiden kirjoittamista huonona, mutta niin kutsutun heti valmiin tekstin kirjoittaminen oli yksinkertaisesti heille sopiva työtapana.

5.3.3 Palaute ja tarkistaminen

Kääntämisen jälkeen ja osin sen kanssa päällekkäin kääntäjien työprosessista nousi esiin vielä kaksi työvaihetta: palaute ja tarkistaminen sekä oikoluku. Kaksi viimeistä työprosessin vaihetta olivat osin limittäisiä, mutta selkeyden vuoksi käsittelen niitä omina osioinaan. Varsinaisen käännöksen valmistuessa kääntäjät kävivät tekstin ensin läpi itse. Kääntäjät suosivat tapaa, jossa valmiiseen tekstiin palattiin esimerkiksi seuraavana päivänä tuorein silmin.

(56) ”Sen [uudelleen lukemisen seuraavana päivänä] mä tein aina jos vaan pystyi. Ja tietenkin riippuen siitä millanen projekti oli, että kun oli lähettänyt oikolukijalle niin se tulee vielä takas, eli sit katot vielä uudestaan. Mutta entistä enemmän meni siihen, että ne ei välttämättä enää tullut mulle takaisin, että ne vaan luettiin ja lähetettiin eteenpäin, tai mistäs mä tiedän jos niitä edes luettiin.” (K2)

Ensisijaisesti kääntäjät tarkistivat nimien ja paikkojen kirjoitusasun, nopeasti tarkistettavat faktat kuten vuosiluvut sekä tekstin kieliäsuun eli sen, että teksti oli sujuvaa ja kieliopillisesti oikein. Lisäksi tekstinulkoiset seikat, kuten asetteluun liittyvät seikat, tarkistetaan, jos niillä on merkitystä.

Kuten edellä läpi käydyssä kääntämisen kuvauksessa kävi ilmi, kääntäjät kommunikoivat tarvittaessa asiakkaan kanssa ja ottavat vastaan palautetta jo käännösprosessin aikana. Tämän lisäksi palautetta vastaanotettiin toisinaan myös jälkikäteen. Aikakauslehtikäntäjällä palauteprosessi oli jonkin verran vakiintuneempi kuin heterogeenisempää materiaalia kääntävällä, joka ei välttämättä saanut palautetta työstään enää lähetettyään sen asiakkaalle. Aikakauslehtikäntäjällä valmis, kääntäjän itse tarkistama käännös lähetetään asiakaslehden toimitukseen, josta sitä kommentoidaan.

(57) ”Voi tulla sellaista palautetta, että tää ei oo väärin, mutta meillä on tapana käyttää tämmöstä, tai meillä on tapana korostaa jotain. Et silleen pääsee sisälle siihen, silloin se palaute ei oo pelkästään niitä kielellisiä korjauksia vaan myös lehden linjan selkiyttämistä.” (K1)

Palautteenanto ei siis keskity välttämättä virheisiin, vaan tekstin tyylin ja sävyn muokkaamiseen. Olennaista on, että teksti palaa tarkistuksen jälkeen vielä takaisin kääntäjälle, joka hyväksyy ehdotetut muutokset.

(58) ”- - se on mun mielestä aika tärkeätä, että se on lehden toimittajan tai toimituksen tehtävä seurata loppuviimeksi alaa ja antaa niitä ohjeita sitten, et meidän mielestä on vähän vanhanaikasta nyt puhua tollasella tyylillä. Tai sit et antaa ohjeita, et tää vois olla vähän pirteempi tai vähän ilosempi tai... et semmosia ohjeita.” (K1)

Kääntäjien kuvaama palautekulttuuri ei täysin vastaa Druganin (2013) tai käännösalan laatustandardin (ISO 2015) kuvaamaa ihannetta, jossa tekstiä arvioidaan ja siitä annetaan palautetta useita kertoja ennen lopullisen version palauttamista. Ei kuitenkaan ole yllättävää, että käytännöt eivät aina vastaa ihanteita. Itsearviointin osalta kääntäjien työprosessi vastasi Druganin prosessia: kääntäjät olivat tarkkoja siitä, että luovuttaessaan käännöksen eteenpäin se oli tarkistettu niin hyvin kuin mahdollista. Aineistosta voidaankin tulkita, että luvussa 3 esitellyistä Kobyn ja Lacruzin laatukäännöksen määritelmistä (2017, 1) kääntäjät taipuivat ajattelemaan käännöstä sen kapean määritelmän mukaan: valmiista käännöksestä pyritään tekemään paras mahdollinen, ei ainoastaan riittävän hyvä.

5.3.4 Oikoluku

Viimeisenä työprosessin vaiheena kääntäjien vastauksista nousi esiin oikoluku, joka vastausten perusteella muodostui lähes tärkeimmäksi osaksi työprosessia. Valmis käännös on tuote ja referenssi, jonka kautta kääntäjä hankkii tai hänelle tarjotaan lisää töitä. Oikoluvulla kääntäjät varmistuivat siitä, että käännös oli riittävän toimeksiantoa vastaava ja laadukas, jotta he pystyivät seisomaan sen takana. Oikoluku linkittyi siis vahvasti ammattitaidon esiintuomiseen.

(59) ”Vaikka käännöstoimistossa se asiakas ei mun nimeä saa koskaan selville, niin eihän ne mulle lähetä niitä käännöksiä jos mä oon tehny tosi huonoa. Niin se on siitä kiinni, että mä lähetän aina tekstini siinä muodossa, että se on enemmän tai vähemmän julkasukelposta.” (K2)

Aineistosta nousi esiin kaksi oikolukemisen tapaa: tekstin jatkuva tarkastelu sekä valmiin tekstin läpikäyminen. Tekstin jatkuva tarkastelu tapahtui yhtä aikaa kääntämisen kanssa, kun käännettyjä sisältöjä silmäilläään läpi osissa. Tätä kääntäjät eivät kuitenkaan mieltäneet varsinaiseksi oikoluvuksi.

Valmiin tekstin kääntäjät oikolukevat myös itse, mutta erityisesti aineistossa painottui ulkopuolisen tekemä oikoluku. Aikakauslehtikääntäjä saattoi luottaa toimeksiantajan – aikakauslehden – tuottamaan oikolukuun, joka journalistiselle tuotteelle tehdään joka tapauksessa. Vaihtelevamman sisällön kanssa työskennellyt kääntäjä taas pyrki toimeksiantojen valinnalla varmistumaan siitä, että teksti oikoluetaan.

(60) ”Mulla oli sellaisia asiakkaita vaan, joilla oli oikolukija. Tai jos oli suora asiakas, mä järjestin ite oikoluvun. - - ei ollut sitä vaaraa, että se käännöstoimisto lähettää sen eteenpäin ilman että se käy kellään tarkastuksessa.” (K2)

Kääntäjien työprosessin eri työvaiheet tapahtuivat paikoin hyvinkin samanaikaisesti. Selkein erillinen työvaihe oli käännöstoimeksiannon vastaanottaminen ja siihen liittyvät valmistelut. Varsinaisen käännöstyön alettua kolme viimeistä vaihetta – kääntäminen, palautteenanto ja tarkistaminen sekä oikoluku – tapahtuivat osin samanaikaisesti. Esimerkiksi tarkistaminen ja oikoluku eivät välttämättä tapahtuneet aina samassa järjestyksessä, eikä palautteenanto asiakkaalta ollut aina systemaattista, vaan eri työprosessin vaiheiden painoarvo vaihteli käännöstoimeksiannosta toiseen. Kiinnostavasti oikoluku ei esiinny omana käännösprosessin vaiheenaan Druganin laatukäännöksen kuvauksessa, ja myös laatukäännöksen standardissa sen mainitaan tapahtuvaksi vain silloin, jos siitä on sovittu toimeksiannossa (Drugan 2013, 79; ISO 2015, 10–11). Haastatellut kääntäjät olivat kuitenkin hyvin ehdottomia oikoluvun suhteen. Yhtenä syynä lienee se, että hyvä ja tarkastettu käännös on osoitus kääntäjän ammattitaidosta ja tuo hänelle lisätöitä. Toisena mahdollisena syynä voi olla myös kääntäjän sisäinen motivaatio ja ammatitieteen alalla, joka ei aina ulkopuolelta saa arvostusta.

5.4 Kääntäjien laatukäsitykset

Haastateltujen kääntäjien kuvaukset laadusta lähtivät erityisesti tekstin tyylin ja kielensisäisten seikkojen tasolta. Vaikka kääntäjien työnkuvat olivat keskenään paikoin erilaiset, olivat heidän näkemyksensä laadukkaan käännöksen piirteistä ja esteistä laadun tiellä yhteneväiset. Vaikka laatu näyttäytyi kääntäjille kielen tasolla, sen suurin este liittyi kielenulkoisiin seikkoihin. Toimittajien tavoin myös kääntäjät kokivat suurimmaksi laadun esteeksi kiireen ja lisäksi siihen liittyvän käännösalan arvostuksen laskemisen.

(61) ”Jos käännöksistä maksetaan koko ajan vähemmän, niin siinä kääntäjä ei voi tehdä muuta kuin olla koko ajan nopeampi. - - sen hyvän laadukkaan käännöksen, siihen tarvittavan ajan ja sen mitä se maksaa perusteleva on koko ajan vaikeampaa.” (K2)

Kiireessä laatuun pyrkiminen muodosti negatiivisen kierteen. Toinen kääntäjistä katsoi, että koska ihmiset lukevat yhä enemmän huonoja käännöksiä, alan arvostus laskee ja myös ammattilaisen on vaikeampi saada työstään riittävää korvausta. Kääntäjien huoli on linjassa Druganin (2013, 26) esittämän huolen kanssa, jonka mukaan ihmisten näkemien amatöörikäännösten lisääntymisellä on vaikutuksia käännösalaan.

Aineistosta esiin nousseita laatukäännöksen piirteitä olivat virheettömyys, tarkoituksenmukaisuus ja sujuvuus. Käsittelen seuraavaksi näitä piirteitä ja niiden suhdetta luvussa 3 esiteltyihin Chestermanin ja Wagnerin (2014) kääntämisen normeihin sekä kääntämisen laatustandardiin.

5.4.1 Virheettömyys

Ensisijainen kääntäjien esiin nostama laatukäännöksen piirre oli virheettömyys. Laadukas käännös on virheetön paitsi kielellisesti, myös sisällöllisesti. Kääntäjät kuitenkin korostivat ensisijaisesti kielellistä virheettömyyttä, mikä johtunee siitä, että kääntäjällä on lähtökohtaisesti valmis teksti käännettävänä, eikä hänellä ole syytä epäillä lähdetekstissä esitettyjen sisältöjen totuudenmukaisuutta.

(62) ”Se ihan pinta-ajatus ettei siellä ole virheitä, eli siis ihan kirjoitusvirheet ja väärät verbimuodot. Eli ihan niinku tämmösiä et perus kieliopilliset ja oikeinkirjoitusasiat on oikein.” (K1)

Toisaalta kääntäjällä on myös välillinen vastuu lähdetekstin sisällöllisistä virheistä. Jos kääntäjä havaitsee tekstissä epäloogisuuden tai virheen, hän ilmoittaa siitä eteenpäin. Tilanteissa, joissa samaa tekstiä käännetään usealle kielelle, kääntäjä toimii samalla myös eräänlaisena lähdetekstin oikolukijana.

(63) ”Et se toimii niinkin päin että jonkun kielen kääntäjältä tulee kaikille se viesti, et täältä löyty tällanen väärä vuosiluku tai väärä nimi tai muuten joku ajatusvirhe. - - kyllä kääntäjiä käytetään vähän oikolukijoina siihen alkutekstiinkin.” (K1)

Pyrkimystä virheettömään lopputulokseen edistivät tarkka oikoluku sekä toisaalta myös jatkuva ammattitaidon kehittäminen esimerkiksi harrastuneisuuden tai erillisten koulutusten kautta. Lisäksi kääntäjät tarkastelivat myös lähdetekstiä ja omia muita lähteitään kriittisesti. Esimerkkinä kääntäjät mainitsivat muun muassa saman asian varmistamisen useammasta lähteestä ja ymmärryksen siitä, että myös lähdetekstissä voi olla korjausta vaativia virheitä.

(64) ”- - et kun ajattelee että se alkuteksti oli oikein, ja sit jotain ei mistään löydy, niin viimeisenä tulee mieleen se vaihtoehto, että tässä on virhe alkutekstissä. Sen kanssa joutu aika usein tappelemaan, varsinkin jos - - ei ollut äidinkielen kirjottamaa se alkuteksti.” (K2)

(65) ” - ei se oo aina se alkuteksti mitään Jumalan sanaa, et se on jotenkin aina kauheen hyvää tai jouhevaa, koska sekin on aina ihmisen kirjottamaa” (K1)

Maininta lähdetekstin kriittisestä arvioinnista on kiinnostava, koska maallikot ymmärtävät kääntämisen usein sanasanaisena tekstisisältöjen siirtämisenä. Myös toinen tässä tutkimuksessa haastatelluista toimittajista näki, että kääntäjän tehtävänä on kääntää virheellinen teksti virheellisenä ja epäselvä teksti epäselväksi. Lähdetekstin kriittinen tarkastelu on tärkeää nostaa esiin, koska se on selkeä osa työtä, mutta nousee harvoin esiin kääntämistä arvioidessa.

Kääntäjien kuvaama virheettömyys sisältyy piirteinä Chestermanin ja Wagnerin (2014, 92) vastuullisuusnormiin, jonka mukaan kääntäjä vastaa käännöksen luotettavuudesta sekä toimeksiantajalle että lukijalle. Kääntäjien ammattietiikka välittyy vastauksista esimerkiksi siinä, että he kertovat ilmoittavansa lähdetekstin puutteista ja virheistä asiakkaalle.

5.4.2 Tarkoituksenmukaisuus

Heti virheettömyyden jälkeen merkittävimäksi laatukäännöksen ominaisuudeksi aineistosta nousi se, että käännös on tarkoituksenmukainen, eli vastaa täysin toimeksiantoa. Koska kääntäjien aihepiirit ja käännöksen lopullinen julkaisukanava ja tarkoitus voivat vaihdella laidasta laitaan, on heidän jatkuvasti kiinnitettävä huomiota siihen, kenelle käännöstä tehdään ja miksi.

Pyrkimys toimeksiannon mukaiseen kääntämiseen liittyy keskeisesti kohderyhmäajatteluun ja myös käännöksen tyyliin. Esimerkiksi laadukas käännös nuorisolehteen tarkoittaa eri asiaa kuin laadukas käännös tekniseen käyttöohjeeseen. Käännöstoimeksiintojen moninaisuus ja kohderyhmän vaihtelu näkyivät myös siinä, miten kääntäjät kuvailivat tarkoituksenmukaisuutta laadun kriteerinä. Paljon mainoskäännöksiä tehneelle kääntäjälle tarkoituksenmukaisuus tarkoitti ennen kaikkea halutun mielikuvan välittämistä, kun taas aikakauslehtikääntäjä tarkasteli tarkoituksenmukaisuutta lehtimaailmassa oletettujen lukijoiden kautta.

(66) ”Ei pelkästään se, että onko tässä kohderyhmänä vaikka naiset - - vaan myös se, että minkälainen mielikuva siitä firmasta pitää syntyä ja onko ne nuoria naisia vai kaikenikäisiä naisia vai mitä. - - Et se palvelee sekä sitä kohderyhmää että sitä kenen se teksti on, että se saa asiansa läpi.” (K2)

(67) ”se [laatu] on sen oletetun kohderyhmän juttu myös, et lukeeko sitä nyt nuoriso vai historiaharrastajat.” (K1)

Juuri toimeksiintojen vaihtelevuus koettiin myös tarkoituksenmukaisen kääntämisen suurimmaksi haasteeksi. Kääntäjät pyrkivät pysymään vain yhden aiheen parissa kerrallaan, koska katsoivat yhtenä esteenä laadun tiellä sen, että joutuivat nopealla tahdilla hyppimään aiheesta toiseen.

(68) ”Kannattaa pyrkiä just siihen - - et varaa koko viikon jollekin jos pystyy, et ei ihan hirveesti hyppelis aihepiiristä toiseen ja kielestä toiseen, et se hajottaa. - - voi tehdä itselleen sellasia aika-
tauluja, et tänään mä teen tota ja huomenna tota.” (K1)

Toinen kääntäjistä kuvaili tekevänsä aktiivista ajatustyötä sen eteen, että teksti pysyisi tyyllisesti tarkoituksenmukaisena. Esimerkkinä hän kertoi ajattelevansa sukulaistytttöään aina kääntäessään nuorille tytöille suunnattua lehteä.

(69) ”- - mä näin aikuisena ihmisenä rupeen helposti tekeen vähän liiankin asiallista siitä tekstistä, aikuismaista, kun sen pitäis olla vähän höpsöä sit kuitenkin kun se on semmonen kevyt lehti.”

Myös tarkoituksenmukaisuus välittyi Chestermanin ja Wagnerin (2014, 92) kääntämisen normeista, joissa sitä kutsutaan nimellä kommunikatiivisuus: laadukas käänös edesauttaa halutun viestin välittymistä. Kääntäjien vastauksista tai edes kääntämisen laatustandardista ei noussut varsinaisia selkeitä keinoja, joilla kääntäjä voisi edistää tarkoituksenmukaisuutta käänöksessä. Huomio kiinnittyikin enemmän toimeksiantajaan antamiin kriteereihin: kääntäjän ”pitää ymmärtää se tyyli ja ilmaisut, konventiot ja - - pitää tietää mitä odotetaan” (K1).

5.4.3 Sujuvuus

Kolmas kääntäjien vastauksista esiin noussut laadukkaan käänöksen piirre oli sujuvuus, joka virheettömyyden tapaan kattoi sekä kielelliset että sisällölliset seikat. Erityisesti vastauksissa korostui näkemys siitä, että hyvää käänöstä ei tunnista käänökseksi. Kömpelö käänös katsottiin sellaiseksi, josta lukijalle jää hämmentynyt olo.

(70) ”Et semmonen tietty sujuvuus ja luettavuus, et meneekö nyt lukijalle tää asia perille vai jääkö sille semmonen olo et olipas kummallinen juttu. Niin sehän ei sais jäädä lukijalle semmonen olo.” (K1)

(71) ”On mietitty vaikka otsikot ja tekstirakenne silleen et sitä on hauska lukea. Sujuva sekä kieleltään että sisällöltään, hyvät rakenteet ja kaikkee tällasta.” (K2)

Kääntäjien vastauksista näkyy, että he ajattelevat sujuvuutta kokonaisuutena, eivät ainoastaan yksittäisten lauseiden tai sanojen vastaavuutena. Lisäksi sujuvuuteen laadun piirteenä liittyy olennaisesti myös kääntäjän vastuu kielestä ja kielellisen ilmaisun säilyttämisestä rikkaana. Sujuvuuden tiellä tai sujuvan käänöksen uhraamisen vaarana nähtiin yleisön kielitajun huononeminen ja se, ettei yleisöllä ylipäätään ole mitään odotuksia käänöksen laadusta.

(72) ”Me nähdään jatkuvasti enemmän huonosti tehtyjä käänöksiä. Me käytetään entistä enemmän Google Translatoria että me ymmärretään jotain, ja ne on tosi hyviä [käänöksiä], mutta sitten et meidän yleisön kielitaju huononee tietyllä tavalla.” (K2)

Sujuvuus on kääntäjien esiin nostamista laadukriteereistä se, jonka merkitys muuttuu tekstistä toiseen. Kääntäjien kohtaamat tekstityypit vaihtelevat paljon, joten sujuvuus ei täyty samalla

tavalla esimerkiksi luetteloissa, EU-teksteissä tai aikakauslehtiteksteissä. Näin ollen sujuvuuden voidaan katsoa linkittyvän tiiviisti tarkoituksenmukaisuuden kriteeriin. Virallisissa teksteissä sujuvuus vertautuu sisällölliseen täsmällisyyteen, siihen, että lähde- ja kohdeteksti vastaavat toisiaan täsmällisesti. Aikakauslehtiteksteissä tai mainosteksteissä taas sujuvuus voi tarkoittaa juuri edellä mainittua miellyttävää lukukokemusta, joka vaatii kääntäjältä uskallusta tehdä rajujakin muutoksia lähdetekstiin.

(73) ”-et käännetään ajatuksia ja kokonaisuuksia, eikä piiperretä siellä sanatasolla välttämättä. - kun sen alkuperäisen tekstin tarkoitus on ollut välittää tämä tieto ja tunnelma niin nyt tehdään se sama suomeks.” (K1)

Kääntäjä ei siis ole vain mekaaninen suorittaja, vaan tarkastelee tekstiä tarkasti, mutta tarvittaessa myös luovasti, jotta saavutetaan sujuvuus myös kohdekielellä. Sujuvan tekstin syntymistä edesauttavat kääntäjien mukaan oikoluku ja se, että työlle on varattu riittävästi aikaa.

Sujuvuudessa laadun kriteerinä näkyy Chestermanin ja Wagnerin ajatus käännöksen hyväksytävyydestä ja suhteellisuudesta (Chesterman & Wagner 2014, 92). Käännös on niin sujuva, että se voitaisiin nähdä kohdekielisenä tekstinä, mutta toisaalta sujuvuus on suhteellista, eli toiset tekstin on käännettävä toisia kirjaimellisemmin. Myös kääntämisen laatustandardissa esiin nostettu sanastollinen ja fraseologinen yhdenmukaisuus ja kohdekielen kieliopin noudattaminen (ISO 2015, 10–11) näkyvät kääntäjien käsityksissä suhteellisuudesta. Yhtenä erona haastateltujen kääntäjien ja teorian laatukäsitysten välillä on mainittava, että kääntäjien vastauksissa esiin nousi myös luovuuden käyttäminen laatuun pyrkiessä, kun taas aiempi tutkimus ei mainitse lähdetekstin luovaa käsittelyä erikseen.

5.5 Yhteenveto

Aineiston pohjalta sekä kääntäjien että toimittajien tyypilliset työprosessin vaiheet olivat tunnistettavissa ja nimettävissä. Tässä luvussa käyn läpi keskeiset erot ja yhtäläisyydet työprosessien ja laatukäsitysten välillä ja esittelen vastaukset tutkimuskysymyksiini:

1. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä ammattitoimittajien ja -kääntäjien työprosesseissa on löydettävissä?
2. Mikä tekee käännöksestä / uutisesta laadukkaan kääntäjän ja toimittajan näkökulmasta?

Lopuksi esittelen analyysin pohjalta luomani laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmän.

Keskeisenä huomiona esiin nousi työprosessien rakenteellinen samankaltaisuus, vaikka työtä ohjaavat raamit sekä työn tarkoitus ovat toimittajilla ja kääntäjillä hyvin erilaiset. Työprosessin vaiheet muistuttavat toisiaan monilta osin, mutta ne jakautuvat eri tavalla ja niiden painoarvo osana työprosessia vaihtelee. Toimittajien työprosessista tunnistin viisi ja kääntäjien työprosessista neljä työvaihetta. Alla oleva taulukko esittelee työvaiheet suhteessa toisiinsa. Varsinainen kääntäminen (*translation-proper*) tapahtuu värillisenä merkityissä osissa prosessia.

Taulukko 2. Kääntäjien ja toimittajien työprosessien väliset suhteet

Toimittajien työprosessi	Kääntäjien työprosessi
1. Aiheen valinta	1. Työtehtävän vastaanottaminen ja työehdoista neuvottelu
2. Taustatietoihin perehtyminen ja suunnittelu 3. Oma tiedonhankinta 4. Kirjoittaminen	2. Oma tiedonhankinta ja kääntäminen
5. Tarkistaminen	3. Palaute ja tarkistaminen
	4. Oikoluku

Työn vastaanottamisessa ja aiheen valinnassa esiin tulevat erot osoittavat konkreettisella tavalla sen, että vaikka kääntäminen on osa sekä toimittajan että kääntäjän työtä, kyse on perustavanlaatuisesti eri ammateista. Vaikka keinot ja tekemisen tavat ovat samoja, lopputuloksen tarkoitus on eri. Toimittajan työn taustalla ovat julkinen palvelu ja yleinen tiedonvälitys kansallisesti tai kansainvälisesti merkittävistä asioista. Myös kääntäjillä työtehtävien taustalla voi olla julkinen palvelu (aikakauslehtikäännökset tai eu-käännökset), mutta myös esimerkiksi yrityksen agendan edistäminen, mikä ei koskaan ole toimittajan motivaattori.

Kääntäjän työtehtävä ja työn näkökulma ovat kokonaisuudessaan ulkoapäin annettuja. Asiakkaalla on tarve, valmis teksti tai tekstejä, joka käännetään asiakkaan tarpeiden mukaisesti annettua tarkoitusta varten. Toimittaja taas voi itse vaikuttaa näkökulman valintaan ja myös ennalta päätetty näkökulma voi muuttua kirjoitusvaiheessa, koska materiaalia hankitaan työn edetessä. Kääntäjän näkökulman määrittelee siis asiakas, mutta toimittaja määrittää oman näkökulmansa yleensä itse. Vaikka sekä kääntäjät että toimittajat voivat työskennellä yrittäjinä, kääntäjä ei koskaan itse ehdota työtehtävää asiakkaalle, mikä taas on freelance-toimittajalle tavanomaista.

Erilaisista lähtökohdista huolimatta kääntämisvaiheessa toimittajat ja kääntäjät työskentelevät huomattavan samalla tavalla keskenään. Kummankin työtehtävissä keskeisiä apuvälineitä olivat internet ja kattavat tiedonhakutaidot. Myös käänösongelmat ja niiden käsittely oli osin

samankaltaista – sekä kääntäjät että toimittajat käyttävät lisäyksiä, poistoja, tiivistämistä ja uudelleenkirjoittamista tai asian kiertämistä vaikeissa tilanteissa. Kääntämisvaiheessa nousi kuitenkin esiin myös keskeinen työn luonteeseen liittyvä ero: kääntäjä on vapaassakin käännöksestä sidottu lähdetekstiin, kun taas toimittaja *valikoi*, mitä lähdetekstejä käänsi. Tästä seuraa, että toimittajat pystyivät suodattamaan lopullisesta tekstistä pois lähdetekstin virheitä tai liian vaikeita kohtia. Kääntäjän sen sijaan on mentävä toimittajaa syvemmälle lähdetekstin ongelmiin. Toisin kuin toimittaja, kääntäjä ei voi ohittaa lähdetekstin ongelmia ja etsiä parempaa lähdetekstiä. Näin ollen voidaan todeta, että vaikka sekä kääntäjät että toimittajat työskentelevät kielen parissa, kääntäjällä on oltava valmiudet ja taidot mennä vielä toimittajaa syvempään ymmärrykseen lähdekielestä.

On myös nostettava esiin, että toimittajien työprosessissa kääntämistä tapahtui useassa eri vaiheessa, kun taas kääntäjillä varsinainen käännöstyö tuli esiin omana blokkinaan. Kääntäjät työskentelivät ennen kaikkea lähdetekstin ja kohdetekstin välillä, tuottaen lähdetekstin kohdekieliseen muotoon asiakkaan vaatimalla tarkkuudella. Oman tiedonhankinnan rooli nousi esiin lähinnä tiedon tarkistamisessa sekä tilanteissa, joissa kääntäjien täytyi muuttaa esimerkiksi tilastoja tai hintoja kohdekieliseksi, ja nämäkin tiedot tulivat usein suoraan toimeksiantajalta. Ulkomaantoimittajat kääntävät paitsi (valikoituja) lähdetekstejä, myös tekemiään haastatteluja, jolloin kääntämisessä on viitteitä myös tulkkauksesta. Toimittajien käännösvaiheesta oli selkeästi eriteltävissä taustoittava kääntäminen, omaan tiedonhankintaan liittyvä kääntäminen sekä näiden yhdistäminen varsinaisen uutisen kirjoittamisvaiheessa. Kääntäjien prosessi taas oli tähän verrattuna hyvin suoraviivainen. Voidaankin todeta, että toimittajien osalta kääntämisessä oli kyse uuden tiedon luomisesta, kun taas kääntäjillä kyse on tiedon siirtämisestä uudelle yleisölle.

Myös työvaiheet kääntämisen jälkeen muistuttivat paljon toisiaan. Ennen valmiin tuotoksen julkaisua (toimittajat) tai asiakkaalle lähettämistä (kääntäjät) työn tarkistaminen virheiden varalta oli olennainen työvaihe. Tarkistamisen yksityiskohdat kuitenkin painoutuivat eri tavoin: toimittajat tarkoittivat tarkistamisella ennen kaikkea faktantarkistusta, ja mainitsivat vasta sen jälkeen kieliopilliset seikat. Kääntäjillä tarkistaminen taas tarkoitti ennen kaikkea kielellisten seikkojen ja esimerkiksi nimien tai vuosilukujen tarkistamista. Toimittajien osalta tarkistaminen ja oikoluku linkittyivät toisiinsa, kun taas kääntämisessä erillinen oikoluku oli yksi työprosessin tärkeimmistä vaiheista. Toimittajat lukivat tekstin läpi aina vähintäänkin itse, mutta tä-

män jälkeen teksti saatettiin lähettää eteenpäin ilman varmuutta siitä, että se luetaan vielä uudelleen ennen julkaisua. Kääntäjilläkään erillistä oikolukua ei välttämättä vaatinut asiakas, mutta kääntäjät kokivat tärkeäksi itse varmistaa, että se tapahtuu.

Laadun osalta analyysin kiinnostavin huomio oli, että sekä kääntäjät että toimittajat nostivat esille kiireen isona esteenä laatuun pyrkimiselle. Kiire kuitenkin näyttäytyi hyvin erilaisena toimitus- ja käännöstyössä. Toimittajille kiire tarkoitti ”juuri nyt” -työskentelytapaa, jossa tieto täytyi saada julki lähes välittömästi sen tultua ilmi. Toimittajien työtahdissa deadlineja saattaa olla useita saman päivän aikana. Myös kääntäjät kokivat kiireen keskeisenä esteenä laadukkaalle lopputulokselle, mutta samalla heillä kuitenkin useimmiten oli useampia päiviä aikaa työn valmiiksi saamiselle ja tarkistamiselle. Tämäkin havainto liittyy keskeisesti työnkuvan ulkopuolisiin raameihin: toimittajat työskentelevät lähes poikkeuksetta ajankohtaisten asioiden parissa, kun taas kääntäjän työt ovat useammin ajattomia tai eivät ainakaan hyperajankohtaisia. Näin ollen kiire saa eri merkityksen toimittajien ja kääntäjien työssä.

Sekä kääntäjille että toimittajille keskeinen laadun kriteeri oli totuudenmukaisuus / virheettömyys. Kuitenkin kääntäjillä virheettömyys linkittyi vahvasti kielellisiin asioihin, ja toimittajilla taas ennemminkin lähteiden luotettavuuden jatkuvaan arviointiin, kielenulkoisiin seikkoihin. Sama toistui myös muissa esiin nousseissa laatukriteereissä: kääntäjät tarkastelivat laatua ennen kaikkea kielensisäisten seikkojen kautta ja suhteessa asiakkaan tarpeisiin. Toimittajien laatu-kriteerit taas liittyivät enemmän tekstinulkoisiin seikkoihin: totuudenmukaisuus, läpinäkyvyys ja monipuolisuus liittyvät siihen, mitä tapahtuu ennen jutun kirjoitusvaihetta ja miten työtä tehdään, jotta lopputulos on laadukas. Ainoastaan sujuvuuden kriteeri viittaa suoraan siihen, millaista tekstin kieli on. Kääntäjien esiin nostamista kriteereistä tarkoituksenmukaisuus ja sujuvuus taas viittaavat suoraan siihen, miten tekstiä muokataan tyyllisesti ja kulloinkin käsillä olevaan kontekstiin sopivasti. Havainto osoittaa, että kieli on kääntäjän työn keskiössä, mutta toimittajille ennen kaikkea työkalu. Kokonaisuutena laatukäsityksistä voitaisiin todeta, että niissä on yhteisiä piirteitä, mutta ne liikkuvat eri skaaloilla.

Tämän tutkielman lopullisena tavoitteena oli toimittajien ja kääntäjien työprosesseja analysoida selvittää, mitä annettavaa käännösammattilaisuudella olisi sille, että journalistisen käännöksen laatua voitaisiin parantaa. Analyysissa nousi esiin, että vaikka työprosessit ovat yhteneväiset, työtä ohjaavat ulkoiset raamit ovat hyvin erilaiset, mikä vaikeutti laadukkaan journa-

listisen käännöksen määritelmän luomista. Toimittajat vaikuttivat kokonaisuutena osaavan käsitellä kieltä samoilla keinoilla kuin kääntäjät, mutta työssä vieras kieli oli silti ennen kaikkea työväline.

Luomassani laadukkaan journalistisen käännöksen kuuden kohdan määritelmässä pohjana ovatkin journalistisen työn asettamat raamit. Määritelmään on otettu ammattikäntäjän työstä niitä seikkoja, jotka ovat journalistisen työprosessin puitteissa mahdollisia ja joihin toimittajien olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota journalistisen käännöksen laadun parantamiseksi. Erityisesti määritelmässä nousee esiin se, että vaikka vieras kieli on vain yksi toimittajan työvälineistä, se on ulkomaantoimittajalle niin keskeinen työkalu, että se täytyisi huomioida läpi journalistisen työprosessin.

Laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä:

1. Toimittaja on journalistisen työprosessin aikana ja sen jälkeen kiinnittänyt erityistä huomiota kielensisäisiin seikkoihin, mahdollisiin sivumerkityksiin ja siihen, millaisia nyansseja kääntäessä tehdyistä valinnoista välittyy.
2. Toimittaja on tietoinen lähdekielen harvinaisemmistakin rakenteista, tutustuu aktiivisesti ja monipuolisesti lähdekielisiin teksteihin ja kiinnittää erityistä huomiota erisnimien kirjoitusasuun.
3. Toimittaja näkee aktiivisesti vaivaa vaikeiden asiasisältöjen ymmärtämiseen ja niiden uutisarvon selvittämiseen. Jos lähdetekst(e)istä on tehty poistoja, toimittajan on pystyttävä perustelemaan ne.
4. Journalistisen käännöksen uutisarvo määritetään normaalin journalistisen prosessin mukaisesti. Toimittaja oikoluettuttaa tekstin ottaen huomioon sen uutisarvon ja kilpailutilanteen.
5. Toimittaja ottaa journalistisen vastuunsa lisäksi yhtä vakavasti vastuun lähde- ja kohdekielestä. Hän kiinnittää erityistä huomiota siihen, että kohdekielinen teksti on sujuvaa, rikkasta ja rakenteiltaan kohdekielen mukaista.
6. Toimittaja tarkistaa käännöksensä samanlaisella intensiteetillä kuin journalistiset faktat. Hän suhtautuu kääntämiseen samanlaisena asiantuntijatehtävänä kuin muuhun journalistiseen työhön ja tiedonhankintaan.

6 Päätelmät

Tämän tutkimuksen merkittävin tulos on, että toimittajien ja kääntäjien työprosesseissa ja ammattilaisten itselleen asettamissa tai heille ulkoapäin annetuissa laatuksiteereissa on selkeitä yhtymäkohtia, ja että kääntämisessä käytettävät apuvälineet ja kääntämisen tavat ovat itse asiassa hyvin samanlaisia. Paitsi että luomani laadukkaan journalistisen käännöksen määritelmä toimii laaduntarkistuslistana journalismin ja kääntämisen rajapinnassa työskenteleville, se myös osoittaa, että alojen välillä on löydettävissä selkeää yhteistä maaperää. Samalla tutkimus on osoittanut journalistiseen kääntämiseen liittyvän sellaisia työnkuvan asettamia rajoituksia ja edellytyksiä, jotka erottavat sen muusta kääntämisestä. Näin tutkimus asettuu tukemaan näkemystä, jonka mukaan journalistinen kääntäminen (uutiskääntäminen) on oma kääntämisen alalajinsa, jota olisi syytä tutkia lisää.

On hiukan yllättäväkin tutkimustulos, että toimittajien keinot käsitellä käännösongelmia ja käyttää kääntämisen apuvälineitä olivat vastaavia kuin käännösammattilaisilla, vaikka toimittajilla ei ollut minkäänlaista käännösalan koulutusta. On toisaalta huomioitava, että tässä tutkimuksessa haastatellut toimittajat olivat nimenomaan ulkomaantoimittajia, joilla oli vahva kielitaito ja erikoisosaamista kahden kielen välillä työskentelystä. Tulos voisi olla erilainen, jos sen kohteena olisi kotimaantoimituksissa työskenteleviä toimittajia, jotka eivät olisi erikoistuneet vieraaseen kieleen. Tähän tutkimukseen haastatellut toimittajat kyllä tunnistivat tekevänsä käännöstyötä ja ymmärsivät toimivansa osittain kääntäjänä, mutta näkivät silti kääntäessäänkin olevansa ennen kaikkea journalisteja, joiden yksi työtehtävä kääntäminen oli. Tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jossa on osoitettu, että ulkomaantoimittajat harvoin haluavat nähdä itsensä kääntäjinä (Schäffner 2012, 874).

Se, miksi journalistit usein tyrmäävät kääntävänsä, vaikuttaa liittyvän harhaluuloon siitä, mitä kääntäminen oikeastaan on. Toimittajien näkemys kääntäjistä oli joiltain osin paljon suppeampi kuin se, miten kääntäminen käännöstieteessä määritellään. Kääntämisen kirjoon liittyy paitsi sanasanaista, tarkasti lähdetekstiä vastaavaa kääntämistä, myös luovaa kääntämistä erilaisissa yhteyksissä. Jos kääntämisen kirjoa tuotaisiin laajemmin esiin myös käännösalan ulkopuolisille toimijoille, voisivat alan arvostus ja ymmärrys sen realiteeteista nousta. Samoin journalistisen kääntämisen käsite ja ymmärrys kääntämisen vaatimuksista olisi syytä tuoda esiin myös journalismin koulutuksessa. Journalismin koulutus Tampereen yliopistossa on tutkielman kirjoitus-
hetkellä hyvin käytännönläheistä ja työelämäorientoitunutta, joten onkin erikoista, että ulkomaanjournalismi ja kääntämisen osuus journalistisessa työssä eivät nouse opinnoissa esiin.

Myös Schöffner ja Bassnett (2010, 9) ovat nostaneet esiin kääntäjäkoulutuksen puutteen mediataloissa. Yksi syy kääntämisen heikolle asemalle journalismissa ja alojenvälisen tutkimuksen puutteelle voikin olla yksinkertaisesti se, että siitä ei puhuta toimittajille tai toimittajaopiskelijoille, joten he eivät tunnista kääntämistä osaksi työtään.

Tulevassa tutkimuksessa olisi ensinnäkin syytä päästää irti kiistelystä siitä, miksi journalistista kääntämistä tulisi kutsua ja syventyä sen sijaan sen erityispiirteisiin tarkemmin. Tässä tutkimuksessa Bielsan ja Bassnettin (2009, 64) kokoamat uutiskääntämisen tyypilliset piirteet toteutuivat pääosin ulkomaantoimittajien työssä. Samalla kuitenkin kävi ilmi, että ulkomaantoimittajat kääntävät työssään monin eri tavoin, kun taas Bielsan ja Bassnettin luomat erityispiirteet valottavat journalistista kääntämistä vain yhdestä näkökulmasta. Eräs kiinnostava jatkotutkimusaihe olisivatkin journalistisen kääntämisen ja tulkkauksen väliset yhteydet. Tämä tutkimus lähti aiemman journalistisen kääntämisen teorian pohjalta tarkastelemaan ulkomaanjournalistien työtä nimenomaan kääntämisen näkökulmasta, mutta toimittajien työprosessista nousi esiin, että vieraskielisissä haastattelutilanteissa toiminta muistuttaakin enemmän tulkkausta. Olisikin kiinnostavaa tutkia, miten ulkomaantoimittajien muistiinpanotekniikat vertautuvat ammattitulkkiin muistiinpanotekniikoihin, ja olisiko näistä nostettavissa esiin vieraskielistä haastattelutyötä helpottavia tekniikoita ulkomaantoimittajille.

Toisaalta myös journalistisen kääntämisen työprosessissa kokonaisuutena riittää vielä tutkittavaa. Tässä tutkimuksessa on mallinnettu ulkomaantoimittajan työprosessi ja kääntämisen osuus siinä. Koska aineisto on kuitenkin verrattain pieni, tutkimuksen esittelemää mallia ei voida yleistää koskemaan kaikkea journalistista kääntämistä. Tämä tutkimus voi kuitenkin toimia ensimmäisenä mallina ulkomaantoimittajan työprosessista, jota on mahdollista testata laajemmalla aineistolla. Hollandin (2013, 335–336) mukaan paras keino journalistisen kääntämisen tutkimukseen olisi sekä tuote- että prosessinäkökulman yhdistäminen. Olen tästä samaa mieltä, mutta pro gradu -tutkielman rajattu laajuus ei tarjonnut mahdollisuutta tutkimusmenetelmien yhdistämiselle. Uskon, että jatkotutkimuksen kannalta olisi kuitenkin hedelmällistä täydentää kääntävien toimittajien haastatteluja hakemalla esimerkkejä heidän tekemästään työstä, sillä käytännön teot voivat osoittautua erilaisiksi kuin henkilön ajatukset siitä, miten hän haluaisi ideaalitulanteessa toimia.

Tämän tutkimuksen suurimmaksi rajoitteeksi osoittautui aineiston pieni koko yhdistettynä siihen valtavaan ilmiöön, jota tutkimus pyrki kuvaamaan. Sekä journalistisen kääntämisen, jour-

nalistisen työprosessin että käännöstieteen ja journalismin laadun teorit ovat isoja kokonaisuuksia, joiden yhteensovittamisessa riittäisi tehtävää väitöskirjaksi asti. Jälkiviisaana tutkimus olisikin kannattanut rajata koskemaan esimerkiksi ainoastaan käännösprosessien vertailuja tai ainoastaan laatukäsityksiä. Näiden kummankin kuvaaminen pro gradu -tutkielman puitteissa osoittautui haastavaksi tehtäväksi. Toisaalta voidaan ajatella, että tarkastelemalla kääntämisen ja journalismin yhteyttä monella tasolla tutkimus avaa useita ovia aloja yhdistävälle jatkotutkimukselle.

Haastatellut kääntäjät ja toimittajat suhtautuivat erittäin myönteisesti tutkielmaan osallistumiseen eikä heille tuottanut vaikeuksia tarkastella alojaan toistensa näkökulmasta. Mielestäni tämä luo rohkaisevaa kuvaa siitä, että journalismi ja käännöstiede voisivat hiljalleen astua ulos omista poteroistaan ja journalistinen kääntäminen voitaisiin nostaa pysyvästi yhdeksi käännöstieteessä tunnistetuksi kääntämisen alalajiksi omine erityispiirteineen.

7 Lähdeluettelo

- Aineistonhallinnan käsikirja [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla: <https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kaasitely.html> . [Luettu 16.1.2019]
- Bardoel, Jo 1996. Beyond Journalism: A profession between information society and civil society. *European Journal of Communication* 11:3. 283–302.
- Bassnett, Susan 2012. Translation studies at cross-roads. *Target*. 24:1. 15–25.
- Bassnett, Susan 2006. Introduction. Teoksessa: Bassnett, Susan & Conway, Kyle (toim): *Translation in Global News. Proceedings of the conference held at the University of Warwick 23 June 2006*. Coventry: University of Warwick. 5–8.
- Bassnett, Susan & Schäffner, Christina (toim.) 2010. *Political Discourse, Media and Translation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing
- Bassnett, Susan & Schäffner, Christina 2010. Politics, media and translation – Exploring Synergies. Teoksessa Bassnett & Schäffner (toim.) 1–30.
- Baumann, Gerd, Gillespie Marie & Sreberny, Annabelle 2011. Transcultural Journalism and the Politics of Translation: Interrogating the BBC World Service. *Journalism* 12:2. 135–142.
- Bielsa, Esperança & Bassnett, Susan 2009. *Translation in Global News*. London/New York: Routledge.
- Chen, Ya-Mei 2011. The translator’s subjectivity and its constraints in news Transediting: A perspective of reception aesthetics. *Meta* 56:1. 119–144.
- Cheesman, Tom & Nohl, Arnd-Michael 2011. Many voices, one BBC World Service? The 2008 US elections, gatekeeping and trans-editing. *Journalism* 12:2. 217–233.
- Chesterman, Andrew & Wagner, Emma 2014. *Can Theory Help Translators? A Dialogue Between the Ivory Tower and the Wordface*. New York: Routledge.
- Conway, Kyle 2014. Vagaries of News Translation on Canadian Broadcasting Corporation Television: Traces of History. *Meta* 59:3. 620–635.
- Conway, Kyle 2010. News Translation and Cultural Resistance. *Journal of International and Intercultural Communication*. Vol 3:3. 187–205.
- Deuze, Mark 2005. What is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. *Journalism* 6:4. 442–464.
- Drugan, Joanna 2013. *Quality in Professional Translation: Assessment and Improvement*. London/New York: Bloomsbury
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gambier, Yves & van Doorslaer, Luc (toim.) 2010. *Handbook of Translation Studies vol. 1*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gambier, Yves 2016. Rapid and Radical Changes in Translation and Translation Studies. *International Journal of Communication*. 10/2016. 887–906.

- Gile, Daniel 2004. Translation Research versus Interpreting Research: Kinship, Differences and Prospects for Partnership. Teoksessa: Schäffner, Christina (toim.) *Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies*. Clevedon: Multilingual Matters. 10–34.
- Gouadec, Daniel 2010. Quality in translation. Teoksessa: Gambier & van Doorslaer (toim.). 270–275.
- Hautanen, Suvu 2008. *Le processus de travail d'une correspondante: une étude observationnelle*. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Helsingin Sanomat 2018a. ”Olen osa vastarintaliikettä Trumpin hallinnossa” – HS julkaisee kokonaisuudessaan The New York Timesissa ilmestyneen kirjoituksen, jossa korkeakoulun virkamies kertoo Valkoisen talon tapahtumista. 6.9.2018. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005818097.html> [Luettu 02.04.2019]
- Helsingin Sanomat @hsfi 2018b. Twitter-viestiketju 6.9.2018. Twitter-mikroblogipalvelu. Saatavilla: <https://twitter.com/hsfi/status/1037767366812282880> [Luettu: 02.04.2019]
- Hirsjärvi, Sirpa & Hurme, Helena 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holland, Richard 2013. News Translation. Teoksessa: Millán-Varela, Carmen & Bartrina, Francesca (toim.): *The Routledge Handbook of Translation Studies*. Lontoo: Routledge. 332–346.
- Hursti, Kristian 2001. An insider’s view on transformation and transfer in international news communication: An English-Finnish perspective. *The Electronic Journal of the Department of English at the University of Helsinki*. Saatavilla: <http://blogs.helsinki.fi/hes-eng/volumes/volume-1-special-issue-on-translation-studies/an-insiders-view-ontransformation-and-transfer/> [Luettu 02.04.2019]
- International Organization for Standardization 2015. *International standard: 17100, Translation services - requirements for translation services = Services de traduction - exigences relatives aux services de traduction*. Geneva: International Organization for Standardization.
- JSN 2011. Journalistin ohjeet. Saatavilla: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ [Luettu 14.05.2018]
- Koby, Geoffrey, Fields, Paul, Hague, Daryl, Lommel, Arle & Melby, Alan 2014. Defining Translation Quality. *Revista Tradumàtica: tecnologies de la traducció* 12. 413–420.
- Koby, Geoffrey & Lacruz, Isabel 2017. The Thorny Problem of Translation and Interpreting Quality. *Linguistica Anverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 16. 1–12.
- Lacy, Stephen & Rosenstiel, Tom 2015. Defining and Measuring Quality Journalism. *Rutgers School of Communication and Information: News Measures Research Project*. Saatavilla: <http://mpii.rutgers.edu/wp-content/uploads/sites/129/2015/04/Defining-and-Measuring-Quality-Journalism.pdf> [Luettu 7.4.2019]
- Merton, Robert K., Fiske, Marjorie & Kendall, Patricia L. 1990. *The Focused Interview. A Manual of problems and procedures*. 2. Painos. New York: The Free Press.

- Mohan, Mirela 2009. Journalism versus Translation. *The Scientific Journal of Humanistic Studies*. Vol 1:1. 82–87.
- MTV3 2012. *Euroviisubabushka löysi vihdoin isänsä haudan*. 10.10.2012. Saatavilla: <https://www.mtv.fi/uutiset/ulkomaat/artikkeli/euroviisubabushka-loysi-vihdoin-isansa-haudan/2189996#gs.bqQxE4c>. [Luettu 14.05.2018]
- Pekonen, Laura 2005. *Suomalaiset Yhdysvaltain-kirjeenvaihtajat 1966–2003. Tutkimus siitä, miten suomalaisviestimien Amerikan agenda syntyy*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Pym, Anthony 2010. *Exploring Translation Theories*. London and New York: Routledge.
- Reiss, Katharina 1971. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München: Hueber.
- Reunanen, Esa 2018. *Uutismedia verkossa 2018. Reuters Institute Digital News Report. Suomen maaraportti*. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla: <http://tam-pub.uta.fi/handle/10024/103750> [Luettu 23.10.2018]
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Schultz, Ida 2007. The Journalistic Gut Feeling. *Journalism Practice* 1:2. 190–207.
- Schäffner, Christina 2012. Rethinking Transediting. *Meta*. 57:4. 866–883.
- Seikkula, Suvi 2017. Simpanssisängyn arvoitus – toimittaja kääntäjänä. *Kajawa-lehti* 25.09.2017. Saatavilla: http://www.kaj.fi/kajawa-lehti/kielen_paalla/simpanssi-sangyn_arvoitus_toimittaja_kaantajana.3017.news. [Luettu: 14.05.2018]
- Shapiro, Ivor 2010. Evaluating Journalism. *Journalism Practice* 4:2. 143–162.
- Shoemaker, Pamela 1991. *Gatekeeping*. London, Newbury Park and New Delhi: Sage.
- Stetting, Karen 1989. Transediting – A New Term For Coping With the Grey Area Between Editing and Translating. Teoksessa: Graham Caie, Kirsten Hastrup, Arnt Lykke Jakobsen ym. (toim.) *Proceedings from the Fourth Nordic Conference for English Studies* Helsingør: Department of English, University of Copenhagen. 371–382.
- Suomen freelance-journalistit ry (s. d.). *Freeluettelo.fi*. Saatavilla: <http://freeluettelo.fi/>. [Luettu: 14.05.2018]
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (s. d.). *Opintojen jälkeen*. Saatavilla: https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/alalle-toihin/opintojen-jalkeen/. [Luettu: 14.05.2018]
- Szabo, Lucian-vasile & Petrovici, Iasmina 2017. Quality Journalism and Other Challenges. *Professional Communication and Translation Studies* 10/2017. 21–31.
- Tampereen yliopisto 30.12.2010. Saksan käännöstieteen pääaineesta valmistuneiden työelämään sijoittuminen. Saatavilla: http://www.uta.fi/rekrytointi/opiskelijalle_ja_ty-onhakijalle/uraseuranta/oppiainekoosteet/kaannostiede_saksa.html. [Luettu: 14.05.2018]
- Tapia Sasot de Coffey, Maria Josefina 1992. La traducción en los medios de prensa. *Babel*. 38:1. 59–63.

- Toury, Gideon 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Tsai, Claire 2010. News translator as reporter. *Teoksessa*: Bassnett, Susan & Schäffner, Christina (toim.). 178–197.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Valdeón, Roberto 2015. Fifteen Years of Journalistic Translation Research and More. *Perspectives* 23:4. 634–662.
- Valdeón, Roberto 2014. From Adaptation to Appropriation: Framing the World through News Translation. *Linguaculture* 1:2014. 51–62.
- Valdeón, Roberto 2018. On the Use of the Term 'Translation' in Journalism Studies. *Journalism* 19:2. 252–269.
- Vandepitte, Sonia 2017. Translation Product Quality: A Conceptual Analysis. *Teoksessa*: Svoboda, Tomáš, Biel, Lucja & Loboda, Krzysztof (toim.), *Quality Aspects in Institutional Translation*. Berlin: Language Science Press. 15–29.
- Van Doorslaer, Luc 2010. Journalism and Translation. *Teoksessa*: Gambier & van Doorslaer (toim.). 180–184.
- Vehkoo, Johanna (s. d.). Historiallinen uutispäivä 11.10.2012. Saatavilla: <https://storify.com/vehkoo/uutispaiiva-11-10-2012> . [Luettu 14.05.2018]
- Vuorinen, Erkkä 1996. *Crossing cultural boundaries in international news transmission: a translational approach*. Tampereen yliopisto, lissensiaatintyö.
- Vuorinen, Erkkä 1997. News translation as gatekeeping. *Teoksessa*: Mary Snell-Hornby, Zuzana Jettmarová, & Klaus Kaindl (toim.), *Translation As Intercultural Communication: Selected Papers From the EST Congress - Prague 1995*. Amsterdam: Benjamins. 161–171.
- White, David Manning 1950. The "Gate Keeper": A Case Study in the Selection of News. *Journalism Quarterly* 27, 383–390. Saatavilla: <http://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2012/09/Journalism-Quarterly-1950-White-383-90.pdf> [Luettu 3.4.2019]

LIITE 1

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Tutkimus on Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestintätieteiden tiedekunnan pro gradu -tutkimus, joka pyrkii toimittajia ja kääntäjiä haastatteleamalla selvittämään heidän laatuksityksiään, tyypillistä työprosessin kulkua sekä kääntämisen osuutta siinä. Tutkimuksen lopullinen tavoite on luoda laadukkaan journalistisen käännöksen kriteerit.

Kriteerien luomiseen johdattaa kaksi varsinaista tutkimuskysymystä: Miten ammattitoimittajan ja -kääntäjän käännösprosessit eroavat toisistaan? Mitkä ovat laadukkaan käännöksen / käännösuutisen kriteerit kääntäjän ja toimittajan näkökulmasta?

Teemahaastattelussa on neljä teemaa:

Työnkuva / ammatti-identiteetti -teeman kysymysten tarkoituksena on herätellä ajattelemaan ammattien päällekkäisyyksiä ja päästä syvemmälle aiheeseen.

Työprosessi-teeman tavoite on saada kuva kääntäjien ja toimittajien työprosesseista sekä niihin liittyvistä erityispiirteistä. Tavoitteena tunnistaa kummankin prosessin olennaisimmat ja pakolliset työvaiheet, jotka mahdollisesti liittyvät laadukkaan journalistisen käännöksen luomiseen.

Ammattitaito-teeman tavoite on selvittää, millaisia keinoja ja ammatillista kompetenssia toimittajilla ja kääntäjillä on työhönsä liittyvissä käännöksissä. Pyritään esimerkiksi tunnistamaan, miten kääntäjä / toimittaja kääntäessään ratkaisee ongelmallisia tekstikohtia.

Laadun käsite -teeman tavoite on syventyä toimittajan / kääntäjän ymmärrykseen laadusta oman työnsä näkökulmasta ja sitä kautta löytää yhteneväisyyksiä kummallekin ammatille merkityksellisistä piirteistä.

Taustatiedot:

Ikä / koulutus / työkokemus alalla / työpaikka / työkielet

1. Työnkuva / Ammatti-identiteetti

Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä näet kääntäjän ja toimittajan työssä omien työtehtäviesi näkökulmasta?

Miten määrittelisit käännöksen?

Mitä yhtäläisyyksiä näet kääntäjän ja toimittajan työssä? Entä eroja?

Miten kääntäminen on osa työtäsi? Millaisissa työtehtävissä ja muodoissa?

2. Työprosessi

Toimittajien osalta kysymyksiä pyritään esittämään kääntämisen näkökulmasta, esimerkiksi pyytämällä haastateltavaa ajattelemaan sellaisia työtehtäviä, joissa hän on tekemisissä vieraan kielen kanssa.

Kuvaile työtehtäviäsi

Kuvaile tavanomaista työpäivääsi

Miten lähdet kääntämään? Kuvaile käänносprosessia sellaisena kuin se työssäsi toteutuu.

Mitä vaiheita käänнос- tai työprosessi sisältää alusta loppuun?

Millä tavalla kääntäminen on osa työtäsi?

Onko käänносprosessissa eroja tekstityypistä riippuen?

Kuinka kauan aikaa käytät perehtymiseen, kirjoittamiseen, oikolukemiseen? Millainen työtah-
tisi on?

3. Ammattitaito

Mihin asioihin erityisesti kiinnität huomiota, kun käänstät (toimittajille: juttua varten vieraskie-
listä tekstiä tai haastattelumateriaalia suomeksi)?

Mitä keinoja käytät lisätäksesi tekstin ymmärrettävyyttä? (tilanteissa, joissa ilmiön ymmärtä-
minen vaatii kulttuuritietoutta)

Mihin asioihin erityisesti kiinnität huomiota, kun muokkaat vieraskielistä materiaalia suo-
meksi?

Miten käytät vieraskielistä lähdemateriaalia / haastatteluja kirjoittaessasi juttuja?

Mikä on mielestäsi journalistisen jutun / käänनोंksen tärkein tavoite?

Esimerkkejä sanoista, lauseista, ilmauksista, joita olet joutunut miettimään? Miten ratkaisit tilanteen?

Millä tavalla käsittelet sellaisia lähdetekstin osia, joita et itse ymmärrä?

4. Laadun käsite

Kysymykset käsittelevät laadukkaan tekstin/käännöksen kriteerejä haastateltavan työnkuvan näkökulmasta.

Millainen on mielestäsi laadukas käännös / journalistinen juttu / journalistinen käännös?

Miten pyrit laatutekstiä kohti työssäsi?

Mitkä asiat ovat laadukkaan kirjoittamisen tiellä?

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Universität Tampere

Fakultät für Informationstechnologie und Kommunikationswissenschaften

Mehrsprachige Kommunikation und Translationswissenschaft

B-Arbeitssprache Deutsch

UUSITALO, KAISA: Auf den Spuren einer journalistischen Übersetzung von hoher Qualität: Eine Betrachtung von Qualitätsauffassungen und Arbeitsprozessen von Journalisten und Übersetzern

Masterarbeit: 76 Seiten

Kurzfassung: 15 Seiten

April 2019

1 Einleitung

In der globalen Welt werden Journalisten immer öfter auch Übersetzer. Nachrichten werden sowohl in internationalen und nationalen Presseagenturen als auch in lokalen Zeitungen von verschiedenen Sprachen in die Lokalsprache produziert. Zudem gibt es Auslandskorrespondenten und freie Journalisten im Ausland, deren Arbeitsprozesse von Anfang an zwei- oder sogar mehrsprachig sind. Mitunter kommen in den Medien ungenaue oder sogar falsche Übersetzungen vor. Egal ob deren Grund mangelnde Sprachkenntnisse, Eile oder ein menschliches Versehen ist, rufen solche Geschehnisse immer wieder eine Diskussion über die Qualität des Journalismus und die Professionalität der Journalisten hervor.

Obwohl Überschneidungen zwischen Journalismus und Translation bestehen, wird es in der Forschung nur selten anerkannt, wobei sich dieses aktuell verändert (Valdéon 2018, 266). Die bisherige Forschung hat sich stark auf den Vergleich zwischen Ausgangs- und Zieltext konzentriert und das Phänomen vom journalistischen übersetzen in Presseagenturen untersucht. In einem derartigen Forschungsfeld werden die verschiedenen Arten des Übersetzens nicht anerkannt, beispielsweise das übersetzen von Auslandskorrespondenten, die neue Artikel produzieren, aber deren Arbeitsprozess trotzdem Agieren mit zwei Sprachen beinhaltet. Der ganze Prozess in Bezug auf journalistisches übersetzen ist nur selten, und meistens auf Masterebene angesiedelt (Pekonen 2005; Hautanen 2008) und untersucht worden.

In dieser Masterarbeit werden die Überschneidungen zwischen Journalismus und Translation mithilfe von einer qualitativen Inhaltsanalyse betrachtet. Das Ziel dieser Arbeit ist der typische Arbeitsprozess eines übersetzenden Journalisten zu identifizieren und diesen mit dem Arbeitsprozess eines professionellen Übersetzers zu vergleichen. Zudem will die Arbeit herausfinden,

was Journalisten und Übersetzer unter Qualität verstehen. Mithilfe einer vergleichenden Inhaltsanalyse will die Arbeit eine Definition für journalistische Übersetzung von hoher Qualität erstellen, die damit helfen könnte, die Qualität von journalistischen Übersetzungen zu verbessern.

2 Die terminologische Debatte

Eine terminologische Debatte schränkt die multidisziplinäre Forschung im Feld des journalistischen Übersetzens ein. In dieser terminologischen Debatte geht es laut Valdéon darum, dass der Begriff *Übersetzen* unterschiedlich in der Translationswissenschaft und in der Kommunikationswissenschaft definiert wird. Bei der Translationswissenschaft wird das Übersetzen als eine breite Skala von intralinguistische sowie interlinguistische Bearbeitungen des Ausgangstextes verstanden. (Valdéon 2018, 257–258.) Dies bedeutet, dass auf dem Weg zum Zieltext der Ausgangstext nicht nur wortwörtlich übersetzt wird, sondern auch bearbeitet, umformuliert und für die Zielkultur und für den Zweck der Übersetzung rekontextualisiert wird.

Journalismusforschung dagegen definiert den Begriff *Übersetzen* aus einem engeren Blickwinkel, als wortwörtliche Informationsvermittlung zwischen zwei Sprachen, wo die genaue Äquivalenz zwischen Ausgangstext und Zieltext wesentlich ist (Valdéon 2018, 257–258; s. Gambier 2016, 901). In der Translationswissenschaft ist derartige Ansicht schon veraltet. (Bassnett & Schäffner 2010, 12). Zudem haben Bielsa und Bassnett in ihrer Studie festgestellt, dass die Journalisten, obwohl Übersetzen eng zu ihrer Arbeit gehörte, sich nicht als Übersetzer sehen wollen, sondern sich lieber als „international ausgerichtete Journalisten“ betrachten (Bielsa & Bassnett 2009, 1). Laut Bassnett und Schäffner (2010, 9) verzichten die Journalisten sogar auf Erwähnung des Begriffs *Übersetzen*.

Ein Streitpunkt unter den Forschern ist, ob journalistisches Übersetzen überhaupt als Übersetzen betrachtet werden sollte und wenn ja, was der richtige Begriff dafür wäre. Eine der ersten Versuche, die komplexe Beziehungen zwischen Journalismus und Übersetzen zu definieren, kam von Stetting (1989), die den Begriff *transediting* (translation + editing) vorgestellt hat. Transediting betont die simultanen Prozesse von Übersetzen und Bearbeitung des Textes. Beispielsweise wird transediting von Übersetzern angewendet, wenn sich strukturelle Probleme oder unklare Formulierungen im Ausgangstext befinden. Unter transediting in einem journalistischen Kontext werden Situationen verstanden, in denen fremdsprachige Zitate in fließende Zielsprache übersetzt und umformuliert werden, oder in denen die Journalisten Material aus

fremdsprachigen Quellen verwendet haben, obwohl der journalistische Artikel in der Muttersprache des Journalisten geschrieben wurde. (Stetting 373–375.)

Zu berücksichtigen ist, dass *transediting* ursprünglich nicht als Definition vom journalistischen Übersetzen formuliert wurde. Trotzdem, wie Valdéon (2014, 52) darauf hinweist, hat *transediting* die komplizierten Zusammenhänge zwischen Nachrichtenproduktion und übersetzen zum Vorschein gebracht. In dem originalen Artikel von Stetting wurde journalistisches übersetzen jedoch nur als ein Beispiel von *transediting* gesehen. Daher ist der Begriff auch stark kritisiert worden. Beispielsweise vertritt Sch ffner (2012, 866) die Auffassung, dass *transediting* als Begriff unnötig ist, da Bearbeitung und Änderung im Allgemeinen wichtige Aspekte im Übersetzungsprozess sind. Sch ffner argumentiert, dass wenn *transediting* als „etwas mehr“ als übersetzen betrachtet wird und wenn damit der Begriff übersetzen ersetzt wird, bleibt übersetzen eng betrachtet und im wortwörtlichen Sinne gesehen (Sch ffner 2012, 881).

Ein weiterer Standpunkt in Bezug auf journalistisches übersetzen ist, dass es eher Dolmetschen als übersetzen ähnelt. Diese Auffassung vertreten Bielsa und Bassnett (2009, 16), die argumentieren, dass sowohl Dolmetscher als auch ein  bersetzender Journalist in der Realzeit arbeitet und fertiges Material äußerst schnell produziert, und möglicherweise ohne eine deutliche Quelle. Zudem ist es für beide Fachexperten möglich, mit mehreren Sprachen gleichzeitig zu arbeiten. Als dritte Bemerkung stellen Bielsa und Bassnett fest, dass genauso wie der Dolmetscher sich auf die kommunikative Klarheit konzentriert und die Originalstruktur der Rede übergeht, versucht der Journalist die Information für seinen jeweiligen Leser möglichst deutlich zu übermitteln, statt die Besonderheiten des Originalmaterials zu beachten. (Bielsa & Bassnett 2009, 16.)  hnliche Zusammenhänge zwischen journalistischem übersetzen und Dolmetschen lässt sich auch in der Studie von Gile (2004) deuten.

In dieser Arbeit wird über journalistisches übersetzen gesprochen, wenn es sich um übersetzen im journalistischen Kontext handelt. *Transediting* als Begriff konzentriert sich zu stark auf die Textebene, denn in der heutigen Medienlandschaft produziert fast jeder Journalist auch Video oder Ton. Es könnte auch über *Nachrichten bersetzung* gesprochen werden, wofür sich zum Beispiel Bielsa und Bassnett in ihrem weitzitierten Buch „Translation in Global News“ (2009) entschieden haben. Da journalistische Arbeit jedoch viel mehr als bloß Nachrichtenproduktion beinhaltet, ist Nachrichten bersetzung kein optimaler Begriff. Aus diesen Gründen vertritt die Autorin dieser Arbeit die Auffassung, dass am besten der Begriff *journalistisches übersetzen*

zu verwenden ist. Unter journalistisches Übersetzen können alle mögliche Varianten der Tätigkeit berücksichtigt werden, vom direkten Übersetzen der Nachrichten, Reportagen oder Kolumnen, bis zum indirekten Übersetzen aus vielen verschiedenen Quellen sowie Übersetzung für Zwecke der Informationssammlung, d.h. Interviews in einer fremden Sprache.

3 Merkmale des journalistischen Übersetzens

Die Merkmale und Prozesse des journalistischen Übersetzens sind für einige Forscher von Interesse gewesen. Eine der bekanntesten Studien ist von Bielsa und Bassnett (2009), die fünf Merkmale des journalistischen Übersetzungsprozesses identifiziert haben. Laut Bielsa und Bassnett (2009, 64) werden im journalistischen Übersetzungsprozess typischerweise folgende Aufgaben durchgeführt:

- Die Überschrift und Vorspann werden **geändert** und / oder komplett **ersetzt**, sodass sie die Erwartungen und Forderungen des Lesers oder der Medien in der Zielkultur entsprechen.
- Für die Zielkultur schon bekannte oder zu ausführliche Informationen werden **ausgelassen**.
- Wesentliche Hintergrundinformationen werden **hinzugefügt**, da die Nachricht für eine neue Zielgruppe präsentiert wird.
- Denn die Nachrichtenwerte zwischen Kulturen weichen stark voneinander ab, werden die Kapitel und Informationsabschnitte **reorganisiert**.
- Die Textabschnitte werden stark **abgekürzt**, beispielsweise um lange Kapitel, deren Informationen in der Zielkultur unwesentlich sind, zusammenzufassen.

Inhaltlich ähneln die oben genannten Merkmale von Bielsa und Bassnett sehr der sogenannten Gatekeeping-Funktionen von Vuorinen (1996). Die von Vuorinen identifizierten Strategien des journalistischen Übersetzungsprozesses, die als „Gatekeeping-Funktionen“ präsentiert werden, sind Auslassung, Ergänzung, Ersatz und Umstrukturierung (Vuorinen 1996, 200–226).

Es ist festzustellen, dass die Merkmale von Bielsa und Bassnett sowie die Gatekeeping-Funktionen von Vuorinen das gleiche Phänomen mit verschiedenen Termini beschreiben. Der Unterschied liegt darin, dass die Theoriebasis von Gatekeeping-Funktionen in der Kommunikationswissenschaft und nicht in der Translationswissenschaft zu finden ist. Die Theorie wurde in Kommunikationswissenschaft von White (1950) vorgestellt. Er hat analysiert, nach welcher Kriterien der Journalist (oder in diesem Kontext „Gatekeeper“) auswählt, welche Artikel in der

Zeitung publiziert werden. Journalisten können als Gatekeeper betrachtet werden, die die Macht besitzen, Inhalte für das Publikum auszuwählen und zu bearbeiten (White 1950, 383). In seiner angesehenen Studie betrachtet Vuorinen die Gatekeeping-Funktionen als derartige Wahl des Journalisten. Die Studie von Vuorinen war die erste, die die Gatekeeping-Theorie mit der Translationswissenschaft kombiniert hat.

Sowohl die Merkmale von Bielsa und Bassnett als auch die Gatekeeping-Funktionen von Vuorinen konzentrieren sich auf Nachrichtenproduktion im Kontext von Presseagenturen. Dies bedeutet im Grunde, dass ein Vergleich zwischen Ausgangs- und Zieltext möglich ist, da in Presseagenturen die fertigen Nachrichten aus einer Sprache in eine andere übersetzt werden. Jedoch, wie auch Bielsa und Bassnett erörtern, ist eine Form des journalistischen Übersetzens das Zusammensetzen von Informationen aus verschiedenen Quellen (Bielsa & Bassnett 12–14). Laut van Doorslaer wird journalistisches Übersetzen sogar dadurch definiert, dass vielfältige Quellen durch Bearbeitung und Umformulierung einen neuen Text formen (van Doorslaer 2010, 182–183). Diese Form des journalistischen Übersetzens ist nicht in den oben genannten Merkmalen zu identifizieren, obwohl es laut Bielsa und Bassnett (2009, 12–14) die üblichste ist. Zudem weist Vuorinen (1996, 200) auf indirekte Quellen hin. Vuorinen führt hier unter anderem an, dass übersetzende Journalisten auch Informationen aus alten Publikationen, von anderen Journalisten oder Übersetzern oder aus anderen mündlichen Quellen verwenden. Diese Informationen können in dem Artikel eingefügt werden, obwohl sie nicht auf eine bestimmte Quelle zurückzuführen sind.

Ein umfassenderes Modell zu Prozessen des journalistischen Übersetzens stellen Baum, Gillespie und Sreberny (2011) vor. Sie haben journalistisches Übersetzen ebenfalls im Presseagenturenkontext analysiert, betrachten jedoch die Prozesse nicht nur auf der Textebene, sondern auch in ihrer Gänze. Die Studie schlägt vor, dass Übersetzen auf vier Ebenen der Nachrichtenproduktion vorhanden ist:

- **Informationsvermittlung** (*transporting*) weist auf die Prozesse hin, durch welche die Informationen aus der Welt zur Presseagentur vermittelt werden. Das bedeutet sowohl Auslandskorrespondenten als auch Leser, die Nachrichtentipps aus aller Welt senden.
- **Übersetzen** (*translating*) bedeutet die konkreten Strategien, dadurch das Ausgangsmaterial zum Zielmaterial wird.
- Unter **Transediting** ist der gleichzeitige Prozess der Bearbeitung und der Übersetzung des Textes zu verstehen.

- **Übermittlung** (*transmitting*) weist auf das Handeln hin, wodurch sich die Presseagenturen entscheiden, wie, wo und wann die Nachrichten publiziert werden. (Baum, Gillespie & Sreberny 2011, 37.)

Die vier Ebenen werden nicht durchaus deutlich beschrieben, aber erläutern, dass journalistisches Übersetzen nicht nur auf der Textebene zu betrachten ist. Zusammenfassend ist festzustellen, dass im journalistischen Übersetzen aus vielfältigen Quellenmaterialien durch Auswählen, Informationsrecherche sowie vielseitige Bearbeitung und Übersetzen ein neuer Text produziert wird. Der Prozess ist durch die Begrenzungen und Gebräuche der journalistischen Arbeit geprägt.

4 Auffassungen von Qualität

Da diese Arbeit auf der Suche nach einer Definition des journalistischen Übersetzens von hoher Qualität ist, muss ein Blick auf die Auffassungen von Qualität in bisheriger Forschung geworfen werden. In dieser Arbeit wird Qualität als eine Eigenschaft des journalistischen Produkts oder Übersetzung betrachtet. Qualität ist kein Entweder-oder-Attribut, sondern es kann auf verschiedenen Skalen gemessen werden. Die Definition von Qualität ist ausnahmslos abhängig davon, aus wessen Perspektive die Eigenschaft betrachtet wird und mit welchen Standards es verglichen wird. Diese Arbeit fokussiert zum einen den Blickwinkel auf professionelle Journalisten und zum anderen die Seite des Übersetzers.

4.1 Qualität in der Journalismusforschung

Laut Lacy und Rosenstiel (2015, 54–55) ist Qualität als Eigenschaft sehr subjektiv, was die Messung und Formulierung von allgemeinen Qualitätskriterien erschwert. Als Beispiel weisen Lacy und Rosenstiel vor, dass sich Journalisten über die Charakteristika von Qualitätsjournalismus einig sind, die aber nicht bei Lesern oder Konsumenten von Journalismus der Fall ist. (ebd.).

In der bisherigen Journalismusforschung und aus der für diese Arbeit relevante Perspektive von Journalisten ist Qualität oft im Sinne von etwas intuitivem oder ideologischem definiert worden. Schulz (2007, 194) weist auf eine journalistische Intuition als ein durch Erfahrung erhaltenes Verständnis über die Bestandteile eines hochwertigen journalistischen Produkts hin, die den Journalisten selbstverständlich ist (Schulze 2007, 202). Dementsprechend argumentiert Deuze (2005, 445–447), dass die Journalisten eine gemeinsame professionelle Ideologie teilen.

Diese Ideologie besteht aus fünf Werten: Dienst an der Öffentlichkeit, Objektivität, Unabhängigkeit, Aktualität und Ethik. In Bezug auf Qualität befinden sich jedoch für Journalisten in Finnland keine rechtsverbindlichen Richtlinien außer dem finnischen Pressekodex, der eher eine Rolle als berufsethische Empfehlung übernimmt.

Einen zusammenfassenden theoretischen Bezugsrahmen für hochwertigen Journalismus stellt Shapiro (2010) vor. Auf der Grundlage von der bisherigen Forschung hat Shapiro journalistische Qualitätskriterien unter fünf Aspekte identifiziert:

Themenwahl: Die Themen der Artikel werden unabhängig von persönlichen Interessen oder Beziehungen ausgewählt. Im hervorragenden Journalismus sind die Themen von gesellschaftlicher Bedeutung und die Journalisten versuchen bedeutungsvolle Themen in die öffentliche Diskussion zu bringen.

Quellenkritik und Informationsrecherche: Journalisten überprüfen ihre Fakten und stellen sicher, dass die Informationen zuverlässig und akkurat sind. Hervorragender Journalismus begnügt sich nicht mit den eindeutigsten Quellen und untersucht Personen in Machtpositionen besonders achtsam.

Interpretation: Qualitätsjournalismus ist transparent und für Kritik offen. Keine wesentlichen Informationen werden ausgelassen. Hervorragender Journalismus stellt Fakten und persönliche Meinungen in ihren wahren Kontexten und Relationen gegenüber.

Stil: Qualitätsjournalismus ist editierter Text, der von mehreren Personen vor Veröffentlichung durchgelesen wird. Hervorragender Journalismus interessiert den Leser auf vielen Ebenen.

Darstellung: Qualitätsjournalismus bleibt unzensuriert, und weder politische oder staatliche Akteure noch Werbetreibender haben den journalistischen Prozess beeinflusst. Hervorragender Journalismus betrachtet eine Vielfaltigkeit von Themen unabhängig von herrschenden Meinungen oder Erreichbarkeit. (Shapiro 2010, 155-158.)

Als bedeutendste Leistung der Analyse von Shapiro ist aufzunehmen, dass es einen ausführlichen Blick auf Charakteristika des Qualitätsjournalismus gibt. Andererseits erweisen die vier Aspekte sich als einigermaßen vieldeutig. Wie wird zum Beispiel bewertet, ob die jeweiligen Themen gesellschaftlich bedeutungsvoll sind oder ob die Informationen in ihren wahren Kontexten präsentiert werden? Die Qualitätsaspekte von Shapiro sind als journalistisches Ideal zu sehen, das wegen Begrenzungen der Arbeitsumgebung in seiner Gänze schwer zu erreichen ist.

4.2 Qualität in der Translationswissenschaft

Der Journalismusforschung entsprechend wird in der Translationswissenschaft erkannt, dass Qualität ein relativer Begriff ist. Diese Aussage wird durch die zwei Definitionen der Qualitätsübersetzung (Koby, Fields, Hague, Lommel & Melby 2014, 416) erläutert. **Im engeren Sinn** ist eine Übersetzung hochwertig, wenn es nicht als Übersetzung zu erkennen ist und wenn die Botschaft des Ausgangstextes komplett, die Nuancen und Stil inbegriffen, in den Zieltext vermittelt wird. **Im weiten Sinn** bedeutet Qualität, dass die Übersetzung bloß so akkurat und fließend sein muss, wie der Verwendungszweck der Übersetzung oder Erwartungen des Auftraggebers verlangt (ebd. 416–417). Laut Koby und Lacruz (2017, 2) bedeutet diese, dass wenn der Auftraggeber zum Beispiel einen günstigen Preis für am wichtigsten hält, muss der übersetzte Text auch nicht komplett fehlerlos und fließend sein.

Aus der Sicht der Übersetzer ist Qualität, genauso wie in der Journalismusforschung, als eine intuitive Wahl gesehen worden. In der Translationswissenschaft wird diese Intuition aber oft als „translatorische Normen“ bezeichnet (z.B. Toury 1994; Chesterman & Wagner 2014). Chesterman und Wagner haben vier grundlegende translatorische Normen erstellt, die den Übersetzer anleiten:

- **Akzeptanz** bedeutet, dass die Übersetzung als einen zielsprachigen Text zu akzeptieren ist. Die Übersetzung entspricht die Erwartungen des Lesers davon, wie eine Text in jeweiligen Kontext aussehen soll. (ebd. 92.) Der Text ist also nicht als Übersetzung zu erkennen.
- **Relativität** weist auf die kontextabhängige Relation zwischen Ausgangs- und Zieltext hin. In einem gewissen Maß soll Ähnlichkeit vorhanden sein, wobei nicht alle Texte eine Wort für Wort -Übersetzung verlangen. (ebd. 93.)
- **Kommunikation** besagt, dass eine hochwertige Übersetzung eine optimale Verständlichkeit besitzen muss sowie dass es bestimmte Informationen einer neuen Lesergruppe vermitteln soll (ebd.).
- **Verantwortlichkeit** betont die Verantwortung des Übersetzers für die Zuverlässigkeit und Genauigkeit der Übersetzung. Die Norm weist besonders auf die Berufsethik hin. (ebd.).

Das Normsystem kann als eine translatorische Version von der in den letzten Kapitel vorgestellte journalistische Ideologie gesehen werden. Die Normen sind keine verpflichtende Richtlinie, sondern eher Idealwerte, die die Übersetzer verinnerlicht haben.

Aus der Sicht des Übersetzungsprozesses wird Qualität von Drugan (2013) betrachtet. In ihrer umfassenden Studie wurden hunderte professionelle Übersetzer, Auftraggeber, Projektleiter und Terminologen über ihre Auffassungen von Qualität in verschiedenen Phasen des Übersetzungsprozesses interviewt. Als Ergebnis hat Drugan den Übersetzungsprozess in sieben Stufen aufgeteilt und analysiert, wie auf jeder Stufe nach Qualität gestrebt wird. (Drugan 2013, 79.)

Der Prozess fängt mit dem **Einstieg** an. Der Übersetzer stellt sicher, dass ihm die Fachtermini oder zielsprachige Normen vertraut sind. Es kann auch zum gemeinsamen Reflektieren des Ausgangstextes mit dem Auftraggeber kommen. Die zweite Stufe nennt Drugan **Vorbereitung**. In der Praxis werden die für das jeweilige Projekt wesentlichen Arbeitsmittel vorbereitet. Darauf folgt das **Übersetzen**. Die erste Übersetzung ist nie die letzte, sondern der Übersetzer produziert Entwürfe mithilfe von professionellen Hilfsmitteln, unter anderem Translation-Memory-Systemen. Parallel zur Übersetzung finden die **Überwachung** und die **Projektierung** statt. Die erste weist auf die Kontrolle von Arbeitskosten hin, d. h. angegebenes Budget bis hin zu Arbeitszeiten. Projektierung bedeutet, dass der Übersetzer bei Bedarf fertig ist, das Budget oder den Arbeitsplan zu reorganisieren und auszuhandeln. Die letzten Stufen sind **Selbstbewertung** und **Feedback** von dem Auftraggeber während und nach dem Übersetzungsprozess. (Drugan 2013, 79.) Die sieben Stufen von Drugan geben einen umfassenden, konkreten Überblick auf den ganzen Übersetzungsprozess, wohingegen die oben vorgestellte translatorische Normen eher abstrakt sind. Aufgrund dieser Konkretisierung stellt die Studie von Drugan einen fundierten Ausgangspunkt für diese Arbeit dar.

Um die Qualitätsauffassung von Journalismusforschung und Translationswissenschaft zusammenzufassen, sind in den Forschungsfeldern sowohl Gemeinsamkeiten als auch grundlegende Differenzen zu finden. Erstens ist die Überprüfung von Informationen und das vielfältige Editieren von Texten für beide Forschungsfelder als sehr wichtig eingestuft worden. Zweitens sind die mit Berufsethik und Professionalität verbundenen Werte, die auch als ein Zeichen für Qualität gesehen werden, ähnlich. Sowohl von Journalisten als auch von Übersetzern werden hohe Fähigkeiten zur Informationsrecherche und -Prozessierung erwartet. Beide werden auch für die Zuverlässigkeit und Genauigkeit ihrer Arbeit für verantwortlich gehalten. Der größte Unterschied basiert auf dem grundlegenden Ausgangspunkt der Arbeit. Da Journalismus komplette Objektivität und Relativität anstrebt, wird das Übersetzen immer durch die Bedürfnisse und Erfordernisse des Auftraggebers definiert.

5 Forschungsmaterial und -Methode

Diese Arbeit betrachtet die Zusammenhänge zwischen Journalismus und Translation aus dem Blickwinkel der Arbeitsprozesse. Da die Arbeit nicht nur herausfinden will, *was* beim journalistischen Übersetzen passiert, sondern auch *wie* es passiert, sind Leitfadeninterviews und eine qualitative Inhaltsanalyse eine unabdingbare Wahl als Forschungsmethode.

Im Leitfadeninterview werden laut Hirsjärvi und Hurme (2008, 67) Themenbereichen ausgewählt, die so generell und breit sind, dass alle mögliche Aspekte des erforschten Phänomens betrachtet werden können. Das Leitfadeninterview basiert darauf, dass die Interviewten das gleiche Phänomen oder Situation erfahren haben (Merton, Fiske & Kendall 1990, 3–5). In Bezug auf dieser Arbeit ist das gemeinsame Phänomen der Übersetzungsprozess, den die Interviewte aus unterschiedlichen Blickwinkeln betrachten.

Das Forschungsmaterial setzt sich aus jeweils zwei Interviews mit professionellen Auslandskorrespondenten und professionellen Übersetzern zusammen. Beide Journalisten sind finnische Muttersprachler, die in Deutschland wohnten und für große finnische Medienunternehmen arbeiteten, eine als Festangestellte und die andere als Freelancer. Sie benutzten täglich Deutsch in ihrer journalistischen Arbeit. Die Übersetzer waren ebenfalls finnische Muttersprachler, deren Arbeitssprachen Deutsch und Finnisch waren. Beide hatten Arbeitserfahrung als Unternehmer.

Die Interviews wurden aufgenommen und transkribiert. Aus den transkribierten Interviews der Journalisten wurde in einer ersten Analysephase der Arbeitsprozess und die Rolle des Übersetzens identifiziert und in der zweiten Phase die Qualitätsvorstellungen spezifiziert. Das Gleiche wurde mit den Interviews von Übersetzern durchgeführt. In der dritten Phase der Analyse wurden die Arbeitsprozesse und Qualitätsvorstellungen aus beiden Fachrichtungen verglichen. Unter Berücksichtigung von Ähnlichkeiten und Unterschiede der Arbeitsprozesse und Qualitätsauffassungen wurde die Definition der journalistischen Übersetzung von hoher Qualität ausformuliert.

6 Ergebnisse

Die Arbeitsprozesse von Journalisten und Übersetzer waren in dem Forschungsmaterial zu erkennen. Eine auffällige Beobachtung ist, dass die Phasen den Arbeitsprozessen sich sehr ähneln, aber in der journalistischen Arbeit werden andere Arbeitsphasen betont als in der translatorischen Arbeit. Das Übersetzen kommt in der journalistischen Arbeit vielfältiger vor als in

der translatorischen Arbeit. Von der Arbeit der Journalisten wurden fünf und von der Arbeit der Übersetzer vier Phasen identifiziert. Die folgende Tabelle stellt die Arbeitsphasen in Beziehung zueinander vor. Die gefärbten Segmente markieren die Phasen, wo konkretes Übersetzen stattfindet.

Tabelle 1: Die Relationen zwischen journalistischen und translatorischen Arbeitsprozessen

Journalistischer Arbeitsprozess	Translatorischer Arbeitsprozess
1. Themenwahl	1. Übernahme der Arbeit und Verhandlung über die Arbeitsbedingungen
2. Einarbeitung in Hintergrundinformationen und Planung 3. Informationsrecherche 4. Schreiben	2. Übersetzen und Informationsrecherche
5. Überprüfung	3. Feedback und Überprüfung 4. Revision

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass die interviewten Journalisten Übersetzen als einen Teil des Arbeitsprozesses von Anfang an anerkennen, was die Betrachtungen von Gillespie und Sreberny (2011) entspricht. Die Ansichten der interviewten Journalisten stimmen nicht mit der Aussage von Bassnett und Schäffer (2010, 9) überein, dass die Journalisten den Term Übersetzen meiden wollen. Die Merkmale des journalistischen Übersetzens (Bielsa & Bassnett 2009, 64) sowie die Zusammenhänge zum Dolmetschen (Biesla & Bassnett 2009, 16; Gile 2004) wurden größtenteils festgestellt. Es wurde veranschaulicht, dass journalistisches Übersetzen bei der Informationsrecherche (z.B. Interviews) den Dolmetschen sehr ähnelt, aber während des Schreibens und der Einarbeitung ähnelt die sprachliche Übertragung eher der des Übersetzens.

Der Arbeitsprozess der Übersetzer entspricht ziemlich genau den von Drugan erstellten Prozess der Übersetzung von hoher Qualität (2013, 79). Teilweise sind die Ansichten der Übersetzer jedoch widersprechend. Die Interviewten fingen das Übersetzen direkt von Anfang an an, ohne die anspruchsvollen Termini zuerst zu übersetzen. Zudem war für die Interviewten üblich, dass die erste Version der Übersetzung auch die letzte war, außer wenn das Thema außergewöhnlich schwierig war. Diese Aussage widerspricht dem Prozess von Drugan.

6.1 Die Arbeitsprozesse sind sehr ähnlich

Der Arbeitsprozess von Übersetzern kann als linear betrachtet werden, im Vergleich zum Arbeitsprozess eines Journalisten. Das Übersetzen bei Übersetzern findet nämlich als ein eigenes Segment statt, wohingegen bei Journalisten mehrere Arbeitsphasen Übersetzen auf eine oder andere Weise beinhalten.

Wenn die journalistische Themenwahl mit der translatorischen Übernahme der Arbeit (Tabelle 1) verglichen wird, wird es sichtbar, dass Journalismus und Translation grundlegend unterschiedliche Berufszweige sind: die journalistische Arbeit basiert auf öffentlicher Informationsverteilung über national oder international berichtenswerte Themen, deren Inhalt nicht von Außenstern beeinflusst sein dürfen. Der Übersetzer dagegen erhält die Arbeitsaufgaben von Auftraggeber, der auch die Rahmen und Zweck der Übersetzung definiert.

Das konkrete Übersetzen wird von Journalisten und Übersetzern sehr ähnlich durchgeführt. Die erörterten Übersetzungsprobleme wurden unter anderem durch Ergänzungen, Auslassungen und Umformulierungen behandelt. Als wesentlichen Unterschied ist zu bemerken, dass die Journalisten die Möglichkeit besitzen, die Fehler im Ausgangstext auszulassen und einfach einen neuen Ausgangstext zu suchen. Die Übersetzer hingegen müssen sich mit Problemen im Ausgangstext beschäftigen. Darauffolgend ist festzustellen, dass ein Übersetzer umfassender Fähigkeiten besitzen muss, den Ausgangstext und dessen Probleme tiefgreifend zu verstehen.

Die Journalisten übersetzen auf drei Phasen, wohingegen Übersetzer in ihrem Arbeitsprozess nur einmal übersetzen. Die Journalisten übersetzen erstens wenn sie sich in die Hintergrundinformationen und indirekte Quellen einarbeiten. Zweitens wird während Informationsrecherche übersetzt, wenn es zum Beispiel Interviews in einer fremden Sprache geführt werden, aber die Notizen in der Muttersprache geschrieben werden. Drittens, wenn der Journalist den Artikel schreibt, werden die letzterwähnten kombiniert und die Methode des journalistischen Übersetzens ausgenutzt. Zusammenfassend kann festgestellt werden, dass Journalisten neue Information aus verschiedenen Quellen produzieren, wohingegen Übersetzer eher existierende Information in neuen Kontext und neue Kultur vermitteln.

Ähnlichkeiten sind auch in den Arbeitsphasen nach dem konkreten Übersetzen zu finden. Sowohl Journalisten als auch Übersetzer maßen der Überprüfung der fertigen (journalistischen) Übersetzung groß Bedeutung zu. Das Forschungsmaterial lässt sich jedoch so deuten, dass die Journalisten vor allem die Überprüfung von Fakten betonen, wohingegen die Übersetzer sich auf die Überprüfung auf der Sprachebene konzentrieren. Dies bedeutet nicht, dass einem die sprachliche oder sachliche Überprüfung fehlt, sondern dass eine von den beiden an mehr Bedeutung gewinnt.

Den Übersetzern scheint Revision sogar der wichtigste Teil des Arbeitsprozesses zu sein. Die fertige Übersetzung wurde sowohl von dem Übersetzer als auch von einem Außenseiter korrektur gelesen, egal ob dies der Auftraggeber verlangt. Die Journalisten lesen den fertigen Artikel selbst durch, aber danach hängt es von der Situation und der Eile ab, ob der Artikel erneut vor Veröffentlichung revidiert wird. In der Arbeit eines übersetzenden Journalisten wurden eine gründliche Einarbeitung und Planung als wichtigste Arbeitsphase hervorgehoben, da das Hintergrundwissen des Journalisten das fertige journalistische Produkt und dessen Qualität beeinflusst.

6.2 Textbezogene Aspekte oder Arbeitsweisen garantieren Qualität

Die Qualitätsauffassungen der interviewten Journalisten sind unter vier Kategorien aufzuteilen. Basierend auf dem Forschungsmaterial lassen sich die Werte Wahrhaftigkeit, Transparenz, Vielfältigkeit und Leserfreundlichkeit identifizieren. Inhaltlich entsprechen diese Werte größtenteils den Qualitätskriterien von Shapiro (2010, 155–158). Wahrhaftigkeit und damit verbundene Quellenkritik verstehen die interviewten Journalisten sogar umfassender als Shapiro, indem sie auch ihre eigenen übersetzten Texte kritisch betrachten. Die entsprechende Qualitätswerte aus der Sicht von Übersetzern waren Fehlerlosigkeit, Zweckmäßigkeit und Leserfreundlichkeit. Inhaltlich sind Ähnlichkeiten zu den translatorischen Normen von Chestermann und Wagner (2014, 92–93) zu sehen. Als Ergänzung zur Theorie heben die Übersetzer hervor, dass Leserfreundlichkeit unter anderem durch kreatives Übersetzen erreicht werden kann.

Ein interessantes Ergebnis in Bezug auf Qualitätsauffassungen ist, dass sowohl Übersetzer als auch Journalisten auf die ständige Eile als die größte Herausforderung auf dem Weg zum hochwertigen Arbeiten hingewiesen haben. Die Eile wird jedoch unterschiedlich definiert. Die Journalisten verstehen unter Eile die „Breaking news“-Arbeitsweise, wo die Information sofort veröffentlicht werden muss, und wo am selben Tag mehrere Deadlines vorhanden sind. Die interviewten Übersetzer dagegen haben geäußert, dass sie mehrere Tage für die Bearbeitung und Überprüfung hatten. Diese Bemerkung unterstützt Rahmen der Arbeit: Journalisten beschäftigen sich mit aktuellen Themen, wohingegen die Arbeit eines Übersetzers oft keine so enge „Breaking news“-Zeitlimits hat. Das Gefühl von Eile ist trotzdem für beide Berufsgruppen vorhanden.

Um die Qualitätsauffassungen zusammenzufassen kann festgestellt werden, dass die Übersetzer Qualität in Bezug auf textbezogenen Aspekten betrachten, wohingegen bei Journalisten Qualität eher mit Arbeitsweisen verbunden wird. Mit Wahrhaftigkeit, Transparenz und Vielfältigkeit

bezeichnen die Journalisten, wie die Arbeit durchzuführen ist, wie die Quellen zu überprüfen sind und wie die Themen oder Interviewten ausgewählt werden, um einen möglichst hochwertigen Artikel zu produzieren. Nur Leserfreundlichkeit weist direkt auf den sprachlichen Stil hin. Die Übersetzer beschreiben mit Zweckmäßigkeit und Leserfreundlichkeit die stilistische und inhaltliche Bearbeitung des Textes, sodass es für den jeweiligen Zweck und Kontext passend ist. Fehlerlosigkeit weist sowohl auf die Arbeitsweise als auch auf das Sprachliche hin. Diese Bemerkungen beweisen, dass die Sprache im Schwerpunkt in der Arbeit des Übersetzers liegt, aber für übersetzenden Journalist ist die Sprache vor allem ein Arbeitsmittel.

6.3 Eine Definition: Journalistische Übersetzung von hoher Qualität

Die Definition der journalistischen Übersetzung von hoher Qualität basiert auf dem Rahmen der journalistischen Arbeit und Qualitätsauffassung der Journalisten. Diese Basis wurde mit passenden translatorischen Handlungsweisen ergänzt, damit Qualität des journalistischen Übersetzens verbessert werden könne und damit die Journalisten das Übersetzen ordentlich in ihren Arbeitsprozess beachten und integrieren würden. In der Definition wird besonders die Bedeutung der fremden Sprache als ein extrem wesentliches Arbeitsmittel hervorgehoben.

1. Während des journalistischen Arbeitsprozesses achtet der Journalist besonders auf die sprachlichen Aspekte, die mögliche Nebenbedeutungen und Nuancen, die durch das Übersetzen vermittelt werden.
2. Der Journalist beschäftigt sich aktiv und vielfältig mit verschiedenen Textsorten auf Ausgangssprache und kennt sich auch mit den selten vorkommenden Strukturen aus.
3. Der Journalist bemüht sich sehr, um anspruchsvolle oder unverständliche Sachinhalte zu verstehen und deren Nachrichtenwert herauszufinden. Wenn von dem Ausgangsmaterial Auslassungen vorkommen, muss der Journalist sie begründen.
4. Der Nachrichtenwert journalistischer Übersetzung wird durch normale journalistische Prozesse geschätzt. Die Übersetzung wird unter Berücksichtigung von Konkurrenz und Dringlichkeit der Veröffentlichung revidiert.
5. Der journalistischen Verantwortung entsprechend nimmt der Journalist seine Verantwortung für Ausgangs- und Zielsprache ernst. Der Journalist beachtet, dass der zielsprachige Text fließend sowie Wortschatzreich ist.
6. Der Journalist stellt sich auf das Übersetzen als gleichartige Expertenhandlung ein, wie auch auf andere journalistische Arbeit und Informationsrecherchen. Er überprüft die Übersetzung mit der gleichartigen Intensität wie die journalistischen Fakten.

7 Zum Schluss

Die bisherige Forschung in diesem multidisziplinären Feld hat sich stark auf Textebene konzentriert und das journalistische Übersetzen durch einen Vergleich zwischen Ausgangs- und Zieltext betrachtet. Diese Arbeit hat einen tieferen Blick auf den ganzen Prozess des journalistischen Übersetzens geworfen, und die Position von Übersetzen als einen ganzheitlichen Teil des journalistischen Prozesses verdeutlicht. Es wurde bewiesen, dass Übersetzen unbestreitbar mit journalistischer Arbeit verbunden ist, und dass die Merkmale des journalistischen Übersetzens nicht nur während des Nachrichtenschreibens vorhanden sind, sondern es auch während der journalistischen Planung und Informationsrecherche übersetzt wird. Die Journalisten und Übersetzer übersetzen auf eine ähnliche Weise und verwenden auch ähnliche Hilfsmittel, um Übersetzungsprobleme zu lösen.

Zudem hat die Arbeit derartige spezielle Begrenzungen und Forderungen erkannt, die feststellen lassen, dass journalistisches Übersetzen eine eigene Art von Übersetzen ist. Darauf folgend unterstützt diese Arbeit die Auffassungen von u. A. Gambier (2016) sowie Bielsa und Bassnett (2009), indem journalistisches Übersetzen an sich eine spezielle Art von Übersetzen ist, die tiefer untersucht werden sollte. Die Definition einer journalistischen Übersetzung von hoher Qualität kann nicht nur übersetzende Journalisten in der Arbeit helfen, sondern auch als eine Brücke zwischen den Forschungsfeldern dienen.

Das Forschungsmaterial dieser Arbeit ist relativ klein, und deswegen können auch keine weitgehenden Generalisierungen erläutert werden. Da diese Arbeit die Phasen des Arbeitsprozesses identifiziert hat, könnten die Einzelheiten jeder Phase tiefer untersucht werden. Zudem bieten die in dieser Arbeit erläuterten Zusammenhänge zwischen Dolmetschen und journalistisches Übersetzen eine interessante Möglichkeit für weitere Forschung.